

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

H Forstander H. A. Rosendal
med venlig hilsen

Fra ^{fra} Poul Hansen

Vallekilde Folkehøjskole

32

Udgivet af Elevforeningen
1925

Statens pædagogiske Undersøgelse
København

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinger (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder om formiddagen med gudstjeneste i Korskirken. Lager og håndklæder må medbringes til mødet.

Efterårsmødet 1926 er bestemt til at afholdes i de fire dage søndag—onsdag d. 26.—29. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe tæpper (el. sængklæder) og håndklæder.

De tidligere årgange af »Fra Vallekilde folkehøjskole« er udsolgte med undtagelse af nr. 28 og 29. Disse kan fås mod til højskoleforstander Poul Hansen at fremsende kr. 1,50 + 15 øre i postpenge for hver årg. Ligeledes fås samme steds — mod fremsendelse af 50 øre + 15 øre i postpenge — en gengivelse af Viggo Pedersens tegning: »Ernst Trier taler«.

Hos Poul Hansen, Solvang, Vallekilde fås:

Tovelille, Skuespil i tre handlinger af Poul Hansen . . . . . 1 kr.
Små minder om små ting af Poul Hansen . . . . . 1 kr. 50 øre.
Vore navne af Poul Hansen . . . . . 50 øre.
Årets arbejder i mit barndomshjem af Poul Hansen 50 øre.

Ligeledes hos undertegnede så vel som hos enhver boghandler fås:
25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.

do. do. do. II. 75 øre.

Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i

udvalg ved Poul Hansen . . . . . 1 kr.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indlegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da i løbet af novbr. af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postopkrævning. Forandring af adresser må nældes til kassereren, frk. Karen Nielsen, Vallekilde, inden hvert års 1ste septbr.

Uffe Grosen.

Fra Vallekilde folkehøjskole.

Til de gamle elever.

Hvor frihed og forståelse findes, bliver den gode tradition af den allerstørste værdi“. Således sluttede jeg i fjor årsberetningen. Jeg kan nu tilføje, at det ny slægtled, som har taget fat her i Vallekilde, i det sidste år har følt sandheden i, at gammel tradition parret med forståelse overfor det nye har været af største værdi for vor gerning i den korte tid, der er gået, siden jeg blev forstander.

Vi har mærket en tilslutning til vort arbejde, som vi selvsagt ikke vilde have mærket, om vi havde begyndt på uopdyrket land. I flere henseender har dette forhold gjort vor stilling lettere; det har f. eks. givet vor skole den fremdrift, som hjælper til at give daglig arbejdsglæde og vækker mod og lyst til at tumle med opgaver — ofte store og vanskelige, — som jo også følger med en gerning som den, vi står i. I det forløbne år har egnens folk sluttet tæt op ved flere møder, som skolen har holdt. Først efterårsmødet 1924. Som sædvanlig holdtes der møde i 4 dage, og hver dag sam-

ledes der 600—1000 mennesker i øvelseshuset, hvor ordførerne var højskoleforstanderne Johs. Monrad og E. Munk, præsterne Asger Højmark, Carl Koch og V. Brücker, biskop Fønnesbech-Wulff og skolens egne lærere og forstandere. En aften havde vi koncert ved kapeimusikus Knud Pedersen og musikforlægger Hans Borup. Både før og efter vort eget efterårsmøde rejste forstandere og lærere flittigt rundt til hyggelige efter-

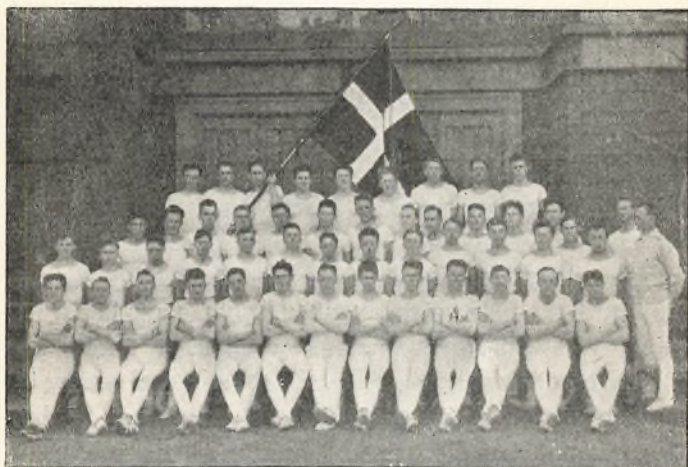
Skolen set fra øst.

årsmøder, som nu snart holdes i hvert sogn i Danmark. Til denne efterårsrejses lyseste minder hører især samtalerne med og besøgene hos de gamle elever. Jeg mindes således mødet i Hjørring, hvor en indbydelse til vendsysselsk elevmøde blev fulgt af ca. 100 gamle Vallekildeelever; her mødtes gråhårede mænd og kvinder, som for mere end et halvt hundrede år siden var elever hos Trier, med ungdom fra de sidste årgange. Det blev et festligt og udbytterigt „elevmøde“, som jeg ofte har tænkt tilbage til med glæde og taknemlighed.

Vinterskolen kunde vi åbne med 104 elever. Til elevholdets sædvanlig forskelligartede præg blev der i år givet et ejendommeligt bidrag, idet vi havde den glæde at have to japanere mellem eleverne; den ene af disse fjerne østens folk, Hirono Hirabayashi, var her hele vinteren; som leder af den japanske spejderflok var han i fjor kommen til Danmark, hvor han imidlertid også havde det ærinde at lære den danske højskole grundigt at kende, en opgave, som Hirabayashi tog op med alvor og energi. Allerede dette, at en 37-årig japansk lærer rejser hertil og beder om at dele kår med eleverne for rigtig at leve sig ind i højskolens liv viser dog, hvor meget vedkommende sætter ind på at forstå højskolen. Gennem hele skoletiden var Hirabayashi ivrig til at udspørge lærere og elever, det blev ham åbenbart mere og mere en nødvendighed at tilegne sig folkehøjskoletanken, som han håber at kunne føre ud i livet hjemme i sit eget fædreland. For os er det mærkeligt at erfare, at ikke alene os beslægtede folk som englismænd og tyskere griber efter højskoletanken som en hårdt savnet hjælp til menneskelig genrejsning og folkelig dannelse, men at også de os så fremmedartede japanere trænger til højskolen. Det er os en bekræftelse af værdien i den skole, hvis grundlag er det fællesmenneskeliges omfattende rigdom.

Arbejdet under vinterskolen gik sin rolige gang; vinterskolen er jo arbejdsskolen, da vi lærere af et godt hjerte sætter eleverne i arbejdsselen. Undervisningsplanen var i det væsentlige uforandret, dog har vi yderligere bestræbt os for at skaffe eleverne en samlet fritid til „hjemmearbejde“, ligeledes prøvede vi sidste vinter for første gang at erstatte to afteners foredragstimer med selvarbejde. Eleverne opholdt sig i skolestuen, men maatte arbejde med, hvad de havde

lyst til; lærerne skiftedes til at være til stede for at kunne vejlede og besvare spørgsmål; læreren var altid stærkt optaget næsten fra første til sidste minut. Det synes, som om de flinke elever meget sætter pris på sådanne selvarbejdstimer, og det er vor hensigt at møde dem her, dels fordi jeg tror, at det helt fritvalgte arbejde har særlige muligheder for et frugtbart resultat,

dels fordi jeg mener, at højskolens prøvede hovedmiddel: det frie ord i lærerens mund, udretter mere, når det bruges med skønsomhed.

Vinterens elevhold var for øvrigt præget af livlighed og foretagsomhed. Endskønt vi som nævnt fra lærernes side spændte eleverne godt for med arbejde, var de dog utrættelige i at „hitte på“ og sætte i scene — snart var det forhandlinger, snart fælleslæsning eller endog hele dramatiske optrin. Men de skilte sig godt fra det altsammen. Vi havde de sædvanlige udflugter til Vejrhøj og Svinninge højspændingsværk. I fastelavnen var mange af eleverne i København, hvor de

under Killemoses ledelse så en del af vor hovedstads herligheder. Der var stor begejstring for denne tur.

Thorkild Petersen, som tidligere har været elev her og i Askov, var sidste vinter hjælpelærer hos os. Vi var glade for den gode hjælp, han bragte os; han søger nu videre uddannelse til lærergerning. I April sied håndværkerne og skolens faste stok bravt i det

Og træet gik op med rode!

for at få alt i orden til sommerskolen. Til den 26. april stod foredragssal og skolestuer nymalede; den dag holdt vi skolemødet. Talerne var i år amtsskolekonsulent L. Mortensen og forstander Anders Vedel; de talte henholdsvis om den sønderjyske skoleordning og om den nyeuropæiske skolebevægelse. Om aftenen læste teaterdirektør Thorkild Roose „En landsbydegns dagbog“. Den gode begyndelse, hvormed vi i fjor indledede disse skolemøder, fik i år en helt igennem lodig fortsættelse. —

Til sommerskolen havde vi indmeldt 150 piger, hvad vi med den nuværende plads til rådighed regner for fuldt hus. Som sædvanlig skete der dog et lille frafald, så vi fik nogle enkelte pladser ledige. Ved åbningsmødet den 4. maj talte Povl Hansen, valgmenighedspræst Niels Petersen og jeg. Ved den lejlighed udtalte jeg bl. a.: „For nogle år siden havde vi her besøg af en flok engelskmænd, for hvem Valdemar Bennike holdt foredrag om højskolens opgave. Bennike sagde da i talens løb: vi vil gerne lære de unge, at der er en mening med hvert menneskes liv. Det ord blev hørt af de fremmede, i hvert fald af en af dem, og han var ikke den ringeste, det var nemlig Tom Bryan, som senere omplantede højskolen på engelsk grund; Tom Bryan har sagt, at Bennikes ord øjeblikkelig slog ned i ham og tændte lys over hans fremtidsvej; det var just, hvad Bryan vilde hjælpe sine unge landsmænd til: vove at tro, at der er en mening med hvert menneskes liv. Bennikes jævne ord udtrykker en grundtanke, som vi fremdeles vedkender os her i højskolens gerning. Man kunde ved dette ord først komme til at tænke på, at der er et arbejde til hvert menneske, for det er jo hverken efter Guds eller et naturligt livs mening, at mange mennesker skal gå rundt i arbejdsløshed. Arbejdsløsheden er så stor en ulykke, så fjendsk mod livet, så hørte den naturligt hjemme i vort samfund, da var det en hån mod mange at tale om, at der er en mening med hvert menneskes liv. Men arbejdsløsheden skyldes netop også et misforhold, som det er menneskers pligt og opgave at hæve, så livets naturlige mening kan komme til sin ret.

I Bennikes ord ligger der imidlertid meget mere end dette. Hvad dette mere er vil fremgå af følgende lille træk, som er fortalt af dr. Kjer Petersen i en afhandling om „Storstadskultur og Storstadselendighed“

(Dansk Udsyn). Dr. Kjer Petersen har sit arbejde inde blandt de fattige på Vesterbro, derinde hvor 700 mennesker har samme husnummer til adresse, hvor flere hundrede børn ikke har anden legeplads end en snæver asfalteret baggård, og hvor store familier er klumpet sammen i usselige små lejligheder. Derinde har dr. Kjer Petersen sin gerning; det havde han også i spansksygens triste tid. Da kom han engang ind i en fattig lejlighed, hvor kun konen holdt sig oppe, mand og børn var syge, konens broder, en stakkels vanfør mand, forkrøblet på sjæl som på legem — han kunde ikke engang tale — var også syg. „Jeg troede, jeg skulde lette konens arbejde ved at få ham indlagt på hospital. Men ved det blotte forslag gav hun sig til at græde: det er min bror, og jeg er den eneste, som kan forstå ham. — Sådan noget gør en lillebitte, men sådan noget er heller ikke af denne verden.“

Selv denne stakkel, som man skulde synes kun var til byrde, udfyldte en plads i livet, som næppe nogen anden kunde udfylde. „Der er en mening med hvert menneskes liv“. Det vil først og fremmest sige: der er brug for alle. Ingen er overflødig. Hvert enkelt menneske kan komme til at stå i et sådan personligt forhold til andre mennesker, så han ganske uanset evner og kræfter og mere eller mindre gode egenskaber betyder noget for disse andre mennesker, ja, betyder så meget for dem, så ingen anden kan fylde hans plads. Nu kan det være, at ingen af jer har mærket til angst og tvivl ved at tænke på, om der var brug for jer, om der var mening med jert liv. I har måske meget hellere villet tænke på Luthers bekendte ord: Du må aldrig glemme, at Gud har store ting at udrette ved dig. Der er meget langt fra angst og tvivl over mit livs mening til dette frimodige ord. Skulde der alligevel være nogen iblandt os, som trænger til

at styrkes i det allerførste, som mennesker trænger til at styrkes i: troen på, at mit liv har mening og betydning, ja, så gid de må opleve en sådan styrkelse i sommer. Og han som frimodigt tænker med Luther: Gud har store ting at udrette ved mig, gid han må styrkes i den tro her i sommer og med tiden opleve dette dristige ords sandhed. Gid det må ske, så bliver vor skole en livets skole, og *det* ønsker vi mest af alt, den skulde være. Så vil vi også vokse hinanden nær i taknemlighed til hinanden, så vist som vi føler os skyldige i tak til hver den, som styrker kærligheden til livet i os. Hvor den umiddelbare kærlighed til livet gror, der er livets skole. —

Men så tilføjer vi også lidt om, hvorledes vi i disse skolemåneder gennem vort arbejde tør håbe på at kunne styrke kærligheden til livet, så dets betydning og mening for hver enkelt må klares. Lad mig forklare det med et træk fra digtningens verden. Jeg tænker her på Bjørnsons digt om Arnljot Gelline. Det er først en fortælling om et menneske, som kun lever for at tilfredsstille sin egen magt og hævnthirst, men som ved sit uforfærdede mod og vældige kraft vinder mange unge mænds hengivenhed; de følger ham blindt i deres store beundring for kæmperen; de sætter liv og ære til for at mætte hans magtsyge og hævnlyst. Men efterhånden trættes de under slidet for at fodre egoismens uhyre. En efter anden forlader Arnljot Gelline; til sidst er han ene; endnu kæmper han kun for sit eget; men han kan dog ikke tilbageholde tanker og tvivl om, at det er ikke den rette måde at leve livet på; livets mening, hans livs mening, har han ikke fundet, og mon han finder den på den vej, han vander? Han har hørt om Olav den Hellige; han levede livet på en hel anden måde. Han havde lært af den, som tjente mest. Og det gav ham sådan en sær styrke,

så han blev Norges stærkeste mand. Arnljot tænkte meget på Olav, og en nat, da han var ude i skovensomheden, drømte han om Olav. Han så i drømme Olav med sine mænd drage forbi. Olavs åsyn skin-nede af kraft og mildhed, af kamplyst og livsens glæde; det var som en åbenbaring af den Herres kraft og fred, han havde givet sig i vold; et genskin af dette stærke og milde hvilede over hans mænds ansigter. Da Arnljot vågnede sagde han: Var det en drøm, så er det det fagreste syn, jeg nogen tid så. Var det virkelighed, så gid jeg må komme med deri. Og nu gav Arnljot sig ikke ro, før han havde fundet Olav. Hos ham lærte han, at han er størst, som tjener mest, og han, som giver sit liv hen for andre, skal vinde det. Det var for Arnljot en hel anden måde at leve livet på, en lykkeligere og rigere måde. Nu først fik hans liv betydning og mening for ham. I denne Arnljot Gellines oplevelse ser jeg et forbillede på, hvad der skulde ske i højskolen. De unge skulde opleve et kraftigt møde med åndens liv. Jeg har den tro, at hvor det sker, vil livets store betydning blive os klar; vi vil se, hvad der er at vinde og at tabe. Men dernæst: i samme grad som vi oplever mødet med åndens liv, vil vi se, hvad der er meningen med mit liv.

Det er da den vej, vi vil gå med hverandre. Kan det lykkes os, skal det nok vise sig, at skolen ligger nær ved livets vej, og ingen skal fortryde, at han bøjede her ind for en stund“.

Den 8. maj fik vi stort besøg. De fynske musikanters 26 mands orkester under Thorvald Aagaards ledelse gav os en dejlig koncert. De spillede J. Haydn: Symfoni i B-dur (No. 8), Händel: „Koncerto grosso No. 6“, Carl Nielsen: Magdelones danse af „Mascarade“,

Alhed Nielsen.

Esther Jensen.

Brahms: „Ungarsk dans“, Dvorák: „Humoresko“ og Gade: Brudevals af „Et folkesagn“. —

Den 5. juni holdt vi grundlovs møde i haven. Talerne var forstander Jakob E. Lange og højskolelærer Johannes Terkelsen.

I sommerens løb har vi haft mange gæster; men kærest af alle disse gæster var de mange gamle elever, som den 19. juli kom hertil for med os at fejre elevmøde. Begunstiget af højsommerens strålende sol holdt vi en fest, som vi længe vil mindes. Lørdag aften talte Lundby i foredragssalen. Søndag efter morgensang gik hele skaren til Tinghøj, hvor Dannebrog blev hejst under sang. Senere samledes vi i Korskirken, hvor Niels Petersen prædikede. Ved mødet i haven om eftermiddagen talte Povl Hansen og jeg. Derefter glædede pigerne os ved at vise smuk og kraftig gymnastik. Samværet i haven sluttede ned sangkorets kønne sange. Ved aftensbordet som ved middagsbordet veksledes der med tale og sang. Jeg gjorde bl. a. rede for elevfor-

eningens stilling (se årsregnskabet sidst i denne bog). Foreningens mangeårige formand, Jens Mortensen, har bedt om at måtte blive fritaget for hvervet, da han følte sig for gammel og svag til at magte arbejdet. Elevmødet vedtog at sende Jens Mortensen en hjertelig tak for hans opofrende arbejde gennem de mange år. Jeg gjorde opmærksom på, at vi med hensyn til elevforeningens styrelse for tiden er inde i et provisorium. Foreningen har nu hverken formand eller bestyrelse, ligesom den ej heller har egentlige vedtægter for sin virksomhed. En sådan tilstand kan af forskellige grunde ikke forsvares. Elevmødet nedsatte et tremandsudvalg (gdr. Jørgen Jørgensen, Bispegården, landmand Povl Tyrsted Rasmussen og forstander Uffe Grosen), som skulde udarbejde og forelægge for næste elevmøde et lovudkast. Hvis alt går vel vil elevmødet i 1926 vedtage love og vælge bestyrelse, som så bl. a. vil få den opgave at administrere elevforeningens betydelige pengemidler.

Der ventes på kaffe.

Som sædvanlig sluttede elevmødet med en smuk kirkekoncert.

Når jeg tænker tilbage på sommerskolen, melder der sig en række indtryk af lange, sollyse sommerdage. Det var en god skolesommer; men jeg tror også, at

Til tops.

Hvil i skoven.

sommeren var rig på værdifulde fritidsoplevelser. Der blev således foretaget flere lange cykleudflugter, som Killemose nok var den uforlignelige anfører for. Blandt disse udflugter er der navnlig grund til at nævne turen til Sjællands Odde. Det er en 8 miles tur og derfor for lang til en dag. Det ordnedes da således, at pigerne cyklede hjemmefra lørdag aften. I Stenstrup og omliggende landsbyer indkvarteredes de for natten. Flere hjem havde indbudt pigerne, og disse fik her en gæstfrihed at mærke, som var over al måde. Søndag morgen cyklede flokken ud ad Odden til Gniben. Om aftenen vendte de trætte, men glade tilbage til skolen. Sådanne ture ryster flokken sammen i et godt kammeratlag, og går turen så som her til naturskønne og minderige steder, kan en udflugt som denne få megen betydning.

Skolearbejdet gik sin vante gang, til sidst dog forstyrret noget af den alt for stærke varme. Lærerne og lærerinderne fra sidste sommer har alle deltaget i arbejdet i år og fortsætter forhåbentlig ad åre. Alhed Nielsen har undervist for første gang i sommer; hun gjorde et dygtigt og samvittighedsfuldt arbejde. —

Den 30. juli sluttede sommerskolen. Den 1. august holdt „Studenterkredsen“ sit indtog og tog de følgende 6 dage alle pladser i besiddelse. Dette møde med grundtvigsk akademisk ungdom blev os en stor glæde. Studenterkredsens formand, kandidat Helms, skriver i „Menighedsbladet“ om mødet således: „Studenterkredsens årlige sommermøde afholdtes i år på Vallekilde højskole i dagene fra 1.—7. august. Der var mødt nærværende halvandet hundrede deltagere, som fik rigelig erstatning for den ofte lange og besværlige tilrejse ved den smukke skoles pragtfulde beliggenhed og naturskønne omgivelser. Vi blev modtaget med stor gæstfrihed af forstander Uffe Grosen og frue og følte os hurtigt hjemme på Vallekilde højskole. Hertil bidrog også meget den imødekommenhed og venlighed, som vistes os fra forstander Povl Hansen og fru Sigrid Trier Hansen. Vi mærkede på mange måder stedets tradition

og historie og fik ligesom nærmere ind på livet den gamle storhedstid, da grundtvigianismens friske opvæld endnu gjorde underværker. Den appel, der kunde ligge heri, faldt på en god måde sammen med mødets hele forløb og program. Vi blev stillet overfor en rigdom af indtryk og impulser, som ikke kunde andet end virke ansporende på modtagelige sind; men forøvrigt er det ikke let at sige, hvad der er det egentlige og ejendommelige ved et sådant møde. En mængde, ofte meget forskelligartede ting må virke sammen for at danne det helhedsbillede, som bliver tilbage hos deltagerne, når de drager hver til sit. Foredrag og diskussioner, stærke personlige vidnesbyrd såvelsom de vide udsyn fra tankens verden, sang og leg, udflugt og bal, højt humør og godt kammeratskab, alt dette og meget mere hører i større eller mindre grad til et godt studenterkreds-sommermøde. Når mødet i år blev så vellykket, som det blev, skyldes det utvivlsomt det ualmindelig harmoniske sammenspil mellem disse faktorer.

Et egentligt referat kan iøvrigt naturligtvis ikke gives. Straks den første aften blev den rigtige tone slået an ved forstander *Uffe Grosens* friske og på frugtbare synspunkter rige foredrag om synspunkter for ungdomsarbejde. Derefter fulgte en forholdsvis stille og rolig søndag, som indlededes med en festlig og højtidelig gudstjeneste i valgmenighedskirken, hvor pastor *Niels Petersen* prædikede. Om eftermiddagen holdtes friluftsmøde i højskolens have, hvor der i det dejlige vejr samledes en stor skare af egnens befolkning. Højskolelærer *Hans Lund*, der var mødets faste og forstående leder, omtalte i sin velkomsttale den forskydning, som i de senere år tildels har udvisket skellet mellem akademikeren og folket, og som gør det naturligt, at studenterkredsen ved sine sommermøder gerne vil mødes med egnens folk. Derefter talte biskop *Fonnesbech-Wulff*, der kraftigt hævdede den gamle kristentros nødvendighed og bærekraft i modsætning til den moderne, fladbundede gudfadertro, og pastor, dr. *Ejvin Berggrav*, Oslo, der på sin sædvanlige fængslende og pågående måde, fortalte om Norges kristning ved „øksen“, „ordet“ og „angeren“. Det var angeren, d. v. s. den indre overbevisning, som får mennesket til at bøje sig for det, der er større end én selv, der dengang som nu var det afgørende, og i virkeligheden ikke den kristne kirkes magt og ydre fremtoning.

De øvrige dage indlededes med morgenandagt og foredrag af præsterne *Halfdan Helweg*, Allerslev, *C. Ludvigsen*, Åbenrå, *Knud Hansen*, Durup og *Uffe Hansen*, Ubberup. Ved formiddagsmøderne talte *Hans Lund*, dr. *Berggrav*, højskoleforstander *Tormod Jørgensen* og pastor *Ludvigsen*. *Hans Lunds* foredrag om „skolen i for-

vandlingens tegn“, der gav anledning til nogen diskussion, talte varmt og veltalende de nye skoletankers sag. Den gamle skole har skuffet og har ikke kunnet opdrage den ny slægt, vi trænger til. Når byudviklingen ødelægger hjemmene, må det gamle hjem genrejses i skolen. Skolespørgsmålet bliver her et boligspørgsmål. På landet er sagen anderledes, her bliver skolen til en vis grad overflødig. Hans Lund fremstillede slægtskabet mellem det ny og Grundtvigs og Kolds tanker om børneskolen og specielt den fortællende undervisning; det er medoplevelsen og ikke tilegnelsen af dødt kundskabsstof, det kommer an på.

Pastor *Berggrav* talte om „Den grænseoverskridende tendens i vor sjæl“, det specielt menneskelige er trangen til at overskride det, der afgrænser tilværelsen, driften til stadig at gå videre. Videnskaben når aldrig det afsluttede, men må stadig danne sig nye problemer. „Sandheden er en opgave“. „På tankens kyster bliver sindet brændende“. Videnskab og Lidenskab er uadskilleligt forbundne, tanken har altid tendens. Den grænseoverskridende tendens viser sig også på det etiske område. „Hvis vi ikke bliver bedre, ophører vi at være gode“. Etik er ikke Overensstemmelse med en afsluttet norm, men rummer det evige excelsior, uden hvilket al moral er åndeligt værdiløs og ufrugtbar (ikke socialt). Også kunsten genspejler den grænseoverskridende tendens. Den mættede, afsluttede Kunst, som nærmer sig fotografiet, er mindst æstetisk, antydningen er det væsentlige i kunsten, derfor var den moderne kunst en nødvendig reaktion. Alt dette er sjælens arbejdsform; men hvordan forholder det sig med selve sjælen? Sjælen er et udtryk for enhedstrangen, men må også have retning udover grænserne. Uden grænser kan vi ganske vist ikke leve, det uendelige himmelrum er os en uting; men vi kan heller ikke leve uden at storme disse grænser. Det er overalt det beslægtede, men dog ukendte og ikke umiddelbart tilgængelige, der drager. Sjælen standser aldrig ved kontakten med andre sjæle, men higer efter det sublime, efter sjælen. Her kommer det religiøse greb efter Gud. Heller ikke den religiøse oplevelse er noget færdigt eller afsluttet; men den er ganske vist det oprindelige, hvorfra alt det andet er afledet. — — —

Næste dag indledede *Tormod Jørgensen* en heftig diskussion om „ejendomsretten“. Tormod Jørgensen udviklede med stor kraft og varme sit syn på det sociale spørgsmål og rettede et stærkt angreb på tidens passive grundtvigianisme. Grundtvig vilde ikke have talt hånligt, når der blev gjort forsøg på at svare på det sociale spørgsmål. På mødets sidste dag talte pastor *Ludvigsen* om vor kultur med dens stærke brydninger, om den tekniske kulturstolt-

hed og dens farer for personlighedslivet, idet han klart og indtrængende viste, hvorledes menneskets muligheder både for at virke for det onde og det gode stadig vokser og må mødes af en stedse stærkere personlig koncentration om de værdier, der ene kan holde kulturen oppe.

Endvidere talte ved eftermiddagsmøderne forstander *Povl Hansen* om „Ernst Trier og Vallekilde højskole“ og højskolelærer *Frederik Schrøder* om „Den kulturelle kamp i Sydslesvig“. Det var foredrag, som gav ordene om, at „for de gamle, som faldt, er der ny overalt, de vil møde, hver gang der bliver kaldt“ en egen frisk og æggende klang, og som viste fremad mod store opgaver og krav. Endelig talte forfatteren *Helge Rode* om den moderne religiøse bevægelse, idet han viste dens ejendommelige forudsætninger og art: livet kan ikke længere være sig selv nok, det er den materielle verden, der er en uvirkelighed. Jesu lære går ud på, at *livet* er virkelighed, dette er hans mægtige indsats. Livet er før verden og heri har vi grundlaget for en religiøs erkendelse og for forståelsen af Jesu personlighed.

Mødet sluttede med *Oscar Geismars* mægtige foredrag om „livslede og livsglæde“. Dette skal ikke forsøges gengivet; men det formede sig som en afslutning, der vil huskes længe, og som gav udtryk for det, der gør studenterkredsens sommermøder til det, de er, en livsbekræftelse.

Studenterkredsen på sommermøde.

Dagen efter studenternes bortrejse modtog vi „8 dages folkene“. Det er 12. gang, et sådant kursus holdes på Vallekilde højskole. I løbet af de 12 år har bevægelsen, så vidt jeg kan skønne, undergået nogen forandring, som det vil være rigtigt at have opmærksomheden henledt på. Noget i denne forandring må man dybt beklage, især dette, at bevægelsen mere og mere er blevet en udpræget kvindebevægelse. Der er alt for få mænd med. Det betyder en stor svækkelse af denne bevægelse; men man må håbe, at det løfte, vi gav hverandre, da vi sluttede 8 dages mødet: flere mænd med næste år, må blive opfyldt. Endvidere finder jeg det beklageligt, at vi nu får færre af den egentlige arbejdsfront end i bevægelsens første år. Det synes, som vor arbejdsfront indsnævres mod midten socialt set. Den københavnske middelstand trænger utvivlsomt til højskolen, ligesom højskolen kan lære af den. Men det var jo alligevel vort håb, at den arbejderbefolkning, som vi aldrig rigtig kom i forbindelse med på landet, skulde det lykkes os at komme i forståelse med gennem disse københavnerbesøg. Udsigterne dertil synes ikke at være kommen nærmere — tværtimod. Men også her er det mit håb, at vor arbejdsfront mod København og provinsbyerne kan udvides til alle samfundslag.

Mens der således kan være grund til at beklage et og andet forhold i denne bevægelse, så er det dog for mig mere og mere sikkert, at her står vi ved et arbejde med store muligheder i sig. Denne opfattelse bestyrkes jeg især i ved at se den trofasthed, hvormed en stadig voksende kreds af mænd og kvinder i København slutter sig til højskolen. De danner i hovedstaden kredse, hvorigennem de søger at vedligeholde og uddybe forbindelsen med det åndsliv, de kom i forhold til ude på højskolen. Jeg tror, at disse 8 dages

8 dage på højskole.

ophold på højskolerne har betydet en varig berigelse for mange mænd og kvinder fra byerne.

Inden jeg slutter denne årsberetning, må jeg minde om, at det til november er 60 år siden, at Vallekilde højskole grundlagdes. For 10 år siden fejredes 50 års jubilæet ved en stor og smuk fest; derfor holder vi ikke nogen større fest i år; man skal ikke holde jubilæum hvert tiår. Jeg henviser til den følgende artikel af Søren Pedersen, en af de 7 gamle nulevende mænd, som for 60 år siden var blandt Ernst Triers første elevhold.

Uffe Grosen.

Ved sommerskolens slutning 1925.

Det står på gamle bøgers blad beskrevet,
 at Menneskene bygged' Gud et hus,
 — men hvad ved dag sig løfted' over grus,
 det blev ved nat af uvens hånd nedrevet.

Her har vi sammen i den glade tid
 nu bygget — på det jævne — Gud et hus,
 som løfted' sig i sommer over grus,
 det hus er: al vor tak og al vor flid!

Og ingen uven vil det hus nedrive,
 når kun vi trofast selv det vil bevare.
 Hvad Gud har skænket os er uden fare,
 når til Hans lov vi vil vort bedste give!

Bodil Lange.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

Ved *Uffe Grosen.*

I de to halvår:	1924— 1925	1925
Under 18 år var	6	3
Mellem 18 og 25 år var	94	139
Over 25 år var	5	5
Fra købstæder var	7	8
Børn af gårdmænd	56	85
— - husmænd	18	29
— - arbejdere og indsidere	5	6
— - håndværkere	8	10
— - handlende	2	3
— - lærere, embedsmænd o. l.	5	6
— - andre	11	8
På højskole før har været	1	2
deraf i Vallekilde	0	0
Fra Sjælland var	26	27
— Fyn —	15	20
— de mindre øer —	10	17
— Jylland —	52	79
— Norge —		3
— Færøerne —		1
— Japan —	2	
i alt:	105	147

For 60 år siden.

*„Mindet lader som ingenting,
er dog et lønligt kildespring“.*

I anledning af 60 års dagen for åbningen af Vallekilde højskole finder jeg, det vilde være på sin plads, om vi endnu levende elever fra den første vinter kunde give et bidrag til forståelse af bevæggrunden til at komme som elev på Vallekilde højskole.

I begyndelsen af året 1865 fik undertegnede lejlighed til at høre Ernst Trier gøre rede for sine tanker om at begynde skole for voksenalderen. Lysten og trangen vågnede da hos mig til at være blandt de unge, der skulde samles om ham. Da jeg spurgte min far om lov, svarede han nej. Det bedrøvede mig. Tre gange i løbet af sommeren gentog jeg mit spørgsmål; først tredje gang fik jeg ja, og jeg blev jublende glad.

Mit barndomshjem ligger i Brøndbyvester ved København; vejen til Vallekilde tog to dage med hestekøretøj. Andreas Bentsen var den gang friskolelærer i Brøndby. Han fulgte mig som vejviser, og vi overnattede i hans hjem i Kvanløse skole. Næste morgen kørte vi da til Vallekilde. Der blev anvist mig værelse hos gårdejer Chr. Hansen. Her var syv karle i storstuen, hvor der var 1 enkelt seng og 3 dobbeltsenge. Jeg var den eneste elev fra min egn, og følte det noget trykkende de første dage; men vi levede os hurtigt sammen, og vinteren blev mig en rig oplevelse.

På højskolens åbningsdag var flagstangen rejst midt i Peter Frederiksens gård; da Trier havde hejst flaget, sang vi: „Hil dig vor fane!“ — Dette var for mig et gribende øjeblik. Folketingsmand Termansen holdt indvielsestalen i haven, hvor åbningsmødet holdtes. Bag efter holdtes fællesspisning i almueskolen, hvor bordene var festligt dækkede, og hvor bl. a. fru Hoff, denne yndige, milde kvinde, optrådte som værtinde. Under måltidet blev der talt og sunget; gode ønsker for skolens fremtid gik som en rød tråd gennem det hele.

Dagen efter begyndte undervisningen. Trier begyndte sin første morgenandagt med salmen: „På Jerusalem det ny“ og bekendte forsagelsens og troens ord, som det lyder ved døbefonten. — Vi var ca. 30 elever. Trier holdt verdenshistoriske foredrag hver formiddag kl. 11. Han begyndte med at fortælle om verdens skabelse og gav os en gribende skildring af Guds almagt i himlen og på jorden. Triers foredrag var desuden belærende. Under skildringen af folkeslagenes liv gennem tiderne lagde han særlig vægt på at vise, at sandheden og retten sejrer; derved kan selv et lille folk sejre.

De smukke fortællinger fra nordens mytologi om Odin, Thor med hammeren o. s. v., brugte Trier ofte billedligt. Vi måtte beundre disse guder for deres tro og dådrike liv, der gav dem adkomst til Valhal.

Den ældre Danmarkshistorie fortalte Trier efter Saxo; med hensyn til middelalderens historie henviste han os til, hvad Ingemann har skrevet om den tid. — Trier fortalte os om Kr. 2's tid, om adelens undertrykkelse af bønderne, og kampen for bondens frigørelse, og endelig om bonden i nutiden: Bonden på tinge. Her formanede han os særlig til at have forståelse af, at det er gennem fællesskabet samfundsinteresserne skal fremmes, og der skal skabes retfærdige kår for alle.

Trier var stærkt grebet af Grundtvigs livssyn og gav os et levende indtryk af Grundtvigs betydning både folkeligt og kristeligt; særlig grebet blev vi af hans salmer og af hans tanker om den frie skole.

Lærer Thomsen var en støt og grundig natur, og han fandt fuld forståelse hos Trier, når han hævdede, at det rent skolemæssige ikke måtte forsømmes, men tvertimod havde sin store betydning.

Pastor Hoff og lærer Tranberg stod begge skolen nær; den sidste talte for os om den danske stat; jeg kunde ikke rigtig interessere mig derfor, men de ældre karle var meget optaget deraf og købte et stort værk, der behandlede dansk statsforfatning.

Efter aftenforedragene var vi ivrigt optaget af at tilegne os kundskaber ved selvarbejde. Jeg forlod aldrig skolestuen, før Trier slukkede Lyset Kl. 10. — Flere af Triers venner kom på besøg i løbet af vinteren, og det kom også os til gode. Vi fik således lejlighed til at høre Nørregaard, Bågå og pastor Brandt.

Kvinderne i den vennekreds, som sluttede sig til skolen, forærede Trier en fane, og med den i spidsen gik Trier med sine Karle ud og lagde grundstenen til Vallekilde højskoles egen bygning og nedbad Guds vel-signelse over den gerning, som der skulde øves. Trier udtalte også, at det i høj grad stod til os, om skolen skulde have en fremtid for sig.

Da vi var kommet hjem igen, blev der rettet mange spørgsmål til os, om hvad vi havde lært i Vallekilde, og vi fortalte varmt og begejstret derom og fik andre til at søge berigelse samme sted. — Når jeg nu lader mine tanker gå tilbage til min ungdomstid, da må jeg takke Gud for, at jeg fik lov til at sidde på skolebænk hos Trier, der turde gå ud til den uoplyste bondestand og tale om, „hvad ædle kalde livets lyst“. — Motto for Triers livsgerning kunde dette lille vers være:

Peder Frederiksens gård, hvor Vallekilde folkehøjskole begyndte,

„Oplysning være skal vor lyst,
er det så kun om sivet;
men først og sidst med folkerøst
oplysningen om livet!“

Vi er mange, der takker for de livsværdier, han oplod vort sind for. Det har sikkert lydt til Trier som til Peter ved Genesareth sø: „Drag ud på dybet — —!“ og han har svaret som Peter: „Herre, på dit ord!“

Ære være Ernst Triers minde!

Søren Pedersen, Nordgård.

Det første elevhold på Vallekilde folkehøjskole.

Et tredobbelt mindeord.

Af Povl Hansen.

Vi har i den senere tid måttet tage afsked med ikke mindre end tre af vor skoles gamle lærere og fuldtro venner, nemlig højskolelærer Peder Bukh (sidst i Ollerup), valgmenighedspræst Carl Koch i Ubberup og højskoleforstander Albrekt Albrektsen i Hjørlande. Jeg vil gerne her vie deres minde et par ord.

Højskolelærer Peder Bukh.

Onsdag morgen den 23. april 1924 døde den gamle højskolelærer Peder Bukh, 80 år gammel. Med ham er en af Vallekilde højskoles gamle faste lærerstab gået bort. I en hel menneskealder øvede han her sin stille, bramfri gerning til den danske ungdoms tarv.

Peder Mortensen Bukh var en gårdmandssøn fra Flade på Mors, født den 12. febr. 1844. Hans hjem var et gammeldags, jævnt præget bondehjem. Hans skolegang foregik hos den fanatiske rationalist og stive statsskolemand i gammel stil, lærer Henrichsen i Flade.

I den talrige flok af brødre var Peder den, der syntes mest anlagt for bogen. Han sendtes derfor allerede i tolv års alderen over til Oddense efterskole i Salling. Undervisningen her var dog så stiv og lærebogsmæssig, at den ikke skulde give drengen lyst til

det seminarieophold, som faderen ellers havde stillet ham i udsigt.

Efter et nyt ophold i hjemmet tog han da til Næsgård landbrugsskole på Falster, hvor eleverne hovedsagelig uddannedes til at blive forvaltere på store gårde.

Peder Bukh gennemgik den toårige læretid men fik dog aldrig nogen fremtid som forvalter. Men fra disse læreår skriver sig vel nok for en del den betydelige indsigt i og interesse for dansk landbrug, som han under alle livets senere omskiftelser bestandig usvækket vedblev at bevare.

Hjemme på Mors, hvor hans fader havde skaffet ham en gård i forpagtning, mødte han imidlertid kort efter sin skæbne i skikkelse af den nykomne Povlsen Dal, der netop ved den tid havde forladt sin plads som medhjælper hos Kold i Dalum for selv at oprette og begynde en højskole i Galtrup på Mors.

Povlsen Dal må have besiddet en god del af Kolds mærkelige ævne til at kalde viljen frem hos de unge og sætte dem i gang for livet.*) I omgangen med ham lærte Peder Bukh sig selv og sin Gud at kende. Ja, sådan en gerning som den Povlsen øvede, den måtte også blive Peder Bukhs.

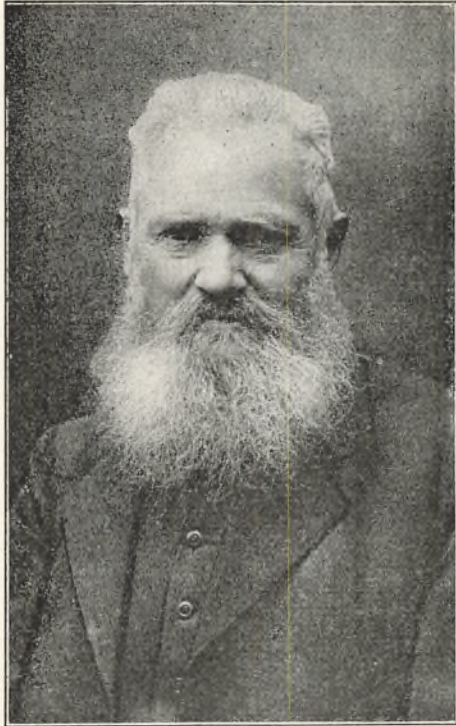
I syv år blev han nu „medhjælper“ på Galtrup højskole. Med en luende ildhu og en rørende beskedenhed søgte han at fylde sin plads. I denne stilling var han da også efter ævne med i arbejdet på opførelsen af den efter landsbyforhold mægtige Ansgarkirke, frikirken på Mors. Mange af hans livs dyreste minder

---

*) Under mit ophold i mine unge dage som elev på den udvidede højskole i Askov var det for os alle en kendt og afgjort ting, at få højskoleforstandere havde præget deres elever så stærkt og afgjort som Povlsen Dal. Det faldt os forholdsvis let at udpege „Galtruperne“ i den store elevskare fra de mange forskellige højskoler.

havde sin rod i denne dobbelte jordbund, som højskolearbejdet og det stærke menighedsliv afgav.

Imidlertid blev Peder Bukh forlovet og gift med gårdmandsdatteren Maren Dissing fra Jølby. Den unge

Peder Bukh.

ægtemand måtte da se sig om efter et sikrere levebrød end det, han hidtil havde haft. Og det blev da stillingen som gårdbruger. Han købte først en gård i Borris, byttede den så atter efter nogle års forløb med en anden i Snejbjærg ved Herning; men ingen af stederne kunde han føle sig til freds, bestandig sad „skolemesteren“ ham i blodet og forlangte at komme til sin ret.

Under Povlsen Dals førerskab var man på Mors efterhånden kommen ind i den betragtning, at for en mand i en åndelig gerning burde ikke alene examensjaget ophøre, men også arbejdet med at tilegne sig *kundskab* var i grunden overflødig. På det sidste ikke mindre end på det første var der stærke tegn til, at man så med foragt. Det skulde være *liv* altsammen. Havde man blot lyst til at gøre godt blandt sine medmennesker, så kom det andet af sig selv. Man havde svært ved at anerkende den sandhed, at kundskaben er det værktøj, åndsarbejderen er henvist til at bruge, og det kan ikke — som examen — undværes.

For dette fejlsyn mente Peder Bukh selv — og vist med rette — at han blev et offer. Han var i højeste grad optaget af det ny liv, der så rigt foldede sig ud rundt om ham. Han følte som en ustyrlig lyst til at komme til at virke for dets udbredelse blandt dansk ungdom. Povlsen Dals foredrag drev ham frem i denne virksomhed, uden at han nogen sinde fik *tid og ro til* at forsyne sig med kundskabens værktøj.

Stor var derfor hans forbavselse, da han under et besøg i Askov hørte forstander Ludvig Schrøder hævde betydningen af ungdomstiden som forberedelsestid. Ja Schrøder mente endog, at før omkring det 30. år nåde kun de færreste frem til enden af en grundig og samvittighedsfuld forberedelse og uddannelse, så de kunde tage en gerning op som lærer og vejleder for andre på det åndelige område. Den gang nedlagde Peder Bukh den stærkeste indsigelse mod Schrøders udtalelser. Senere hen i sit liv kunde han derimod ikke blive træt af at fremhæve, hvor Schrøder dog her havde havt ret. Han følte sit eget liv som det bedste bevis derpå. Hans uddannelse og forberedelse havde været altfor kort og altfor ufuldstændig; altfor tidlig var han kommen ind i en virksomhed, der kun lod ham liden eller

ingen tid til at udfylde de mange huller i hans uddannelse.

I alle disse år havde Peder Bukh i sin stilling som gårdmand prøvet på også at være lærer, snart for sine egne børn og tjenestefolk og snart ved at få kommunelærerne til at holde aftenskole med ham som medhjælper, og skønt vanskelighederne var betydelige, havde sagen dog fremgang.

Ved skolemøder og andre af lignende art var han ofte ordfører og deltog altid med den største iver i forhandlingerne.

Sådan sneglede 7—8 år af sted; da skete det i somren 1880, at forstander Ernst Trier fra Vallekilde kom til Herning for at holde foredrag. Hans hustru Julie, f. Marstrand, var med. De bode den påfølgende nat hos Peder Bukh, som næste dag tilbød at køre dem gennem de store heder over til Borris, hvor det næste foredrag skulde holdes.

På denne tur talte Peder Bukh ud med Trier om, hvordan han evig og altid længtes tilbage til arbejdet med højskoleungdommen. Trier hørte opmærksomt på ham og indbød ham derpå til at være hans gæst under det tilstundende efterårsmøde.

Peder Bukh kom, og under mødets forløb var han lutter fyr og flamme. Ingen deltog med større iver og dygtighed i forhandlingerne, og mellem foredragene så man altid en kreds af mennesker samle sig om den høje, anselige mand med det store, røde skæg. Jeg mindes, hvordan der under en sådan samtale netop blev ringet til aftensmad; Peder Bukh afbrød da samtalen med de ord: dette må vi have frem til forhandling i skolestuen i aften. Jeg er villig til at indlede, om Trier giver tilladelse. Og det gjorde Trier.

Hele dette efterårsmøde fik sit ejendommelige præg af denne mærkelige, jyske bondemand.

Næste efterårsmøde kom Peder Bukh også til stede, og nu blev det aftalt mellem ham og Trier, at gården i Snebjerg skulde sælges, og Peder Bukh med familie flytte til Vallekilde, for på ny at tage højskolearbejdet op til novbr. 1881.

Samme efterår blev også jeg lærer ved højskolen. Jeg ankom nogle dage før novbr. Først den 4. novbr. ankom Peder Bukh med hustru og deres fire børn, hvoraf den yngste, Niels (nu i Ollerup), var ganske lille. De tronede alle højt på toppen af deres vældige flyttelæs, der kom fra Jyderup st.

Det gjaldt nu for os at få undervisningsfagene fordelt sådan, at det alt kom til at passe bedst for os forskellige lærere. Peder Bukh begyndte med at skulle holde fire foredrag om ugen; og for at aflaste Trier skulde han helst tage sagn- og literaturhistorien. Men vor ny medarbejder opdagede da her måske for første gang, at til udfyldelsen af dette fag slog hverken hans uddannelse eller hans forkundskaber til. Opgaven mislykkedes.

Med en stærk og ydmyg selverkendelse forstod Peder Bukh snart dette; „et slag var tabt; men der var endnu tid til at vinde et nyt“. I undervisningen i de almindelige skolefærdigheder viste Peder Bukh sig snart som mesteren. Ingen af os andre kunde få eleverne til at forstå en regneopgave som han; ingen havde den tålmodighed til at rette fejl og hjælpe til rette med tegnearbejdet som han. I skønskrivning blev hans hold langt foran alle de andre. Jeg tror at turde sige, at hele lærerstaben den gang arbejdede fortrinligt sammen. Lidt efter lidt fandt hver af os sin plads og det æmne, som hver især kunde bringe mest ud af overfor elevflokkene. Og alle erkendte vi her Peder Bukhs overlegenhed på de ovennævnte områder. Han slap for foredragstimerne, dog med undtagelse af enkelte land-

brugsforedrag og fysik. Han klemte så på med regneundervisningen. Dog således, at han især fik begynderholdene. Til videregående regning så vel som til matematik strakte hans kundskaber ikke til.

Derimod havde han under sit ophold på Næsgård sat sig godt og grundigt ind i landmåling og nivellering med forudgående geometrisk tegning. Også frihåndstegning fik han grumme meget ud af.

Med intet andet fag drev han det dog så vidt som med skønskrivningen. Af en kendt skønskrivningslærer i København førtes han ind på den ejendommelige fremgangsmåde, som går under navn af taktskrivning. Dette lidet regnede fag fik under hans ledelse en fremskudt plads. Alle elever uden undtagelse vilde her deltage; også vi lærere måtte gennemgå et kursus. Det var forbavsende, hvad han kunde udrette. Elevernes forskellige håndskrift måtte være så uensartet som vel muligt, havde mesteren blot nogle timer havt dem under behandling, så skulde de nok nærme sig hverandre, og inden han var færdig, var det som om alle skrev den samme smukke, tydelige og letlæselige skrift, som vi kendte den fra Peder Bukhs egen pen. Det var rent ud forbavsende.

Peder Bukh gav kursus også udenfor skolen og udgav også nogle skrivehefter, som i mange år var meget brugt ud over hele landet, hvor man havde lært at benytte hans fremgangsmåde.

Sin største indsats i arbejdet med de unge gav Peder Bukh dog sikkerlig under samtalens form. Uopslidelig og for alle os andre ubegribelig var hans lyst og ævne til at samtale med eleverne. Så godt som hver aften og ellers næsten til enhver tid på dagen, hvor der ikke gaves undervisning, fandt man Peder Bukh siddende midt iblandt sine kære elever, ivrig optaget af, hvad der rørte sig blandt dem, for alle vegne,

hvor det var muligt, ad den vej at „hjælpe dem til rette“. Kom man da tilfældigvis gennem skolestuen, fik Peder Bukh gjerne lejlighed til med en ytring at få én standset og draget med ind i samtalen. „Åh hør lidt, Povl Hansen“, kunde han f. ex. sige, „hvad vil du mene om det, Peder Jensen her siger om børneundervisningen“. Og nu skulde han nok sørge for, at man ikke slap bort igen, før spørgsmålet var bleven gået grundigt efter.

Ved elevernes forhandlingsmøder var han så godt som altid til stede; utrættelig søgte han også dér at vække elevernes interesse og klare spørgsmålene, så vidt det stod til ham.

Skete det én og anden gang, at eleverne misforstod et af mine foredrag eller dele deraf, fik Peder Bukh det altid at vide fra sit ophold blandt dem, og kunde han ikke selv fjærne misforståelsen, kunde jeg være sikker på ved første givne lejlighed at høre ham banke på min dør og derpå begynde: Den eller den udtalelse må du tage op igen i dit foredrag. Eleverne stejler overfor den og forstår dig ikke. Dette har stødt dem og hint misforstår de. O. s. v.

Selvfølgelig fulgte jeg hans vink og lod sagen gå til anden behandling den følgende dag, om end måske i en helt anden forbindelse.

Efter nogen tids forløb købte Peder Bukh jord og byggede sig huset Nørre Jylland og blev her bestyrer af det store brevsamlingssted. Atter nogle år senere købte han ejendom på den nærliggende Lammefjord og blev således — ved siden af, at han fremdeles vedblev lærergerningen — atter gårdmand. Som sådan var han en af egnens foregangsmænd i de år, da de store „andelssager“ holdt sit indtog blandt egnens befolkning.

Og som han havde været med at bygge valgmenighedskirke på Mors, kom han nu med i den samme

opgave i Vallekilde, da „Korskirken“ i 1882 skulde opføres her. Intet steds følte Peder Bukh sig bedre hjemme end i valgmenighedens kreds. Få steder blev han ved sin bortrejse savnet stærkere end ved vore månedlige menighedsmøder; her befandt han sig som fisken i vandet. Han havde i årenes løb gennemgået en rig kristelig udvikling og tilegnet sig en ualmindelig rig oplysning i alt, hvad der hørte Guds rige til, og aldrig satte han sit lys under en skæppe, men hørte til menighedens bedste ordførere.

Som dagene gik og Peder Bukh efterhånden kom op i årene, kom han til at lide af en tunghørighed, der bestandig tog til, og da han nåde „støvets år“, var den bleven så stærk, at den slog bom for hans arbejde i skolen. Han trak sig da tilbage, og kort efter at have fejret 70 års fest brød han op fra det Vallekilde, der i en menneskealder havde været hans hjem og hans manddoms bedste virkeplads. I Ollerup havde hans datter Kirstine og hans svigersøn Lars Bækhøj overtaget højskolen efter Kristensen-Randers' fratrædelse. Hos dem virkede den gang hans yngste søn Niels Bukh som gymnastiklærer. Her fandt de gamle lærerfolk nu deres gode alderdomshjem, hvor de endnu i adskillige år kunde leve og færdes midt i den kreds af dansk ungdom, som de bægge holdt så meget af.

Maren blev den længst levende; som gammel 87-årig kvinde måtte hun sige sin husbond det sidste farvel, for så næste år at følge ham efter.

Valgmenighedspræst Carl Koch.

Den gamle stiftprovst i Ribe, C. F. Koch havde tre sønner, hvoraf Carl var den mellemste, født d. 17. septbr. 1860. Slægten er gammel og vel kendt i vor kirkes

Carl Koch.

historie; mellem dens medlemmer tælles både salmedigteren H. A. Brorsen og reformatoren Hans Tausen.

Ligesom de to andre brødre trådte også Carl ind på præstevejen. Allerede som dreng sendtes han til latinskolen i Viborg og herfra afgik han i 1878 til Københavns universitet, hvorfra han, 24 år gl., blev theologisk kandidat i 1884.

I et par år var han nu lærer ved den ejendommelige latin- og kostskole i Birkerød nord for København;

men herfra flyttede han i 1887 ud til Vallekilde for at tiltræde pladsen som lærer ved højskolen dér. Dette førte kort efter til, at han også blev antaget som medhjælper hos pastor Hoff i Ubberup ved valgmenighederne dér og i Vallekilde. I efteråret 1888 blev han gift med Elisabeth f. Knauer, og efter en del forhandling blev det på Hoff's udtrykkelige ønske derom bestemt, at de unge ægtefolk skulde bo i Hoff's nærhed for at kunne være ham til mere daglig hjælp i hans præstegerning. Vi i Vallekilde vilde ellers have beholdt dem boende inde i Vallekilde, således at Koch også kunde have deltaget fremdeles i skolegerningen, hvortil han både havde god lyst og mange betingelser.

Om den tid, som nu fulgte, skriver Koch i nogle „erindringer“ om pastor Hoff: „Det blev for mig 6 rige år. Jeg sad mange gange under hans prædikestol og var tit under hans ords mærkelige magt . . . .“ Og han vidner om, hvor stor betydning de ord havde for ham.

Men da pastor Hoff i 1894 besluttede sig til at følge kaldet til at blive præst i Vartov, da var der i valgmenigheden fuld enighed om at vælge Carl Koch til hans efterfølger i Ubberup; mens kredsen i Vallekilde efterhånden i årenes løb var vokset sig så stor, at den gik over til at vælge sig egen præst. Også Vallekilde vilde gerne have havt Koch; men da han foretrak at blive i Ubberup, valgte menigheden her Thorvald Helveg, lige hjemkommen fra et længere ophold som præst blandt landsmænd i Nordamerika.

Blev de to søstermenigheder end således skilt, vedblev de dog fremdeles at stå hinanden hjærtelig nær, og mange blev de gange, hvor Koch kom hertil for at tale for eleverne på højskolen og for menigheden i

Korskirken. Især blev han efterhånden en fast taler ved højskolens store efterårsmøder.

Men også anden steds sporedes pastor Kochs virksomhed. I stationsbyen Gørlev, et par mil syd for Ubberup, dannedes efterhånden en menighedskreds om hans forkyndelse, og 1898 byggedes her valgmenighedskirke som annex til Ubberup. I denne dobbelte virkekreds henrandt da hans præsteår. Men også meget andet kaldte på den flittige mand, der -- skønt i mange år svagelig -- dog kunde overkomme utrolig meget. De foredrag han holdt rundt omkring i vort land ja i hele Norden kan tælles i hundredvis måske i tusindvis. Desuden var han fast knyttet til den udvidede højskole i Askov som lærer flere uger hvert år, og dertil kom hans boglige arbejder, der efterhånden blev meget omfattende.

I de sidste par år havde han gennemgået svære sygdomsanfald og operationer, og hans bedste kraft var brudt, men ingen havde dog anet, at dette så indholdsrige liv skulde afsluttes så brat som tilfældet blev.

Tilsyneladende frisk og veltilpas var han om eftermiddagen d. 11. januar gået ud på den spadseretur, hvorfra han ikke mere skulde vende levende hjem. Kort efter fandt man ham liggende død på stien ved hans kære kirke. Hjærtet var gået i stå.

Jordfæstelsen var en forunderlig gribende sørgfest med deltagere fra alle egne af vort land.

Hans grav findes nu på Betlehemskirkens kirkegård i Ubberup, hvor også pastor Hoff har fundet sit sidste hvilested.

Carl Koch var en rig og ejendommelig personlighed; lige så stærk som stille.

Jeg lærte ham at kende, da han som ung mand kom fra Birkerød til Vallekilde. Næppe skal man kunne

tænke sig to større modsætninger, set fra natursiden, end han og Ernst Trier. Alligevel arbejdede de fortrinligt sammen i skolen og kirken og satte gensidig hinanden meget højt. Som Trier var fyrig og flammende, var Koch rolig og behersket, som hin helst fandt sit stade gennem umiddelbar beskuen, så vandt denne vist oftest frem til sit gennem de følgestrengeste tankeslutninger. Men bagved forskellighederne anede man den samme varme og bægge indgød den samme tillid.

Og hvor var de forskellige som talere: Trier funkende og tændende; mens Kochs ord lyste som den klare, rolige og mildt varmende flamme.

Vi var den gang mange, der undredes over, hvor lidt Koch i sin måde at tale på lod sig påvirke af den ældre Ernst Trier; men den unge kandidat var allerede den gang en fuldmoden personlighed, der vidste, hvad han vilde, og hvorfor han vilde det, og vidste, hvilke virkemidler, der passede bedst for ham, og som han derfor vilde bruge. Netop disse og ingen andre; låne vilde han ikke, og — *behøvede* han ikke. Han var og blev urokkelig sig selv.

Carl Kochs sprog som prædikant eller foredragsholder var vidunderlig enkelt og klart; ingen taleblomster, ingen tirader, ingen forloren pynt; men bag ved de fine billeder, gennem den klare, faste form anede man som noget af en digter, en betydelig poetisk evne, der som en lille, sølvklar rislebæk forvandlede alt, den kom i berøring med, til „det lutrede guld“.

Og som det talte ord hos ham var både fint og ægte, så var dette ikke mindre tilfældet med, hvad han skrev.

Carl Koch blev en flittig pennefører, i bedste forstand en folkelig skribent, der magtede at skrive vort modersmål sådan, at alle med åben sans for, hvad der hører menneskelivet til, kunde forstå og følge ham,

selv når hans emner fører ham tæt ind mod videnskabens enemærker.

Det blev jo efterhånden en lang række af bøger, der udgik fra hans flittige hånd. De har nået viden ud omkring og har skaffet den åndfulde skribent mange venner og beundrere endog ud over vort lands grænser.

Nu er hans røst forstummet; men hans bøger vil fremdeles finde mange læsere. Det er ikke døgnskrifter. De er som venner på vejen. Ikke så underligt, at de bærer titler som „Undervejs“, „Fra bakkens top“ og lign. De er som små fakkelbærere, der gerne vil lyse livsvejen op for mennesker.

Skønt Carl Koch tidlig sluttede sig til Grundtvigs vennekreds, så er der dog vist ingen, der har sat dybere spor i hans udvikling end den mand, hvis skrifter han fra ungdommen af var fortrolig med, og som han blev ved at sysle med alle sit livs dage. Jeg tænker her på Søren Kierkegaard. I hans liv, tanker og skrifter var Koch hjemme som kun få. Både hans stil og hans sprog var da også præget af Kierkegaard som vist af ingen anden.

Bag ved Carl Kochs stilfærdige og noget tilbageholdne fremtræden, som man i reglen mødte den, skjulte sig dog en god del munterhed, en egen lun og kostelig humor, der var så særdeles fornøjelig at få del i, når man en stille stund sad sammen med ham i en kreds af venner.

Med denne mand har den kristne menighed i Danmark tabt en af sine betydeligste ordførere og Ubberup valgmenighed en præst, hvis plads ikke vil blive let at udfylde.

Højskoleforstander Albrekt Albrektsen.

Tirsdagen den 3. febr. 1925 stedtes fhv. højskoleforstander Albrekt Albrektsen til jorde på Hjørnlunde valgmenigheds kirkegård. Med ham gik en god dansk mand bort.

Albrekt Albrektsen.

Albrekt Albrektsen fødtes i et fattigt vestsjællandsk arbejderhjem. Men trods de ringe ydre kår var det et *godt* hjem, hvor især moderen var „livet i huset“. Uforglemmelige var de indtryk, han fra denne fromme moder tog med sig ud i livet.

En anden lykkelig omstændighed hørte også hans barndom til: Hans forældre satte ham i friskole hos den fremragende lærer Diderik

Johansen, en af Kolds betydeligste elever.

Den opvakte dreng fandt her den bedste vejleder frem ad livsvejen. Diderik Johansens herlige fortællen af bibel- og danmarkshistorien såvel som hans fine sans for poesi, lukkede barnesindet op for ny og ukendte herligheder; og der vågnede i drengen en stærk lyst til en gang selv at blive en lærer, som han.

Dog, han var jo barn af småkårsfolk, og efter konfirmationen måtte han ud og prøve selv at tjæne sit brød.

Ved Diderik Johansens hjælp lykkedes det nogle år senere ungersvenden at komme som elev til folkehøjskolen i Vallekilde, og her oplevede han det samme, som så mange andre unge, at få det skub, der satte

ham i gang frem ad den livsbane, der siden blev hans. Han forberedte sig nu med alvor til at blive lærer — friskolelærer. Trier gav ham selv timer og fik andre af højskolens lærere til at gøre det samme.

En afbrydelse kom ham dog stærkt på tværs; han blev på sessionen udskrevet til garder, og da han siden blev udtaget til underkorporal, blev afbrydelsen nu strakt over et par år.

Tiden blev dog ingenlunde spildt. Han tog et godt arbejde op blandt sine kammerater, og det var en kendt sag på hele det næste års rekrutskole ved garden, at ingen trop kunde synge så mange og så gode sange som underkorporal Albrektsens.

Sin fritid brugte han til at blive godt hjemme på museer og kunstsamlinger, vistnok især de sidste; han havde en levende sans for alt, hvad der hørte kunstens verden til, således som den kan åbenbare sig i form eller farver, i ord eller toner. Heller ikke menighedslivet glemte han; her var især Helligåndskirkens præst Skat Rørdam (den senere biskop) den af de københavnske præster, han yndede mest.

Efter Triers tilskyndelse blev Albrekt Albrektsen elev på Askov højskole det første år, der udelukkende blev holdt „udvidet“ undervisning. Han hørte dog ikke her til dem, der tidlig og sent sad og sled i bøgerne; det særdeles rige og stærke kammeratlige samliv mellem de mange elever fra hele Norden havde i ham en af sine ivrigste og livligste deltagere. Uden i nogen henseende at ville gøre fordring på førerstilling, blev han dog ved sin medfødte munterhed, sin livlighed og frejdige sang en af dem, der bidrog sin gode del til hævdelsen af en god, en glad og frejdig tone mellem de mange unge.

Mod slutningen af hans anden skolevinter i Askov (1880—81), fik han en dag brev fra Trier om at komme

over til Vallekilde. I stor spænding rejste han; og strålende så han ud ved tilbagekomsten, da han kunde meddele, at Trier og han havde truffet aftale om, at han til sommeren (1881) skulde over og overtage arbejdet i den lille friskole i Vallekilde, som Trier havde sat i gang for omegnens småbørn, da skolekommissionen i Vallekilde med sognepræsten i spidsen truede med at standse skræder Jens Petersens lille friskole der i sognet. —

Den ny lærer skulde bo og holde skole på „Solbakken“, men have kosten hos Trier.

Hvor jublede det i ham; han var atter kommen tilbage til sine ungdomsdrømmes land „det velsignede Vallekilde“.

Om friskolens begyndelse i Vallekilde skriver han mange år senere følgende: *)

„I begyndelsen af maj . . . fik jeg så af Trier en stor stue på „Solbakken“ til at have skole i, og fra denne stue var der en dør til et lille kammer med sæng, et bord og et par stole og plads til en bogreol med mine bøger, som den gang ikke fyldte mange hylder.

Trier gav mig også maden, og da jeg sad ved hans side i højskolens store spisesal mellem de mange højskolepiger den første middag, sagde han til mig: „Nå, hvordan går det så med friskolen på Solbakken?“ „Jo“ — svarede jeg lidt tørt, så Trier lo med sin tiltalende, hjertelige latter; han forstod, at der ikke var spor af bitterhed i mit svar. — „jo, det må da blive udmærket, vi er jo to lærere til én elev“. **)

*) Se „årsskrift til Hjørlundeelever og venner 1918“.

**) Her må Albr. Albrechtsen dog huske fejl. Allerede 1880, da jeg også var lærer ved den samme lille friskole, var der dog ved en halv snes småbørn. Skolen blev vist begyndt af lærer ved højskolen, Niels Damsgaard. Trier gav læreren kost og indrettede skolestue til undervisningen; forældrene gav et lille bidrag til lærerens løn.

Den anden lærer var Ole Peter Jensen, senere lærer ved Frederiksborg højskole. Han var noget yngre end jeg og havde lige begyndt at forberede sig til at blive lærer i den fri børneskole, og jeg skulde så hjælpe ham lidt, bl. a. med regning. Derfor sagde Trier, da han havde leet ud, at jeg godt kunde regne Ole Peter med som elev, så jeg havde da to — og så lo han naturligvis igen. Trods de små udsigter var håb og humør både stort og lyst hos Trier og mig ved denne lille begyndelse. Og ganske vist kom der snart efter nogle få børn endnu til Vallekilde friskole på „Solbakken“; men „embedet“ var i hvert fald kun lille — at gifte sig på; og jeg havde allerede fundet min fæstemø...“ Sofie Larsen, datter af gmd. Lars Hansen i Lundby, Sydsjælland.

Trier har vel nok også skønnet dette, og da han nu dette efterår fik en ny, ugift lærer på højskolen, så bestemtes det, at denne skulde overtage undervisningen i friskolen, mens Alb. Albrektsen så skulde tage mod en stærk opfordring om at komme ind til Høve i Ods herred — et par mil fra Vallekilde — og der overtage friskolen. Der var nemlig kommen kurrer på tråden mellem friskolekredsen og friskolelæreren, den senere redaktør af „Holbækposten“, H. J. Hansen. —

Det var især tidligere elev hos Trier, Jens Nielsen af nabobyen Åstofte, der virkede så stærkt for at få Alb. Albrektsen ind til Høve.

Sagen gik i orden, og en af de første novemberdage 1881 flyttede den unge lærer da sine teltpæle til friskolen i Høve.

Dog også her var begyndelsen vanskelig. Han blev syg (lungehindebetændelse) kort efter tilrejsen, og i hen ved to måneder lå han fængslet til sygelejet. Maden blev bragt hamovre fra gmd. Niels Jensen, hvor kredsen havde tinget ham i kost. Alle var ellers

så gode og kærlige imod ham. Foruden Niels Jensen mindedes han især senere med glæde og tak de to gårdmandsfamilier Peder Jensen og Peder Andersen.

Men med friskolen måtte det jo under hans lange sygdom gå, som det bedst kunde.

Da sygdommen var ovre og arbejdet begyndt, tog man så småt fat på at drøfte lønspørgsmålet; man vidste jo, at den ny lærer gerne vilde gifte sig. Han blev spurgt, hvad han forlangte? Herpå blev svaret, at han som ugift ingen forestilling havde om, hvad der vilde gå med til en selvstændig husholdning; dette vidste de jo bedre, så han vilde helt og holdent overlade dem bestemmelsen. De gik nu i råd med hverandre og mente da at kunne udrede 600 kr. årlig foruden fri bolig og brændsel og tre pund smør månedlig. Herpå blev svaret, at han, som sagt, ingen forstand havde på de ting; men når man trode, at denne sum passede, så vilde han med tak og med glæde tage derimod og blive deres friskolelærer.

Dermed var sagen i orden, og næste efterår 1882, 28. september, holdt Albrekt Albrektsen bryllup med sin Sofie. Pastor Hoff viede dem i Lundby kirke; Trier var brudedefører.

Fra bryllupsfesten drog brudeparret til efterårsmødet i Vallekilde, og så blev der taget fat på skolegerningen, og den syntes de bægge gik godt, og de var glade ved deres fælles arbejde.

De tog nu i de påfølgende vintre også fat på at holde aftenskole for byens unge. Dette bragte dem også megen glæde, ja, blev ham efterhånden næsten det kæreste og kom for ham siden til at danne en overgang til højskolearbejdet.

Men var der end megen glæde at hente i arbejdet, så mødte det dog også store vanskeligheder.

Der var nu først dem af økonomisk art. Som så

mange andre af de ældre varmhjærtede, offervillige friskolelærere lagde Alb. Albrektsen kun liden vægt på „denne verdens goder“ i form af fast levebrød eller lignende. Alt deslige svandt ind til ingen ting i forhold til det ene og store at få lov til at være med som deltager i det velsignede og livsalige arbejde med og for de små.

Det var jo imidlertid ikke altid, at børnenes forældre rigtig forstod dette; det stred jo dog så meget imod den almindelige måde at tage livet og arbejdet på. Dette fik mangan en af dette første friskolelærerkuld at føle. Flere af Høve friskoles bedste og mere velhavende støtter fik efterhånden børnene konfirmerede og fandt deri en naturlig anledning til at indskrænke størrelsen af deres skolebidrag. De 600 kr., der var stillet i udsigt, svandt lidt efter lidt ind til mindre end det halve, saa det blev hartad umuligt selv med den største sparsommelighed at klare sig igennem.

Hertil kom nu sygdom. Efter et par års ægteskab viste det sig, at Sofie havde tegn til begyndende brystsyge. To små sønner døde kort efter fødselen.

Under alt dette fulgte Trier sin unge ven med den største deltagelse; og under en samtale kom Albrektsen til at ytre sin glæde over sine oplæsningstimer for de unge i sin aftenskole, og Trier kommer da med et forslag, hvis nærmeste hensigt åbenbart var at hjælpe lidt på de økonomiske vanskeligheder for den lille friskolefamilie: Albrektsen kunde jo prøve at komme en aften ind til Vallekilde og dér holde en oplæsning for højskolens karle. Trier vilde så overvære den, og hvis han syntes om den, vilde han antage Albrektsen som fast ugentlig oplæser mod et vederlag, der kunde fri ham for de værste bekymringer.

Oplæsningen blev holdt, og Albrektsen blev antaget. Dette skete om efteråret 1886. Senere hen

ordnedes det således, at det blev til to oplæsninger; en aften og den påfølgende morgen med ophold på højskolen om natten.

I sommeren 1888 brændte friskolen en dag, som Albrektsen var i Holbæk sammen med sin hustru.

Det blev en urolig tid. Sofie blev dårligere, og den 15. febr. 1889 afgik hun ved døden. Jeg talte ved hendes bære i hjemmet, og pastor Carl Koch, Ubberup, i Asnæs kirke.

Nu sad Albrektsen ene tilbage med sin lille datter Sigrun. Endnu et par år fortsatte han sin gerning i Høve, så flyttede han til Vallekilde som lærer ved højskolen, mens hans søskendebarn Karoline Albrektsen overtog hans plads i friskolen. Som ugift kvinde kunde hun bedre få den lille løn til at strække til end en mand med familie.

Men ved denne ordning blev den danske friskole en god mand fattigere. De første år tilbragtes nu ved højskolen i Vallekilde, de sidste i Hjørlande, hvor han i 18 år stod som højskolens forstander.

Arbejdet med at holde højskolen oppe gik ham og hans anden hustru, Marie Kvist Albrektsen, hårdt på. Nerverne blev efterhånden overanstrengte, og i de sidste år har han levet et stille, tilbagetrukket liv sammen med sin hustru i deres hyggelige hjem „Lyng-høj“, efter at de havde afhændet højskolen.

Under et besøg i Frederikssund faldt han pludselig sammen, og efter at være bleven ført på sygehuset, døde han dér efter få dages forløb.

Albrekt Albrektsen ejede et forunderligt barneglad sind og en stor naturlig frejdighed; selv i de svære dage, da hans kære skolearbejde truede med at bryde sammen mellem hænderne på ham, kunde han altid få øje på noget, et eller andet, som det var værd at sige Gud og mennesker tak for og glæde sig over.

Og hvor kunde han fordybe sig i sit livs mange lyse, gode og glade minder. Ingen modgang fik bugt med hans lyssyn på livet.

Blandt de sjælelige ejendommeligheder som trådte én i møde ved nærmere bekendtskab med Albrekt Albrektsen var *det barnlige* i hans sind. Som barnet kunde han glad og gjerne give sig livets stærke og gode magter i vold og derigennem vinde en frejdighed og glad frimodighed, der skulde megen modgang til at kvæle.

Dette ses allerede i hans barndom; hjemmet var fattigt, og nøden kunde stundom true; men i det hjem og som dets midtpunkt stod en sjælden god kvinde og mor. Hende gav han sig i vold med legem og sjæl, hende trode han på, betrode han sig til. Og hvor var da den bekymring, der her kunde nå ham. Hans barnlige sind gjorde hjemmet for ham til et paradys. — På samme måde i skolen. Her blev det den udmærkede lærer, der nu i skolen trådte i moderens sted. Og barneparadiset flyttede med over i skolen. Hvad nød kunde der times ham, den lille dreng, når Didrik Johansen vågede over ham. Han kunde trøstigt være glad og give alle bekymringer en god dag.

Eller vi ser ham på højskolen i hans forhold til Ernst Trier. Dennes vældige personlighed, hans absolutthed, der i de store livsspørgsmål aldrig synes at kende til vaklen, „betog“ hans unge nittenårige lærling. Denne mand kunde og burde han give sig og sin fremtid i vold, trygt som et barn, der betror sig til far og mor.

Men, ved siden af dette: Trier viste altid bort fra sig selv, hen til den eneste i tilværelsen, som et menneske uden vaklen, uden frygt for fejltagelse kan betro sig til, tro på — hen til den himmelske Gud og Fader.

Intet menneske fik den betydning for Albrektsen

som Trier, men mest derved, at han vakte den kristentro til bevidsthed, der hidtil havde levet sit drømmeliv i hans barnesjæl.

I kristentroen havde barnligheden i hans sind nået sin højeste udfoldelse, skudt sin skønneste blomst; fra nu af vidste han, hvor *det* fandtes, han kunde hælde sit hoved til, og som vilde stå, om alt andet vaklede. Og når så var, hvad fandtes der da i livet, som kunde gøre ham bange og røve hans glæde.

Sådan var han, og sådan trådte han frem i livet.

Men den ævne til at betro sig, at give sig hen i næsten barnlig tillid til det, der er større og bedre end ham selv, det vil vi også finde i hans forhold til sit arbejde, sin livsgerning. Dette er forklaringen til, at han aldrig i sin skolegerning stillede fordring om *løn* for sit arbejde, et standpunkt, der forekommer det nulevende — måske mindre barnlige — slægtled som en barnagtighed. Man vil ikke forstå og ikke godkende en sådan optræden.

Hans omgivelser forstod ham vel heller ikke; man glemte den gamle sandhed: en arbejder er sin løn værd; og sådan gik hans gerning i børneskolen i stykker, men meget af ansvaret herfor falder da på andres skuldre.

Men det barnlige sind kender ikke til bitterhed og ikke til den ondartede bekymring. Gør man sin gerning trofast og i selvforglemmelse, så skal også nok den himmelske fader sørge for sit barn.

På den tro levede han sit liv glad og frimodig trods skuffelser og sammenbrud, og i den døde han. Men mange er de, der kan vidne om, at han takkede Gud for et *lykkeligt liv*. Og — han *var* et lykkeligt menneske.

De æmner, han i sine skoleforedrag mest holdt af at fordybe sig i, kan samles i tre grupper. Først skal da nævnes bibelhistorien. Opfattelsen heraf såvel som

måden at gengive den på havde han fået af Ernst Trier. Det er vel altid vanskeligt at være en stor mands eftergænger; men heri gik Albrektsen sikkert aldrig længer, end at han fuldtud selv kunde stå ved det sagte; han blev ingen tom eftersnakker.

Den anden foredragsgruppe handlede om den danske højskole og dens tanker, men midtsamlede sig om Ernst Trier, hans liv og gerning. Heri kunde han heltud selv forme stoffet og fylde det med sin beundring, ja med sin egen varme sjæl. Med denne foredragsrække kom han måske sine elever nærmest ind på livet og lukkede bedst op for sit eget varme hjærte.

Den tredie gruppe havde til hensigt at drage eleverne ind i den ordets, kunstens og livets verden, som gemmes i dansk digtning. Også heri havde han sikkerlig Trier til forbillede. I den første snes år af Triers højskoletid gennemgik denne selv for sine elever den danske digtning navnlig guldalderens. Han begyndte med at skildre digterens liv og lod så hans digtning organisk vokse frem heraf som blomsten af sin rod og stængel.

Til Albrektsens behandling af digterne og deres livsværker medbragte han selv et par fortrinlige hjælpemidler. Først det, at han var en særdeles god oplæser, der forstod at puste liv i det, han således gengav; og dernæst, at han selv ejede megen poetisk sans og nogen poetisk ævne. Hvad mangan en lille sang eller digt fra hans hånd noksom bar vidne om. Vejledet af denne sans kunde han ofte finde ind til de mest åndfulde og skønneste steder i en digtning; især hvor lyriken spillede med ind. Sådanne steder kunde han gengive med den fineste forståelse og ligesom *afsløre* skønheden deri for sine tilhørere.

Fra guldlandene fortælles, at der findes guldgravere som graver dybe schachter ned i jorden til metallets

skjulte årer, og da kan det hænde, at en sådan graver dér finder en guldklump så stor, at han fra den stund er en rig mand.

Men der fortælles også om andre guldsøgere, der slår sig ned ved flodbredderne, hvor de små fine guldkorn ligger blandet med breddernes sand. Det bliver da en sådan mands sag under tålmodigt arbejde at finde, udskille og rense de små guldkorn, at de rigtig kan komme til at lyse og skinne i al deres pragt til hans egen og hans venners glæde.

Albrektsen var også guldsøger; men det var åndens guld han ledte om. Han hørte ikke til de store ånder, ikke til dem, der kunde møde frem med de store guldklumper, der kunde gøre menneskene til rigmænd. Nej han lignede meget mere dem, der leder om de små guldkorn ved den poesiers guldfloed, som Ingemann synger om, der strømmer gennem hele den skabte verden ud mod „evighedshav“. Den floed, der omsmælter stenen til de gyldne gran. Ved den poesiers levende strøm var han en flittig guldsøger, og mange var de gyldne gran af det ædle metal, han drog frem til sine mange venners glæde. Her vil hans plads komme til at stå så underlig tom i vennelaget.

Fred med hans minde!

Hans Nielsen.

Den 27. juni 1924 døde malermester Hans Nielsen 63 år gammel. Som ung malersvend kom han på Vallekilde højskole, hvor han viste så gode evner, at Ernst Trier fik ham til at tage videre uddannelse gennem flere år på teknisk skole i København. Hans Nielsen, som derefter begyndte en malerforretning i Asnæs, blev årsag til, at håndværkerafdelingen i Vallekilde blev udvidet med en særlig malerafdeling, idet han lovede at tage til Vallekilde om vinteren og være lærer for denne afdeling.

Hans elever vil mindes ham som den dygtige lærer, meget interesseret i malerhåndværket, stærkt imod alt opstyltet og påtaget, munter og fuld af historier og „kunster“. Som kammerat og ligemand gik han blandt eleverne, respekteret på grund af sin dygtighed. Hans foragt for det falske og påtagne, det sentimentale gjorde, at han udadtil viste sig som en mere robust natur, end han egentlig var, men vi hans elever, som var sammen

Hans Nielsen.

med ham i længere tid, fandt hos ham et følsomt sind for alt, hvad der var om ham, og en kærlighed, som han ikke med sin bedste vilje kunde dølgge. Når Ernsts Trier så gerne vilde, at han skulde være lærer, og at Andreas Bendtsen skulde knytte ham til håndværkerafdelingen, var grunden sikkert ikke mindst, at han fandt disse egenskaber hos ham ved siden af den begavelse, som alle der mødte ham ikke var længe om at opdage. Den gensidige sympati hos Hans Nielsen og Ernst Trier skabte et venskab, der varede livet ud.

Troels Trier.

Menigheden og højskolen.

Der rettes undertiden fra mennesker, som har deres faste stude i menigheden, den bebrejdelse mod højskolen, at den i sit arbejde nu er for lidt kristeligt vækkende. Adskillige hævder, at dette er grunden til, hvad de mener at iagttage, at den nu sjældent, sådan som i den første tid, formår at præge sine elever afgørende for livet. Så finder de deri en forklaring på, at højskolen ikke mere har den betydning for folket som før, og på, hvad der for dem har særlig vægt, at det grundtvigske menighedsliv er i de ringe dage, fordi det ikke får sit tilskud af nyvakt, kristelig grebet ungdom.

Jeg kunde tænke mig, at gamle elever af Trier i erindringen om, hvad deres højskoletid betød for dem, vil rette den indvending mod højskolen i almindelighed og måske også mod det arbejde, som nu gøres og i kommende tid bliver gjort på deres gamle skole. Det kan være forståeligt, om de vil gøre det.

Nu, mennesker skifter, og evnerne skifter nødvendigvis med dem. Om det ikke misforstås, kunde man måske sige, at nådegaverne skifter med dem. Og så skifter tiderne jo også. — Men det er sandt, at spørgsmålet endda bliver stående.

Et svar vil jeg ikke forsøge på at give, men pege på, hvordan højskolen bortset derfra kan yde og utvivlsomt også yder det grundtvigske menighedsliv en stor

og betydningsfuld hjælp. Hvis der endda er grund til at bedrøves over, at der ikke kommer større kraft ud deraf for menighedslivet, end der gør, frygter jeg, at troende mennesker snarere må søge manglerne i deres menighedsliv, end i det, at højskolen er for lidt kristeligt vækkende.

Når højskolen så dybtgående, som den evner, forkynder og bevidner det menneskelige i dets mangfoldighed, i dets farer og dets sejr; når den derunder måske også, i grebthed, vidner om, hvordan dette menneskelige hos en Luther, en Grundtvig osv. har fundet sin egentlige form og udfoldelse i livet med Gud og ikke i noget mindre, altså bevidner det religiøse liv i dets mangfoldighed, men ikke prædiker Gud Faderen i Jesus Kristus; når den fremdeles giver oplysning om menneskelivets kår, som de arter sig i tiden i det store så vel som i det små, så der er tilskyndelse deri til at lægge sig disse kår på sinde og tage dem op, — så udfører den dermed en gerning af stor betydning for menighedens liv og dens arbejde. Ja, måske kan højskolen ikke gøre menigheden nogen større tjeneste end ved netop det.

Jeg vilde gerne begrunde dette nærmere i det følgende.

Det er åbenbart, at højskolen har betydet meget for menighedslivet i Danmark. Måske er det rigtigt at sige, at højskolen og det grundtvigske menighedsliv har stået hinanden så nær, at de har haft fælles styrke og fælles svaghed. Men det er også rigtigt, at der er svaghed og mangler i højskolens arbejde, så vil det mærkes i menighedens liv. Er der styrke i højskolens arbejde, vil det mærkes i menighedslivet som muligheder for grøde og kraft.

Dette om den fælles styrke og fælles svaghed bliver i særlig grad synligt, hvor en enkelt skole har

været med til at præge en hel menighed. Men det gælder også ud over landet, hvor indflydelserne fra de forskellige skoler oftest blander sig. Fra den danske menigheds synspunkt er det derfor en betydningsfuld sag, hvordan der arbejdes i den danske højskole.

— — —

Menighedens liv rører sig kraftigt og glædeligt i samme grad, som livet fra Gud modtages og leves efter hele dets indhold. Man må ikke nøjes med en enkelt side eller enkelte sider deraf. Inden længe vil det virke afgrænsning og åndelig fattigdom. Kirkens historie rummer så mange eksempler derpå.

Når man søger klarhed over, hvori livet med Gud består, er det nok værd at lægge mærke til, at der i Ny Testamente på en måde findes to rækker ord af Jesus Kristus. De henvender sig til noget forskelligt hos os.

Forrest i den ene række kunde man måske stille Jesu ord: „Kom hid til mig, alle, som lider møje og er besværede, og jeg vil give jer hvile.“

Ejendommeligt for de ord er, at de henvender sig til vor evne til at tro, og den kalder de ad. De kalder ligefrem ad vor tillid. Stol på mig, I skal nok blive hjulpet, siger Jesus, og det er de ords betydning at få tilliden frem. De får slet ikke udrettet, hvad de kan og skal, hvis de ikke vækker tillid og trøst hos os. — Jesus vil altså føre os ind i et tillidens liv, bygget på Gud og ham. Sådan er livet med Gud.

Man kunde nævne Jesu ord: „Således elskede Gud verden, at han gav sin søn, den enbårne, for at hver den, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have et evigt liv.“ — De ord kalder også ad vor tillid: stol på, at Gud er kærlighed; byg på, at den kærlighed altid er til stede i Jesu liv og gerning, så man altid kan gribe den fat og fastholde den ved at vende sig til

Jesus Kristus. — De ord viser netop deres kraft i at få en sådan tillid frem hos os. Det er det, de har kraft til, og lykkes det ikke, så har de ingen kraft og får intet udrettet.

Men her har vi igen et tillidens liv, bygget på Gud.

Man kunde også tænke på lignelsen om den tabte søn, hvori midtpunktet er den jævne og gribende skildring af Guds kærlighed til os, syndere som vi er. Den lader sig ikke standse af vor synd, men har i sig evne til at tilgive og til at ville synderes frelse. — Det er ord, som kalder ad vor tillid: fat lid til Gud, at sådan er han. Bliv oprejst ved at tro på Gud, I syndere.

Og man kunde minde om Jesu ord til apostlene den sidste aften: „Jert Hjerte forfærdes ikke. Tro på Gud og tro på mig. I min faders hus er der mange boliger. Dersom det ikke var sådan, havde jeg sagt jer det; thi jeg går bort for at berede jer sted. Og når jeg er gået bort og har beredt jer sted, kommer jeg og tager jer til mig, for at hvor jeg er, dér skal også I være.“ — I særlig grad klart og talende mennesker, som har døden for øje, til hjerte vender de ord sig til vor trosevne og vil hjælpe tilliden frem hos os.

Der er mange, mange flere ord af Jesus, som er af den art.

Sådan er livet med Gud et tillidens liv. Man kan udtrykke det på forskellige måder. Et menneske bygger på Gud; det giver sig i hans hånd; det overgiver sig eller hengiver sig til ham; der er kærlighed til Gud med i det; vi samler det deri, at et menneske *tror*. Og hvad så siden et menneske bliver stillet over for: jordisk medgang eller jordisk trængsel, frygt for synd og fortabelse, angst for døden timeligt og evigt, så træder tilliden i virksomhed. Tilliden til Gud rækker til og går med ind i alle kår. — Den kan give hvile; men den kan fuldt så meget give kraft. Den er den

egentlige kilde til livsmod og livsdygtighed. Sidst og helt samles dens indhold i det, at troen frelser.

Det er det religiøse i livet fra og med Gud.

Uden dette er der ingen menighed. Den lever og ånder i dette. Når den samles om dåben og nadveren, salmesang og bøn og forkyndelse, så er det som troende, mennesker der vil styrkes i troen. Og i menigheden skal søgende ikke forgæves lede om troen. —

Der findes dernæst en række udtalelser af Jesus, som henvender sig til en anden sans hos os.

Forrest blandt dem kunde man måske nævne: „Elsk eders fjender; velsign dem, som forbander jer; gør dem godt, som hader jer, og bed for dem, som krænker jer og forfølger jer, for at I må blive eders Faders børn, Han, som er i himlene.“ — Det er livet fra Gud og med Gud, der skildres her. „Gør det, for at I må blive eders Faders børn,“ hedder det. „Elsk eders fjender“. De ord henvender sig ikke til vor tros-evne og kalder ikke ad vor tillid. De henvender sig til vor sans for, hvad man bør gøre, når man vil handle ret, altså til vor samvittighed. Man kunde også sige, at de henvender sig til vor sans for, hvad der er noget ved, altså vor livssans. — Og så kommer de med en stærk tilskyndelse: gør sådan! De vil vække samvittigheden eller sætte den i gang til handling i det indre og det ydre liv. Det er deri, de har deres kraft. Lykkes det ikke for dem, da har de ingen kraft og får intet udrettet.

Tydeligt kommer det samme frem i Jesu fortælling om den barmhjertige samaritan. Den vender sig ikke til vor tros-evne; men den taler os stærkt til hjerte, vækker samvittigheden, kalder ad sansen for, hvad der er livsindhold i at gøre, og den munder ud i de ord: gå bort og gør du ligeså.

Der kan anføres mange, mange ord af Jesus, som er

af den art. Herindunder falder Jesu stærke tilskyndelse til at tjene og til kærlighed. De skildrer livet fra og med Gud og tilskynder til at leve det.

Det er det moralske i livet med Gud.

Ser man efter, viser det sig, at man slet ikke derudaf kan læse, hvordan man skal bære sig ad i livets mangfoldige enkeltforhold. Det er ikke en ny lov. Det er snarere et helt, eget sind, et nyt menneske, der stilles os for øje. Dette nye menneske er givet os fra Gud, og så skal vi leve det.

Også dette må være med i den enkelte troendes og i menighedens liv. Vi kan heller slet ikke undvære denne tale til samvittigheden, denne pegen på, hvad vi skal gøre, denne stærke tilskyndelse dertil. Hvor en menighed er ved at glemme det eller ikke tager det for alvor, dér vil også troen, ja, alt dens liv med Gud blive døende. Så alvorligt er det.

Det er da også sådan, at i Jesu mund er de to rækker udtalelser vævet ind i hinanden, så de kun udvortes kan skilles ad. Begge sider falder for ham nøje sammen i en helhed, nemlig livet fra og med Gud.

Grundtvigsk menighedsliv har i stor almindelighed haft sin styrke i troens varme og sin svaghed i iveren for og tilskyndelsen til at blive nye mennesker. Forkyndelsen har i hovedsagen haft det samme præg. Det religiøse iblandt os har været og er ret stærkt. Det viser sig også i, at når der tales til det religiøse hos os, giver det gerne let og stærk genklang. — Men ved siden deraf lider vort menighedsliv af megen svaghed. Er det, fordi det andet: elsk eders fjender og alt det, har lydt for svagt blandt os og alt for lidt er bleven virkeliggjort? Er vi ikke gået ind under det? Kender vi måske næsten ikke til at tage vort kors op og følge Jesus efter? I så fald må grunden til svagheden søges i dybe brist i vort menighedsliv, og så bør rigtignok

nødvendigheden af det, som er nævnet, bevidnes blandt os.

Det er det første, som må ske. Vi må forstå, og det må holdes os for øje, at livet med gud er dette nye sind, så vi, hvis vi vil have livet fra gud, må gå ind i det, og at det kræver, at vi modtager det af en hel vilje og lader os bestemme af det i vor færd.

Men dernæst står vi her ved det punkt, hvor højskolen med sin gerning bringer menighedslivet en stor hjælp. Den gør det ved sin oplysning om det menneskelige og menneskelivets kår i små og store forhold.

Livet med Gud løber altid, som det indre liv det er, den risiko at blive virkelighedsfjernt og dermed døende. Dette indre-liv er efter sit væsen bestemt til at blive til et ydre-liv, at gennemtrænge alle jordiske forhold, ikke blot de små, men også de store. Det er det, som Jesus tilskynder til i den anden række udtalelser. Og det forkrøbles, måske dør det, hvis det ikke sker.

Livet fra Gud har i ethvert menneske en frelsergerning at gøre, som til alle tider i hovedtrækkene er ens, fordi vi mennesker har så meget fælles. Men ved siden deraf har hver tid sine særlige kår. Og det er en given ting, at livet fra Gud skal sættes ind med sin kraft netop på de steder, hvor kraften mest tiltrænges. En menighed, der går udenom eller ikke finder disse nærmest liggende områder, som skal gennemtrænges af livet fra Gud, er i fare for stilstand og tilbagegang. Den kan vist endda rumme adskillig fromhed og inderlighed. Tiden går fra den, idet der andet steds rådes bod på tidens nød. Lysestagen flyttes, og den selv dør af ælde.

Oplysning om tidens kår kan derfor blive en hjælp, stundom en nødvendighed for menighedens liv.

Et eksempel kan i al sin jævnhed føre tankerne i retning af, hvad det her drejer sig om.

To troende mennesker bor side om side. De henter begge i menigheden kraft fra Gud til at vise kærlighed. Den ene finder ikke nogen, som i særlig grad trænger til hans kærlighed, og han bruger den ikke. Den anden har fået at vide, at der i deres nærhed er et menneske, som trænger til hjælp, og han bringer så hjælpen, og livet fra Gud bliver stærkere hos ham. — Hvori bestod forskellen mellem de to? *Maaske* alene i, at den ene havde fået en oplysning om virkeligheden, som den anden ikke havde fået.

Hvad jeg vilde pege på, er det ligefremme, at der må oplysning til om virkeligheden, for at kraften fra Gud kan få gjort sin gerning, og det vil sige, for at kristenlivets område kan blive stort og det selv rigt på indhold.

Det *må* være sandt, at højskolen gør en betydningsfuld Johannes Døber gerning for menigheden ved at vække sans hos de unge for det menneskelige. Jo mere omfattende og dybtgående en sans de har for det enkelte menneskes liv, dets farer og muligheder, des større bliver det område, som kraften fra Gud skal gennemtrænge og nyskabe, des mere bliver der, som de må have frelst. Så vidt omkring som de er *oplyste* om det menneskelige, må de også have mulighed for at se, hvad livet fra Gud skal frelse hos dem. Og når de møder Gud i menigheden, må de have mulighed for at komme ind i et omfattende, stærkt og virkeligheden gennemtrængende liv med ham. Og det må give bidrag til et stærkt menighedsliv.

Højskolen gør derved efter sin evne en gerning til oplysning, som skal gøres, og som menigheden vanskeligt eller ikke kan gøre ved sine gudstjenester og ofte vanskeligt ad andre veje.

Sker det endda, at højskoleungdommen ikke giver det rige tilskud til menighedens liv, som man måtte håbe og vente, er jeg tilbøjelig til at tro, at menigheden først skal søge fejlen hos sig selv. Vi må vel betænke, om livet fra Gud er sådan blandt os, helt, og giver sig så virkelighedsbeherskende til kende, når vi mødes, og hvor vi færdes, at de unge må gribes deraf, fordi de ser, at der er frelse deri. — —

Man kan dernæst nævne en række særlige områder, hvor troende mennesker må have oplysning om, hvordan det står til, for at de overhovedet kan blive i stand til at drage dem ind under den kraft, som livet fra Gud har givet dem. Så længe de intet ved, kan livet fra Gud ikke komme til at tage de områder ind i sig. Men oplysning giver mulighed derfor.

Som et sådant område, hvor højskolen tjener menighedens liv i disse år og har mulighed for at tjene det endnu mere, vil jeg nævne de sociale forhold.

For nylig hørte jeg en kendt ældre præst udtale, at det havde gjort et dybt indtryk på ham at få den i tørre tal udtrykte oplysning, at der hvert år her i landet stiftes ca. 11000 nye hjem, og at af dem er kun de ca. 1000 sådanne, som direkte lever af landbrug, altså er bondehjem, mens de ca. 10000 lever af andet erhverv og for største partens vedkommende dannes i byerne. Det gav et dybt indblik i, hvordan de sociale forhold udvikler sig, og dermed i et stort og betydningsfuldt spørgsmål om livets ydre og indre kår. Den oplysning bragte ham et nyt område, hvorpå hans liv med Gud nu *kunde* komme til at virke bestemmende, og hvor det *måtte* blive bestemmende, hvis han ikke vilde udsætte sit liv med Gud for fare.

De sociale tilstande er sådan, at den, der har modtaget noget af Guds kærlighed i sit hjerte, ikke kan være ligegyldig over for dem, men må sætte noget ind,

for at de må ændres, *såfremt* han ved besked derom. Ved han ikke besked, så kan han ikke. Ved han besked, så kan han, og så må han gøre det. Livet fra Gud vil have også det område ind under sig i hans liv og handlen. Den betydning har oplysning for troende menneskers liv. — Der er mange troende, som ikke véd besked, eller som har fået falsk besked. De hindres deraf i at få draget dette område ind under kraften fra Gud. Og gælder det om hele menighedskredse, at de ikke véd besked, da er der fare for, at de er langsomt døende. Lysestagen flyttes andre steder hen, hvor livet fra Gud rører sig stærkere, måske egentlig ikke, fordi den åndelige kraft eller inderligheden er større, men fordi det dér giver sig i kast med virkeligheden og tager den ind i Guds rige.

Her gør højskolen og kan den endnu mere gøre en gerning af uvurderlig betydning for menighedens liv ved, grebet af sagen, at give oplysning om de sociale forhold. Så kan menigheden, som ejer livet fra Gud, komme til at drage alt det ind derunder.

Jeg tror, at netop dette vil være af afgørende betydning for grundtvigsk menighedsliv i den kommende tid, og at de, der ikke ser det, lider af en skæbnesvanger blindhed. Måtte højskolen i vågenhed for menneskelivets kår give os en god hjælp til at have grundlaget, hvorpå Guds kraft kan arbejde, som den skal og vil nu.

Overhovedet, al slags oplysning om menneskelivet, som går os til hjerte, det udvider vort kristenlivs område, giver mulighed for, at det bliver fyldigere og mere virkeligt : mere levedygtigt.

Hvordan forholder det sig da? Er det al sådan *oplysning*, der giver kraft til den enkelte troende og til menigheden, så at dens liv fra og med Gud bliver stærkere og rigere? Nej, ingenlunde. Det er en fejl-

tagelse, som nogen gør sig skyldige i. Men oplysningen giver kraften fra Gud, som menigheden *ejer*, en videre mark at arbejde på. Den tjener til at lægge den virkelige verden hen til Guds kraft, så at *den* kan komme til at virke deri. Måtte de grundtvigske menigheder mere blive arbejdende menigheder. Og måtte i det hele den kristne menighed komme til at gå i spidsen, når det drejer sig om, at Guds liv skal nå til at råde i de store forhold så vel som i de små.

Niels Petersen.

Foreningsliv og personlighed.

*At sigte det er at holde
"Communitas om sig selv".
Hans Thorsen.*

Folk der var i gamle dage,
både store folk og små,
om der end er folk tilbage
gøres nu der prøver på:
Folkeånden alle vågne
som de vævre så de dovne;
hvad de alle kan og vil:
er at sætte alt på spil.

Gr. af Danskeren 1848.

Grundtvigs sang er jo skrevet under indtryk af det røre, februarrevolutionen skabte rundt om i Europa. Vi fik vore martsdage i 1848. Nu skulde det vise sig, om det ud af denne prøve kunde klares, om der var folk tilbage — som i gamle dage.

Jeg vil gerne bruge denne Gr. tanke, at man ud fra et folks handlinger — fællesvirke kan prøve at danne sig et skøn over, „om der end er folk tilbage“, som udgangspunkt for det, jeg vil forsøge at sige lidt om: *foreningslivet*, der må falde enhver i øjnene, som udefra ser efter et fællesudtryk for det, der f. t. præger vort folk.

Jeg mener nemlig, der er en afgørende forskel i virkningerne af dette fællesvirke, der gav sig udslag i tider som 1848, og det vi nu oplever af organiseret fællesvirke.

Der er dog først én lighed at gøre opmærksom på: alle sådanne bevægelser, hvad enten det er en

stor frihedsbølge, som river alle med sig, eller det er et dygtiggørelsesarbejde, som ægger flere og flere til at være med deri, det er oprindelig sat i gang af enkelte, enere. De fornår at sætte en bevægelse i gang, at give den sin retning; tilsidst er det alles forenede arbejde — forskelligartet og særpræget, som det kan være, der som én stor fællesnævner får det hele til at synes som en enhed, et folk!

Vi har her i Danmark i det sidste halvthundrede år haft mange enere, dygtigheder, som skabte retningsbestemte bevægelser.

1864 kaldte mange sådanne mennesker frem. Deres tro på, at „vi endnu har det bedste tilbage“, drev dem ud i arbejdet, og deres tro forplantede sig til mange.

Tietgen, Fjord, Dalgas og mange med dem, — alle højskolemænd af første slægtled satte ind hver på sit, men vidt forskellige område. Med de store navne som *ledesyr* opvoksede der en slægt af dygtige mennesker, som skabte det Danmark, det folk, man nu fra alverden kommer rejsende for at se og studere, — hvad enten det gælder vor smør- og flæsketilvirkning, vort andelssystem, vore højskoler, eller det land, hvor småfolk (husmænd) ikke alene kan stå på egne ben, men er regnede og betydende faktorer i samfundet — (hvad de ikke er andre steder).

Når dette kunde skabes i tiden fra 1864 og op til århundredskiftet, så tror jeg, at en væsentlig grund dertil var, at ikke alene „igangsætterne“ var særprægede og egenartede personligheder, men lige så meget, at de mange, som fulgte i deres fodspor også var personligheder med hver sit egenpræg — de var ikke skåret over én læst. Og når det sikkert vil blive vanskeligt for os — det 20. århundredes unge — at yde en indsats lig vore fædres, så er én af årsagerne dertil uden al tvivl, at hele udviklingen har medført, at kårene for

personlighedslivets vækst og udvikling er ringere end for en menneskealder siden.

Tendensen i tiden går i retning af at udjævne, nivellere det hele ud til én jævn ensformig masse — også menneskers særpræg.

De mennesker, der skabte det nuværende Danmark, næmmede snart samarbejdets værdi — både økonomisk og på anden måde. Hvor det gælder økonomiske forhold, vil mennesker med fælles interesser snart finde hinanden.

1. Vi kender lavsvæsenet, som fra at være et middel til gensidig hjælp blev et monopol, der af samfundsmæssige grunde måtte knuses.

2. Fagforeningerne i vor tid har til dels overtaget lavenes opgave med udsigt til at blive et offer for de samme kræfter, som førte til lavenes ophør.

3. Andelsforeninger, der bygget på andelstankens ide om samarbejde på ligerettens grund, er vel foreninger med økonomiske opgaver, men alligevel væsensforskellige fra lavs- og fagforeninger. De giver — ret forstået — ved siden af det økonomiske, der kan nås ved gensidig hjælp, forståelsen af, at et sundt samfund bygges på samarbejde og samvirke *alle for én og én for alle* og ikke på kamp mellem én klasse og andre klasser eller samfundet!

Går andelsforeningerne uden for det oprindelige: at løfte i flok til det heles gavn, til at ville plukke i flok fra andre til medlemmernes gavn, vil de med det samme have udspillet deres rolle. Som alt for velkendte eks. kan blot skrives to ord: *Andelsbank, kartoffelmelsfabrikker!*^{*)}.

De anførte 3 arter af økonomiske foreninger vil

*) Om denne uhyggelige vrangside, som vort andelsvæsen viste sig at have, får man et klart og skarpttegnede billede i bogen „Niels Halds hjem“.

være nok til at vise, hvor mægtig en støtte en forening kan blive, når alles kræfter forenes i ensrettet arbejde; men de viser samtidig, at det er farlige våben, når de ikke længer står det ideelle — det gode til tjeneste.

Det var vel nærmest andelstankens ide om at løfte i flok, der — for en stor del ubevidst — var i de menneskers sind, som begyndte med foreninger, der skulde fremme imaterielle „åndelige“ formål.

Nu vil vi gå den vej på hundrede områder, og så sker netop det, som altid sker, når noget viser sig at være godt for nogle: Det *skal* være godt for alle, være et universalmiddel mod alle onder.

Det var sikkert både en berigelse og en oplevelse for de mennesker, der mødtes i de første skytteforeninger, de første foredragsforeninger, der som alle senere foreninger er et barn af skytteforeningerne, — fordi de i disse foreninger mødtes med lige så udviklede og levende mennesker som de selv var. De følte det som en spore til videre fremad; og derved blev det en hjælp til personlighedslivets vækst! Men hvad nu?

Ja se engang: vi har en række foreninger, der vel alle uanset formålsparagrafernes forskelle tager sigte på personlighedslivets vækst og udvikling. Foredragsforeninger, højskoleforeninger, kirkelige foreninger, skoleforeninger, ungdomsforeninger af mange slags, K. F. U. M. og K., D. d. U., alle politiske partier har ungdomsforeninger.

Der er grænseforeninger, nationale foreninger, skytte-, gymnastik- og idrætsforeninger for at nævne nogle af dem, der har *noget* at arbejde for; men hertil kommer jo rigtignok så et utal af foreninger, som har intetsigende eller negative formål, bl. a. fornøjelsesforeninger af enhver tænkelig art. —

Det er vist ikke for stærkt sagt, at vi her i landet nærer en sand tyrketro på, at man kan skabe og styrke

en livsanskuelse d. v. s. personlighedslivet ved at slutte sig sammen i foreninger! Man har uden videre villet eller troet at kunne overføre metoder fra det økonomiske samfundsliv på åndeligt område, og det kan man nu engang ikke!

Foreningslivet i vore dage, da man *skal* være medlem af mindst en halv snes foreninger, hvis man vil regnes for at være et ordentligt menneske, er vist noget nær den dårligste vokseplads for det i et menneske, der skal danne personligheden. Personlighed kommer for det første ikke til et menneske udefra — ej heller fra en forening, som nogen synes at tro. At blive en personlighed (få en karakter) sker ved vækst indefra, ved at bearbejde det i os, som skal danne personligheden, ved at kassere det ringere og pleje og værne om det værdifulde, kort sagt, noget *jeg* i høj grad selv må være medvirkende til. Det, der for de gamle blev til en hjælp, når de mødtes med jævnbyrdige og ligesindede engang imellem til et foredragsmøde eller anden lejlighed, bliver i vor foreningsgale tid, — da man skal til foreningsmøder hveranden dag, — til overfodring, man mister appetiten!

Deri ser jeg faren for os unge i dette århundrede. Dette foreningsliv tvinger os til i velanstændighedens navn at leve et udadvendt liv, som intet menneske — (og særlig da unge i vækst) — kan holde til uden at blive udtørret sjælelig talt.

Denne spredthed, som de forskellige påvirkninger og indtryk medfører, giver som resultat hos mange slaphed og ligegyldighed; i stedet for som det normale burde være, at man i den unge alder samler ind, „sorterer“ stoffet, indoptager det brugbare, så det bliver en organisk del af mig selv, for så, når tiden kommer til handling, at have erhvervet en sindets spændkraft, som vel kan bøjes af modstand og modgang; men som altid

— lig en spændstig stålfjeder retter sig igen, når tryk-
ket enten viger eller er blevet overvunden!

Klagen over nutidens ungdom fra mennesker, om
hvem man må tro, at de ikke kritiserer alene, fordi
det nu engang hører sig til at rakke ned på ungdom-
mens dårlighed, bunder netop i det, at denne sindets
spændkraft, den evne til at *ville over* trods alle vanske-
ligheder mangler hos en stor del — også af dem, der
almindeligvis regnes for vågne mennesker, som render
med til alle de møder, man skal med til!

Nu kan man selvfølgelig ikke give foreningerne al
skylden, men en væsentlig del har de uden al tvivl —
ikke mindst inden for „vore egne“ kredse! — Enkelte
ting:

Når man — før det er naturligt skal være oppe
for så det ene og så det andet, kan man vel en tid
opstimulere en interesserethed, der kan få omgivelserne
til at tro, at vedkommende er et sjældent eksp! af et
ungt menneske!

Det er det også, eftersom det er *unaturligt*, at et
ungt menneske på 18 år skal have rede på og have
taget standpunkt til: soldaterarbejde, hedningemission,
forsamlingshuse o. l.; men det er reserverne, der tæres
på, hvis der i det hele taget er nogen, eller det også
er den irriterende tillærte mundraphed, der — rent
mekanisk — afleverer lektien, når man trykker på
knappen. Selv de, der ved deres indtræden måske er
nogenlunde vågne, vil gå i stå; og *stilstand er nu al-
tid tilbagegang!*

Der kan udmærket være stilstand i det enkelte
medlem, selv om foreningen vokser med 3 cifre om
året. *Man lukkes inde*, der sættes gærder udadtil, så
kun de egnede kommer indenfor, dette gælder i nogen
måde alle ungdomsforeninger — især da de politiske
ungdomsforeninger.

Deraf følger en anden stor fare: foreningslivet berøver menneskene brugen af én af de værdifuldeste evner, vi har fået: evnen til at vurdere, vælge og vrage selv! Netop i *valget* ligger de største muligheder for personlighedsudviklingen.

Foreningerne, o: de valgte ledere, som det så kønt hedder, overtager hvervet at bestemme for de enkelte, ledelsen ordner, og jeg — det menige medlem — har at løbe med.

Kræfterne i mig, som skulde næres og udvikles ved *virksomhed*, bliver ikke udnyttede i positiv retning, og så ser vi udslagene, der vækker kritik! Overfladiskhed og ligegyldighed overfor åndelige spørgsmål som følge af overfodring. Og kræfterne, som unge mennesker *har* både sjælelige og legemlige, udløses i fodbolddille og andre ting, som ikke har noget med personlighedsliv at gøre. Foreningerne rydder alle vanskeligheder af vejen — (i god mening), men da vi netop har en drift i os til at overvinde vanskeligheder, så må disse kræfter udløses i lag med opgaver, som intet udbytte giver.

Vore fædres slægtled måtte selv — både sørge for næring til personlighedslivet og klare livets praktiske vanskeligheder, derved blev de til de helstøbte, levende, interesserede mennesker, der ikke var tilfreds med et liv indenfor foreningsbestemte grænser eller indkapslet i parti-doktriner! Vil man se eks. på, hvad et personligt valg og kamp for det, man har valgt, kan betyde for det enkelte menneske og for det hele, kan man se på Sønderjydernes kamp for at bevare deres nationalitet under prøjseråget.

Det gav selvstændige, stærke og særprægede mennesker, selv om de i deres nationale stræben var „ensrettede“.

Et bestemt eks. må jeg have lov at pege på, hvad

en „rolig“ ungdomstid til både gæring og afklaring kan betyde for et menneske:

Niels Jokum Termansen. Han var 30 år gl. da han begyndte sin livsgerning; men så havde han også noget at yde af og leve på!

Han skulde ganske vist heller ikke som 18årig tage stilling til: hedningemission, renesskolen, kirkeindsamlinger for ikke at tale om stilling for eller imod Rørdam. Havde han skullet det, som vågne unge nu skal, havde han sikkert intet haft at byde på, da han blev moden. Han havde som ung store oplevelser, der lå så længe og gærede og groede i hans sind, gav hans personlighed næring, at da han blev mand, fik han hæderstitlen: *Danmarks lærdeste bonde*. En af de oplevelser, der fik størst betydning for ham, fik han ved det berømte skamlingsbankemøde 1844, som han som 20årig ung mand var med til. Stærkest indtryk gjorde Grundtvigs tale på ham. 27 år senere skrev han om denne dags oplevelser og Grundtvigs tale:

„Laurits Skau havde jeg længe længtes efter at se. Jeg så med beundring op til den unge bonde, der jo kun var en 7—8 år ældre end jeg selv. Hvert ord i hans tale var som ud af mit indre; men alligevel blev jeg ikke *varm* derved. Det blev jeg derimod ved Lehmanns glødende tårebevægede tale og ved Plougs: Held, hæder, frihed og sejr for hele norden!

Barfods med stort eftertryk udtalte vers: Højt i sæde på Randers slot — kullede Greve sad varmt og godt — kunde jeg udenad på stedet. Men først og fremmest var det Grundtvigs tale, der slog ild og funker af min sjæl. Endnu står hans skikkelse, som jeg den gang så den, så levende for mit øje, som det ikke var 27 år, men kun een dag siden.

Ikke et eneste øjeblik vendte jeg øjet og tanken fra ham under det fem kvarter, — men som det forekom mig ligeså mange minutter — lange foredrag, og jeg synes endnu, jeg ser og hører Danebrog vifte over hans hoved i den friske vestenvind. Hver streng i mit indre gav genlyd, og jeg glemte næppe noget ord. I lange tider gentog jeg dem for mig selv i mine stille arbejdstimer, som de forfriskede, oplivede og berigede.

Det var den mærkeligste dag i mit liv, udbød jeg, da den var til ende, og endnu står den for mig i mindets glans som en af de mærkeligste og indholdsrigeste, jeg har oplevet. Aldrig før var ordets magt bleven mig så klar, aldrig før var den fædrelandske luftning strømmet så hjertemildt og med så frisk et åndepust hen over mit indre. Den alvorlige, tit så tunge stemning, som lå over mit enlige ungdomsliv, var blusset op til mod og levelyst. *Nu* var det værd at leve; thi nu var der noget at leve for. Og skønt jeg ikke tænkte mig selv som virksom deltager i det store folkelivsarbejde, så blot at være vidne dertil, — det var en glæde og lykke!“

Afdøde dr. *H. F. Feilberg* var i sin tid præst i Brørup, og der havde han det svært; men kneb det særligt, gik han over til N. J. T., der boede i nabosognet, så hjalp det altid!

Pastor *L. Schørring* havde i vestjylland besøg af to andre præster og Termansen, og „da faldt det ganske af sig selv, at vi tre præster satte os som disciple ved denne bondes fødder og hørte på hans åndfulde tale“.

Bønderne i Læborg og omegn sagde: „Det var altid så rart at tale med Termansen, for ham fik man noget at vide af!“

Jeg anfører dette for at vise, at man kan selv under så tarvelige kår, som Termansen havde i sin opvækst, få del i livets rigdom, når det, man møder som store oplevelser, får lov at gøre sin gerning i ens sind i stilhed og ro.

Det får mig til — tilsidst at nævne det, der sikkert er den største brist ved hele vort nuværende foreningsliv. *Fester* i overtal, men ingen festlige *oplevelser*. Og kommer man endelig ud for en virkelig oplevelse, noget i retning af det, Termansen oplevede på Skamling, så får det ikke lov til at gro og give næring til personlighedslivet, fordi der allerede næste søndag igen kaldes sammen til en „fest“, som man da nødvendigvis *skal* med til! Man får ikke tid og lov at opleve noget for bare „oplevelser“, der tilsidst intet bliver andet end

tom underholdning, fordi intet menneske kan fordøje en så ustandselig flydende strøm af „oplevelser“. Spørger man et menneske på 20 år om, hvor meget vedkommende kan huske af alle de hundreder af „fester“, som har fyldt søn- og fridage siden konfirmationen, er der intet, der huskes. Ja, enkelte fester glemmes ikke!

For os, der har oplevet et sønderjydsk årsmøde før krigen eller genforeningen på Dybbøl, eller et årsmøde i D. d. U., kan der ikke være tvivl om, at i fest af den art er der nok til at leve på længe, og at al den anden underholdning, som det kun bliver, er værre end intet, hvis vi ønsker vort arbejde gjort sådan, at det må blive af værdi.

Jeg kunde pege på endnu flere ting af det onde, som følger med foreningslivet. F. eks. det, at foreninger kan blive udmærkede springbrætter for udprægede „jeg vil fremad naturer“, til liden nytte for dem selv og ofte til ærgrelse og géne for omgivelserne. Eller det, at foreningsliv er en god skole i at lære at vurdere talmajestæten efter fortjeneste! Tallene tages ofte til indtægt for sagens godhed.

D. d. U. har..... 40,000 Medl.

Venstres U..... 33,000 —

Skytte- og gymnastikf.... 90,000 —

K. F. U. M. og K. andre halve snese tusinder. Værsgo, I ser vi har tallene i orden — er der nogen tvivl om, at hos os er godt at være?

Lad det være nok. Uden at ville nægte, at der selvfølgelig kan peges på noget godt, som foreningsliv har skabt, så har det været mig om at gøre at fremhæve farerne, som vort foreningsliv medfører for personlighedslivets vækst. Når nogle mener, at skylden for den udmarvning af ungdommen i vor tid må søges i alt det negative, som synes at optage så manges sind helt ud, film, radio, biler, sportsidioti o. l., så er det

kun delvis rigtigt. Det er tidens synlige udtryk for, at ungdommen ikke har noget værdifuldere at være optaget af. Foreningslivets mangeartede, udtværende og ansvarsberøvende indflydelse er langt farligere, både fordi den vænner de unge til denne tankeløse flagretilværelse, — (man overlader til bestyrelsen at tænke!) — som gør dem rodløse og svækker interessen for det værdifulde, der kan bydes på; men mest fordi det er så vanskeligt at finde noget absolut overbevisende at sige *mod* den enkelte forening.

Ikke des mindre må vi alligevel til at arbejde os ud af dette foreningsjaskeri!

Hostrups linier:

„Følg ej med strømmen, men følg med tiden,
hvis du vil holde dig ung i striden.

Kan strømmen tage dig, da vil den sluge dig,
løber tiden fra dig, kan den ej bruge dig“.

er den mest rammende advarsel, jeg kan finde mod vor tids overfladestrøm. Vi *må* mod strømmen, hvis vi ikke vil miste følingen med tiden.

Vi må have dette bestandig udadvendte liv ledet ind ad andre veje, så der bliver tid til både arbejde, fest og sidst, men ikke mindst — ro! Ikke den passive ro, hvor intet sker, men den stilhed — (fred for påtvungne ustandseligt strømmende indtryk), der er en betingelse for personlighedslivets vækst.

Vi er undergivet samme livslove, som alle tiders mennesker: kun ved *selv* at tage opgaverne op udvikles og styrkes vi; vi når kun at sætte os selv udenfor ved at overlade til andre — til foreningerne at klare, hvad der skal klares.

Lader vi os nøje med at lade foreningernes ansvarsløse masse bestemme, hvorledes og hvordan vort liv skal forme sig, når vi ikke videre end til „at sætte alt på spil.“

Kr. Kristensen Killemoser.

Træk af Leo Tolstois religiøse udvikling.

Det Rusland, der brød sammen ved revolutionen i 1917, havde allerede længe været dødsmerket; mange af Ruslands bedste døtre og sønner havde været med til at undergrave det, idet de ubarmhjertigt blottede alle dets bryst for derigennem at naa frem til en tilstand, hvor retfærdigheden blev sat i højsædet. Højest forskellige motiver har der ligget til grund for det arbejde, der øvedes af disse samfundskritikere, og ad mange mærkelige veje er de ført ind i det. I det følgende vil der blive fortalt lidt om, hvordan digteren og tænkeren Leo Tolstoi, en af disse den russiske revolutions forløbere, udvikledes til sin livsgerning.

Han fødtes den 28. august 1828 på godset Jasnaja Poljana, der ligger ca. 30 mil syd for Moskva, og stammede både på fædrene og mødrene side ned fra gamle russiske adelsslægter. Mest slægtede han sin moder på, fra hvem han arvede en udpræget sans for kunst i det hele; selv dyrkede hun musikken meget ivrigt, ligesom hun skal have været en mester i at fortælle historier, som hun selv forfattede, alt mens hun fortalte. Ja, det fortælles, at naar hun på et bal satte sig ind i et sideværelse og fortalte historier, kunde hun få en hel kreds af veninder til at glemme dansen for en stund.

Længe fik han ikke lov at beholde sin mor. Alleerede før han var to år gammel, døde hun; men hendes indflydelse på børnene var ikke slut dermed. Bedste-

moderen, hendes datter, tante Alexandra, og en fjernere slægtning, tante Tatjana, der fra nu af ledede børnenes opdragelse, fortalte dem om deres mor, og af alt, hvad der således blev dem fortalt, dannede Leo sig et slags billede af sin mor, et billede, der viste hende så op-højet, så ren, så blot og bar ånd, at han i den mid-terste periode af sit liv, på den tid, da kampen imod fristelserne voksede ham over hovedet, ofte bad til hendes sjæl om hjælp, og denne bøn var ham altid til velsignelse.

Da Leo var ni år, mistede han pludselig sin fader og var nu helt overladt til sine kvindelige slægtninges omsorg; det blev altså væsentligst gennem dem, han modtog de ydre påvirkninger, der var med til at danne hans karakter i barneårene.

Den, der næst forældrene har haft den betydeligste indflydelse på hans liv, er utvivlsomt tante Tatjana. „Hun havde to dyder“, siger Tolstoi, „sindsligevægt og kærlighed.“ Det inderste i hendes liv var kærlighed, ja hele hendes liv var kun kærlighed. Altid ofrede hun sig for sine medmennesker, og hun oplevede, hvilken rigdom der er i dette at tjene andre. „Jeg så, jeg følte, hvor lykkelig hun var ved at elske, og begreb kærlig-hedens lykke,“ siger Tolstoi om hende, og den indfly-delse, hun havde på ham, var da denne, at hun i den grad gennemtrængte ham med næstekærlighedens ånd, at han aldrig kunde frigøre sig for dens magt.

I samme retning påvirkedes han af tante Alexandra, som var formynderske for de forældreløse børn. Denne tante var en virkelig religiøs kvinde, der ikke nøjedes med at overholde den russiske kirkes forskrifter med hensyn til faste og bøn, men førte et sandt kristenliv, idet hun ikke blot søgte at frigøre sig for al luksus og opvartning, men også — så vidt muligt — at tjene andre. Mest holdt hun af at læse levnedsskildringer af helge-

ner og at tale med pilgrimme og fromme særlinge, af hvilke der altid boede nogle på godset, medens andre kun kom på besøg. Og børnene blev vænnede til at se på disse enfoldige med stor ærbødighed, hvad Tolstoi senere er sine opdragere meget taknemmelig for.

En af disse særlinge skildrer Tolstoi i „barndom og drengear“ og fortæller bl. a. følgende om ham: „Med de umådelig store hænder over kors på brystet, med sænket hoved og et kort, tungt åndedræt stod Grischa en stund tavs foran helgenbillederne, hvorefter han med besvær sank i knæ og begyndte at bede.

Først fremsagde han de sædvanlige bønner, idet han kun lagde særligt eftertryk på enkelte ord; derpå gentog han dem, men tydeligere og med større inderlighed. Så begyndte han at bede med egne ord; hans tale var uden sammenhæng, men rørende. Han bad for alle sine velgørere; han bad for os, bad for sig selv, bad, at gud vilde tilgive ham hans svære synder, gentog flere gange: „Herre, tilgiv mine fjender!“ hvorpå han med besværlighed rejste sig op, vedblev at gentage de samme ord, knælede igen og rejste sig på ny.

Denne tilstand af religiøs begejstring varede endnu længe hos Grischa, medens han stadig improviserede nye bønner. Snart gentog han flere gange i træk: „Herre, forbarm dig!“ men hver gang med ny kraft i udtrykket; snart sagde han: „Tilgiv mig, herre! lær mig, hvad jeg skal gøre!“ „Lær mig, hvad jeg skal gøre, herre!“ gentog han med et udtryk, som om han ventede øjeblikkelig at faa svar; snart hørte man kun, hvorledes han jamrede og græd . . . Han rejste sig op på knæ, foldede hænderne over brystet og forstummede.“ Og han skriver videre: „Grischa har for længst endt sin sidste vandring; men det indtryk, han gjorde på mig, og den følelse, han vakte hos mig, vil aldrig forsvinde af min erindring. — Ja, Grischa, du var en

ægte kristen. Din tro var så stærk, at du følte guds naade, din kærlighed så stor, at ordene af sig selv strømmede over dine læber, uden at du vejede dem... Og hvor højligt priste du ikke hans storhed, idet du med tårer kastede dig i støvet, naar ordene ikke mere vilde slå til."

Der kan vel næppe være tvivl om, at naar Tolstoi senere efter mange vanskeligheder naaede til at finde fred i en forenklet kristendom, der efter hans mening var den oprindelige, skyldes det for en del dette, at han i sin barndom gennem de her nævnte mennesker fik et stærkt og uudsletteligt indtryk af, hvad det vil sige at leve som kristen.

I denne forbindelse er det sikkert berettiget at fremdrage et træk, der fortæller noget om Tolstois forhold til sine søskende, og da navnlig den ældste broder, Nikolai. Denne betroede engang sine brødre, at han kendte et hemmeligt middel, hvorved alle mennesker skulde blive lykkelige. Der skulde ikke mere være sygdom, heller ikke sorg, alle skulde elske hinanden og blive „myrebrødre“. Tolstoi kunde aldrig glemme, hvordan han og hans brødre, efter at have fået nys om denne hemmelighed, fandt på en ny, storartet leg, som bestod deri, at de satte sig under et par stole, stablede æsker og kasser op omkring dem, hængte lommelørklæder for og sad der i mørket trykkede ind til hinanden, og han huskede senere, at han da plejede at føle en ejendommelig rørelse og kærlighed i sjælen.

„Myrebroderskabet“ blev dem åbenbaret; men hovedhemmeligheden, hvorved det skulde blive muligt at befri mennesker fra al ulykke, strid og vrede og gøre dem evigt lykkelige, den havde Nikolai indridset på en grøn kæp, som var gravet ned ved randen af en vis hulvej, hvor Tolstoi senere har ønsket, at hans legeme skulde begraves til erindring om broderen.

Skønt fostret i en fantasifuld drengs hjerne gjorde disse tanker et dybt indtryk på Leo Tolstoj, og han fortsatte hele sit liv igennem — med afbrydelser — at søge efter „den grønne stav“. Han siger selv derom i sine erindringer: „Myrebrødrenes ideal, der knytter alle jordens folkeslag sammen i indbyrdes kærlighed, har jeg bevaret usvækket. Og som jeg dengang troede, at „den grønne stav“, hvorpå det stod skrevet, der skulde ud-slette alt det onde i mennesker og give dem sand lykke, var til, saaledes tror jeg endnu, at denne sandhed er til og vil blive åbenbaret for mennesker og give dem det, som den forjætter.“

Det er altså i barndomshjemmet på Jasnaja Poljana, at de tanker, som Tolstoj senere blev så varm en talsmand for, blev sået i hans sjæl. Men for ret at forstå at denne udsæd kunde give så rig en afgrøde, vil det være nødvendigt at se lidt nøjere på den ager, hvori ss e sædekorn faldt.

Et af de mest fremtrædende karaktertræk hos Tolstoj var en dyb og overordentlig fin følsomhed. Som følge deraf gjorde alle hans ufuldkommenheder et dybt indtryk på ham. Alene dette, at han vidste, han var grim, kunde bringe ham til at fortvivle. Han bildte sig ind, at for et menneske med en så bred næse, tykke læber og bittesmå, grå øjne som han var der ingen lykke at vente i verden, og alt, hvad han ejede, alt, hvad han i fremtiden kunde tjene, vilde han have givet afkald på for et smukt ansigt.

Som betragtningen af denne ydre mangel kunde volde ham pine, således smertede det ham dybt, når han i barnlig letsindighed gjorde uret mod nogen. En dag havde han f. eks. ladet sig forlede til at deltage i sine legekammeraters mishandling af en fattig dreng. Mindet om denne handling nagede ham meget, og han skriver mange år senere derom: „Det er mig aldeles

uforklarligt, hvorledes jeg kunde være så hårdhjertet. Hvorledes kunde det være, at jeg ikke gik hen til ham, ikke forsvarede ham og ikke trøstede ham? Hvor var nu den medlidenhedsfølelse, som til andre tider havde fået mig til at tudskråle ved synet af en allikeunge, der var falden ud af reden, eller en hundehvalp, som man bar af sted for at kaste i gadekæret, eller en høne, som kokkedrengen løb med til at koge suppe på?”

En følge af den utilfredshed med sig selv, som dette hans følsomme sind fremkaldte, blev ganske naturligt en vis trang til at anstille betragtninger over alt livet vedrørende. Han var endnu kun en dreng, da den tanke slog ned i ham, at lykken ikke er afhængig af ydre årsager, men af menneskets forhold til dem, at mennesket, når det engang har vænnet sig til at udholde lidelser, umuligt kan blive ulykkeligt; og for at hærde sig gik han nu af og til ind i pulterkammeret og piskede sig med et reb på den blotte ryg, så tårerne sprang ham i øjnene. En anden gang kom han med eet i tanker om, at døden lurede på ham hvert minut, og det var ham ubegribeligt, at mennesker endnu ikke havde opdaget dette og indset, at lykken består i at nyde øjeblikket uden at tænke på fremtiden. Som følge af denne tanke besluttede han — og han gennemførte beslutningen i tre dage — at blive borte fra undervisningstimerne og ikke tage sig andet for end at ligge på sengen og læse romaner samt spise honningkager, som han købte for sine sidste penge.

Denne hang til grublen kom naturligvis også til at gøre sig gældende over for hans barnetro. En dag, da han var elleve år gammel, kom en af brødrenes venner og fortalte, at man havde gjort en ny opdagelse, der gik ud på, at Gud ikke var til, og at alt, hvad man lærte om ham, var lutter opspind. Dermed var tvivlen

kastet ind i hans sjæl, og med tiden fik den bugt med ham, så at han i seksten års alderen hørte op med at bede og gå i kirke. Men hans tro var ikke død; den lå kun og ulmede.

Havde han end mistet sin kristentro, så havde han i sin ungdom en levende tro på muligheden af at forbedre menneskeheden, at udrydde alle menneskelige laster og ulykker, og det var hans overbevisning, at menneskets bestemmelse er en stræben efter sædelig fuldkommenhed, og at denne er noget, der let, muligt og varigt lader sig gennemføre. Det blev altså kampen for at blive sædelig fuldkommen, der blev det væsentligste i hans liv i ungdomsårene, som han tilbragte sammen med sin familie i byen Kasan, ved hvis universitet han studerede i årene 1842—47.

Et indblik i hans sjælstilstand i denne periode får man gennem hans fortælling „ungdom“, der sikkert for en del skildrer hans eget ungdomsliv. Efter en ypperlig skildring af en varm forårsdag fortsætter han således: „Alt talte til mig om skønhed, lykke og fuldkommenhed, sagde mig, at såvel det ene som det andet var til at opnå for mig og det uden vanskelighed, og at skønhed, lykke og fuldkommenhed endogså er et og det samme. „Hvorledes har jeg nu ikke kunnet forstå det? Hvor jeg har været slet før, og hvor god og lykkelig kunde og kan jeg ikke blive i fremtiden!“ sagde jeg til mig selv — „man må skynde sig, straks se at blive et andet menneske og begynde at føre et nyt liv!““

Og han gjorde alvor af denne sin beslutning om at blive god og søgte i sit arbejde og sin færd at være tro mod sine idealer; men skønt han vel mærkede, at han forandredes derved, var han dog ikke tilfreds med sig selv. Han fik ikke gjort, hvad han satte sig for, og hvad han gjorde, gjorde han dårligt. For at komme

fuldkommenheden et skridt nærmere begyndte han da at optegne visse leveregler, som han vilde følge. Efter disse forpligtede han sig til „at studere alt og granske alt: Jura, medicin, sprog, agerdyrkning, historie, geografi, at nå til den højeste grad af fuldkommenhed i musik og i malerkunst o. s. v.“, og da han nu efter fem års ophold i Kasan besluttede sig til at opgive studierne og drage ud på landet igen, blev hans liv herude udelukkende optaget af at få disse forsætter virkeliggjort, hvad der i begyndelsen gik godt nok, og af en alvorlig og oprigtig kamp med sit eget jeg henimod fuldkommenhedens mål.

Efterhånden kom denne fuldkommenhedstro på afveje, idet han grebes af ungdommens farligste fjender: en voldsom sanselighed og en umådelig egenkærlighed. „Jeg ønskede af hele min sjæl at blive god; men jeg var ung, havde lidenskaber, og jeg var ene, ganske ene i min stræben efter det gode. Hver gang jeg prøvede på at komme frem med, hvad der var mit hjertes inderligste ønske, at blive sædelig god, mødte jeg kun foragt og hån; når jeg derimod gav efter for de hæslige lidenskaber, roste og opmuntrede de mig. — Ærgerrighed, herskesyge, vindesyge, vellyst, hovmod, hævnfølelse, det var alt sammen noget, man lagde vægt på, og ved at følge alle disse lidenskaber blev jeg som de store og forstod, at de var tilfredse med mig. — Der var ikke den synd, jeg ikke gjorde mig skyldig i, og for alt dette blev jeg rost, regnedes og regnes endnu af mine jævnaldrende for et forholdsvis sædeligt menneske.“

Gennem disse linier af ham selv får man et indblik i, hvordan han levede derude på Jasnaja Poljana, som han nu efter udskiftningen af arven selv var blevet ejer af. Og dog er det sådan, at han aldrig helt giver sig det slette liv i vold, stedse kæmper han mod lasterne, om end ofte med et dårligt resultat.

Men hvordan skulde han komme op af det morads, han var kommet ud i? Jo mere han arbejdede for at komme op af det, jo dybere, forekom det ham, sank han. Hjælpen fik han i Kaukasus, hvor han i årene 1851—1853 opholdt sig hos sin broder, officeren Nikolai, blandt andet for at forbedre sin økonomiske stilling; thi næppe var han kommet til de rolige, ophøjede bjerge, før han blev herre over sig selv, atter fandt sin Gud. Som i barndommen kunde han atter bede, og han skriver derom: „Den sjælens sødme, jeg følte under bønnen, kan ikke beskrives. Jeg følte en higen efter at gå op i det allestedsnærværende væsen; jeg bad ham tilgive mine overtrædelser, og dog, jeg bad ikke derom; thi jeg følte, at når han skænkede mig dette salige øjeblik, måtte han have tilgivet mig.“

Dog, kødet var ikke overvundet. Striden mellem lidenskaberne og Gud fortsættes i hans hjertes dyb; men skønt han måtte kæmpe, og kæmpe hårdt, mod de tre dæmoner, der fortærede ham: spillelidenskaben, sanseligheden og forfængeligheden, så var han dog nu i stærk drift henimod den fuldkommenhedstilstand, der stadig var målet for hans stræben, og han er nået til at kunne sige: „Det menneske, hvis mål kun er selv at blive lykkeligt, er — en dåre; den, hvis mål er andres meninger, er — svag; den, hvis mål er andres lykke, er — dydig; den, hvis mål er Gud, er — stor.“

Der skulde dog gå mange år, før Tolstoi fandt hvile i sit gudsforhold, og hans liv i de følgende 20—30 år betyder da en stadig, aldrig opgivet kamp for at vinde klarhed over sig selv og sin Gud. At følge ham gennem de mange år vil føre for vidt; her skal kun omtales den store krise, han gennemlevede i halvtreds års alderen, altsaa omkring år 1878.

I en alder af fire og tredive år havde han giftet sig med den attenårige Sofia Andrejevna Bers, så vidt

man skønner en udmærket hustru, med hvem han i mange år levede det lykkeligste ægteskab, uhyre stærkt optaget af at øge familiens formue. Han ryddede ny jord, drev biavl og havebrug, anlagde et stutteri og drev svineavl i stor stil, og han havde held med sine foretagender, så formuen voksede til 600,000 rubler, trods adskillig godgørenhed. I denne sin kraftige manddomsalder fik han desuden tid til at skrive sine kæmpefortællinger, to af den europæiske litteraturs mægtigste værker, „Krig og fred“, der handler om Napoleons tog til Rusland 1812, og „Anna Karenin“, hvori han ubarmhjertigt, men sandt skildrer overklasselivet i Rusland.

Tilsyneladende havde Tolstoi efter sin urolige, søgende ungdomstid nu fået fred med sig selv, en lang og god arbejdsfred, hvori lykken syntes at tilsmile ham i enhver henseende; men imidlertid var han, da han nåede halvtreds års alderen, vokset ud over al den lykke. Atter grebes han som i sin ungdom af en dyb utilfredshed med sig selv, og hvad han hidtil havde udrettet. Gradvis, næsten umærkeligt, var der vokset nye livsbehov frem i ham, som ikke lod ham i fred, men voldte den største og farligste krise i hele hans liv. „Jeg havde stunder af tvivl og håbløshed“, siger han, „og jeg vidste hverken, hvordan jeg skulde leve, eller hvad jeg skulde gøre; jeg mistede mig selv og sank hen i tungsind. Disse anfald gik imidlertid over, og jeg fortsatte at leve som forhen; men senere kom de igen atter og atter og altid under samme form, og under disse pauser i min livsvirksomhed lød det stadig i mine øren: „Hvorfor?“ og „Hvad følger efter livet?““ Tungere og tungere følte han trykket af disse ubesvarede spørgsmål, hans sind blev mørkt og trist, livet syntes ham en hån, et dumt puds, som en eller anden ond magt spillede ham, og han omgikkes med planer om at tage sig selv af dage, så han f. eks. ikke mere

turde gå på jagt med bøsse for ikke at lade sig friste. Træffende skildrer han sin tilstand gennem følgende gamle, østerlandske legende:

„For at undslippe et vildt dyr sprang en vandringsmand ned i en vandløs brønd; men på bunden af denne lå en drage, som åbnede sit gab for at sluge manden. For ikke at falde ned i dragens gab hagede den ulykkelige, der ikke vovede at klatre op af brønden, sig fast ved en Busk, som havde slået rod i en revne i stenvæggen. Hans kræfter mindskedes, og han følte, at han snart vilde blive et rov for den grumme død, der truede ham fra begge sider. Han holdt sig dog stadig fast. Da opdagede han to rotter, en sort og en hvid, der samtidig gnavede rundt om buskens smalle stamme, og han følte, hvordan den bøjede sig og snart vilde gå i stykker. Han forstod, at han var redningsløs fortabt; men hængende over afgrunden så han sig om og opdagede på buskens blade nogle dråber honning, som han nåede med sin tunge og begærligt slikkede af . . .“

„På samme måde“, siger Tolstoi, „holder jeg mig fast ved livets gren, skønt jeg vel ved, at en uundgaaelig død venter mig mellem dragens kæber, og jeg kan ikke fatte, hvorfor jeg skal lide den grumme død. Den livets honning, hvis sødme jeg fordum nød, søger jeg endnu at opnå. Men nogen lise skænker den mig ikke, og de to rotter, den hvide og den sorte — dagen og natten — gnaver stadig på den gren, som holder mig fast ved livet. Jeg ser klart både dragen og rotterne, og jeg kan ikke tage øjnene fra dem. Og dette er desværre ingen fabel, men den bitre, virkelige, for alle fattelige sandhed.“

Trods al kvide mistede han dog endnu ikke håbet om en fornuftig løsning, og han vendte sig til videnskabsmændene for hos dem at få svar på de spørgsmål, der pinte ham. Men det spørgsmål, videnskabs-

mændene tilbød at svare på, var: „Hvorledes kom jeg her?“ medens livsspørgsmålet for Tolstoi var: „Hvad er jeg her for?“ og han måtte gå utrøstet bort. Bedre gik det ham ikke, da han derpå vendte sig til vismænd som Salomo, Buddha, Sokrates og Schopenhauer; thi hos dem fandt han kun bekræftelse på sin håbløshed, og hans lidelser fortsattes.

Han vendte sig da til livet selv, idet han tænkte, at han ved at betragte menneskers handlinger kunde slutte sig til, hvorfor de levede, og han lagde da mærke til folk af forskellige typer: Der var først dem, der levede et dyrisk liv; det spørgsmål, der optog ham, rørte dem ikke mere, end det rørte en okse; men han kunde ikke vende tilbage og leve, som de levede. Dernæst kom de, som vel var i stand til at tænke over alvorlige ting, men som var så optagne af deres forretning, håndværk eller embede, at de ikke havde tid til at tænke over dybere ting. De havde så travlt med at leve, at de aldrig tænkte over, hvorfor de levede. Atter andre så vel deres livs tomhed og hensigtsløshed, men sagde: „Lad os spise og drikke; thi i morgen skal vi dø.“ Disse hørte til de velstillede klasser; de stoledes på den økonomiske fordel, de havde fremfor andre mennesker, og prøvede at snappe så megen fornøjelse fra livet, som de kunde.

Ingen af disse mennesker kunde vise Tolstoi hensigten med hans liv. Han begyndte at fortvivle og blev mere og mere tilbøjelig til at tro, at selvmord var den bedste udvej for en hæderlig og oprigtig mand. Da var det, han begyndte at tænke på folket, disse millioner af fattige, uvidende, hårdtbeskattede, der var nødte til at frembringe føde og klæder ikke alene til sig, men også til alle deres overordnede, og han spurgte sig selv, hvorfor disse millioner af væsener slap fri for fortvivlelse, hvorfor de ikke tog livet af sig. Da opdagede han, at

det, der muliggjorde deres liv, var — troen. Men hvad var da denne tro? Hvordan skulde man blive som folket og dele dets tro? Hvad nyttede det at vide, at det arbejdende folk havde forstået livets inderste mening, da det dog ikke afhænger af os selv at blive som det. Hvor skulde han finde frelsen? — En skønne dag kom den.

„En tidlig forårmorgen var jeg alene i skoven og hørte på alle dens lyde . . . Og pludselig så jeg, at jeg kun levede, når jeg troede på Gud. Ved den blotte tanke på ham steg livets glade bølger inde i mig. Alt omkring mig fik liv, der kom mening i alt. Men så snart jeg ikke længere troede, hørte livet pludselig op. — Hvad er det da, du endnu søger? raabte en stemme inde i mig. Det er jo dog ham, uden hvem man ikke kan leve! At kende Gud og leve, det er det samme. Gud er livet. — Siden har dette lys aldrig forladt mig.“

Hans tro var funden og han dermed reddet fra fortvivlelsen; men det stod tilbage for ham at rense denne tro, for at den kunde blive et sandt udtryk for, hvad der levede i ham. Han begyndte derfor at studere læresystemet i den russiske kirke, og for at komme den nærmere underkastede han sig i tre år alle dens ceremonier; han skriftede og gik til alters, vovede ikke at dømme, hvad der stødte ham, men prøvede at forstå alt, i det håb, „at kærligheden skulde åbne sandhedens døre for ham.“ Men det var forgæves; der var for meget, der stødte ham bort fra kirken. Mange af dens læresætninger oprørte hans hjerte og forstand; men den største vanskelighed mødte han dog gennem de to praktiske spørgsmål: Ufordrageligheden mellem kirkerne og den stiltiende billigelse af manddrabet, krigen og dødsstraffen. Følgen var, at Tolstói brød med kirken, og hans brud blev så meget voldsommere, fordi han i tre år havde lagt bånd på sin tanke. Uden Kristi lære

kunde han imidlertid ikke leve; derfor vilde han så fuldstændigt som muligt trænge ind i den og derved bringe lys i sit liv, og han begyndte med iver at læse ny testamente, især evangelierne. Han havde altid beundret mange steder i dem, men havde også fundet meget, der forvirrede ham. Han læste dem nu om igen for at se, hvad de indeholdt af ting, der var ganske klare og simple og helt i overensstemmelse med hans egen erfaring om livet og med hans fornuft og samvittighed. Efter at have fundet — og streget ind i randen med blå blyant — denne kærne, som var udtrykt så klart og stærkt, at den var let at forstå, læste han de fire små bøger igennem nogle gange og fandt, at meget, som ved første øjekast syntes uklart og forvirrende, blev helt fornuftigt og nyttigt, når det læstes i lys af det, han i forvejen havde set var hovedindholdet i bogen.

Ved at læse evangelierne på den måde nåede Tolstoi et livssyn, som besvarede hans spørgsmål, og som satte ham i stand til at gå sikkert frem, idet han nu kendte hensigten med sit liv og var rede til roligt at møde døden, når den kom. Her er da svaret på spørgsmålet: „Hvad er meningen med mit liv?“ Der er en magt, der giver mig evne til at afgøre, hvad der er godt, og jeg er i berøring med denne magt; min fornuft og samvittighed kommer fra den, og hensigten med mit bevidste liv er at gøre dens vilje, og det gode.

Hvorledes denne leveregel skal virkeliggøres, får man at vide gennem bjergprædikenens fem store bud, der forekom ham at stemme vidunderligt med den menneskelige fornuft og med vor erfaring om, hvad der giver den dybeste følelse af lykke. De fem bud er disse: 1) Bliv ikke vred. 2) Nær ikke sanselig attrå. 3) Bind dig ikke ved nogen ed. 4) Gengæld ikke ondt med ondt. 5) Elsk dine fjender. Dette er den negative side

af læren; dens positive side kan sammenfattes i dette eneste bud: Du skal elske din gud og din næste som dig selv. Så bliver da kærligheden det virkelige gode, det højeste gode, som ophæver alle livets modsigelser og får frygten for døden til at forsvinde, og meningen med hvert enkelt menneskes liv bliver ene og alene at vokse i kærligheden til gud og mennesker; thi derved erhverver man sig her i livet en lykke, der vokser for hver dag, og i den anden verden en fuldkommen lyksalighed.

Dette er i al korthed indholdet af det livssyn, som Tolstoi omkring 1880 havde kæmpet sig frem til, og som han i alt væsentligt levede på til sin død i 1910. En kritisk vurdering af dette hans syn på livet skal jeg ikke inlade mig på her, ligesom jeg heller ikke skal forsøge at skildre, hvorledes det indvirkede på hans liv i de følgende år. Hensigten med disse linier har udelukkende været at følge denne urolige sjæl på dens farefulde sejlads gennem livets skærgård ind i dets trygge havn.

Marinus Lundby.

Valdemar Sejr og »Kullemanden«.

(Et dansk kongesagn).

Ser du hist den store konge
på hans stolte Vording-
borg,

Valdemar den seierrige,
lovens fører som kun få;
grå og gammel er han bleven,
syvti somre har han set,
og det stolte, hvide hoved
løfter sig ej kækt som før;
blikket — før en stålblank
klinge —

hærdet i hans viljes glød,
synes trættet af at spejde
mod en fremtid træg og
tung. —

Nu er Volmerstiden omme;
Danmarks storhedstid er
endt.

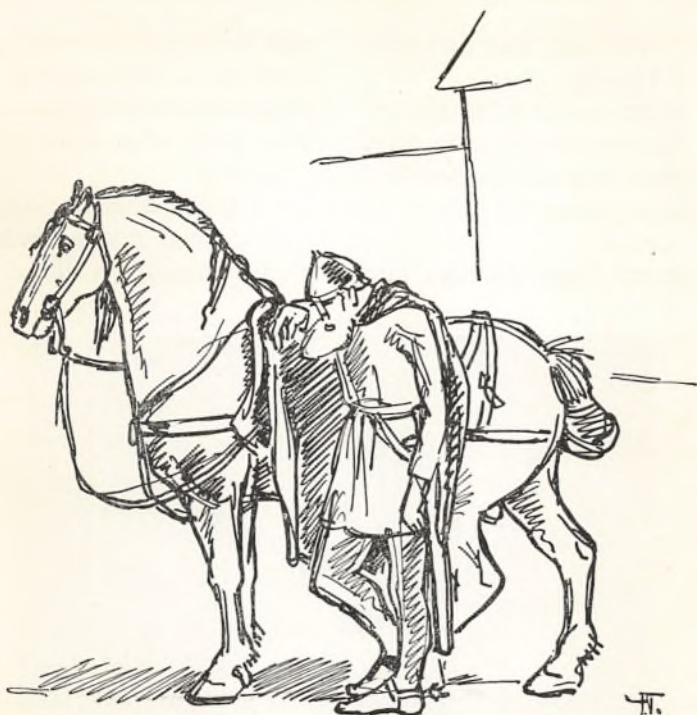
Natten breder sig forude,
vænter ham ved næste skridt.
Kæmpet har han som en løve
for at holde dagen fast;
kæmpegerning har han øvet,
dag og dåd hos ham var ét.
Nys med jydsk lov i hånd
løfted han sit folk mod lyset,

det, som sov i mørkets bånd;
men nu slipper hånden roret,
kraftløs synker armen ned;
hvem kan følge ham i sporet,
gribe styret, når han slap. —
Sønner tre ham Bengærd
skænkte,

ingen syntes dog at du',
unge, vege, trættekære,
uden vilje til at bære
byrderne for land og folk,
uden ævne til at styre,
til—mensnattetimerskride—
vej at finde gennem tågen
frem til næste morgengry. —

Bærer det mod afgrunds-
dybet,
slukkes Danmarks klare
stjerne,

eller, eller lever håbet
bag de sorte syners hegn? —
Kongens klare pande sænkes
sagte imod saddelbuen;
tøjlen glider ham af hænde. —
Som en marmorstøtte står
han

lænet ind mod hestens flanke.
 Dyret flytter ej en fod.
 Time efter time triller
 tyst mod evighedens strande,
 ingen vover ham at kalde
 af den dybe grublen op. —
 Endelig en hirdmand træder
 frem af flokken, frem mod
 kongen,
 med sin hånd ham blidt be-
 rører,
 siger så med dæmpet røst:
 „Store konge! lån mig øre,
 lad din stridsmand få at høre,
 hvad så dybt du grunder på!“

Med et ryk sig kongen rejser,
 kalder tankerne tilbage
 fra de sorte afgrundsdybder,
 fra den dunkle fremtids egne,
 hvor de vildedes og grued
 under farer, som de aned
 mere, end de dem forstod.
 „Ven“ var kongens ord så
 fage,
 „drag i verden ud så vide
 og kom aldrig mer tilbage,
 før du klart mig kan fortælle,
 hvad min tanke tumled' med,
 og hvordan det alt vil ende,
 det, som dybt jeg grunder' på.“

— Vidt om land den ridder
vanker,
leder om de tabte tanker
og om fremtids svar derpå;
aldrig dog han kan dem finde,
aldrig skal sin plads han
vinde
atter i kong Volmers hird.

står den sorte troldebolig,
truer sildig nattevandrers
på den snævre klippesti.
Her hvor afgrundsånder
færdes,
ind i Kullemandens bolig
gysende den ridder træder,
blodet bliver ham til is.

Sidst han søger frem til Kul-
len.
Stolt den løfter sig af havet,
byder brystet frem mod bøl-
gen,
hyllet tæt i nattens slør,
mørk og fæl og tågeskummel
løfter den sin ryg i mulmet;
nattens sorte vande skyller
ned af kæmpens brede skul-
der
som et styrtebad af mulm.
Hyllet som i rædsel inde

Røde luer sælsomt glimter
hist fra hallens dunkle kroge,
hopper rundt som lygte-
mænd.
I det gustne halvllys skuer
ridderen den skæbnekloge
vismand, „Kullemanden“
kaldet,
i sit skumle klippeslot;
vissen, kroget, sammensunk-
en
som affældighedens billed,
som et udtryk kun for ælde

blader han i store bog;
 kun hans øjne synes leve,
 glimte med en ild fra dybet
 ja fra Helveds afgrundsdyb.
 Bogens blad han flittigt vend-
 er,
 læser i de røde stave,
 stirrer så med stive blikke

over frosne snemark hen:
 „Valdemar, din herre grund-
 ed'
 over sine sønners skæbne,
 og hvordan det dem skal gå.
 Hils og sig ham det for, sand-
 en,
 krig og fejde skal de fange,

mod kong Volmers sende-
 bud.
 Tyst til mandens ord han
 lytter,
 synes knap at ændse talen;
 dog da ordene er omme,
 glimter stygt det i hans øje,
 det som næsten syntes slukt.
 Svaret fra hans læbe svir-
 rer
 som et ulvehyl i natten

alle skal dog kronen få.“ —
 Da den mørke tale slutted',
 rysted klippen som i rædsel,
 skælved som i krampe knug-
 et,
 medens gulv og vægge brast.
 Rædselsfyldt den ridder rav-
 ed'
 bort fra Kullemandens bolig,
 hjem til Valdemar sig skynd-
 er

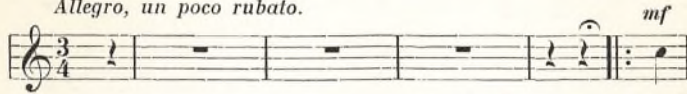

for at bringe skumle svar. — svaret, som med gru han
Han, den største blandt kong- vænted,
er, det, som Danmarks fremtid
Valdemar med sejersnavnet, røbed' —
fuld afsjæleangst han spurgte; fik han fra en afgrundsånd.
svaret, som han længtes efter,

Povl Hansen.

Der sover en sang.

Allegro, un poco rubato.

poco rit. *mf*

p

il basso marcato — — — —

p

ben legato *p*

a tempo

mf

mf

crescendo e rit. *f* *dim.* *mf*

Musical score for the first system, featuring a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a half note, followed by quarter notes, and ends with a half note. The piano accompaniment consists of chords in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *crescendo e rit.*, *f*, *dim.*, and *mf*.

a tempo *p*

Musical score for the second system, featuring a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a half note, followed by quarter notes, and ends with a half note. The piano accompaniment consists of chords in the right hand and a bass line in the left hand. Dynamics include *a tempo* and *p*.

Musical score for the third system, featuring a vocal line and a piano accompaniment. The vocal line starts with a half note, followed by quarter notes, and ends with a half note. The piano accompaniment consists of chords in the right hand and a bass line in the left hand.

rit. pp *Molto*

rit. pp

più lento *rit.*

espress. *rit.*

Tempo I *p* *poco rit.*

il basso marcato - - - - -

Der sover en sang i dit unge bryst
 al jorderigs jubel, al livets lyst
 er gemt i dens tonedrømme.

— O, turde jeg kalde den op til liv,
 o, kunde jeg tale det skaber-bliv,
 der frit mod mig lod den strømme!
 — Der sover en sang i dit hjærte. —

Der leger et smil på din bløde kind,
 der lokker hver længsel til livet ind
 ad solskinsstrålende veje.

— Hvad regned jeg guld og den grønne skov
 og kejserens krone, om blot jeg fik lov
 at få det til arv og eje.
 — Der leger et smil om din læbe. —

Der dæmrer en glans om pupillens rand,
 en gang vil den tænde dit blik i brand
 med stråler så stærke og ømme.

— O, turde jeg vække den stråledans,
 o, kunde jeg tænde den gyldenglans
 og bade mig i dens strømme!
 — Der dæmrer en glans i dit øje. —

Der drømmer et kys om din søde mund.
 det fødes en gang i en salig stund
 i sjælenes store møde.

— Blev det mig givet til dag og tid,
 hvor var da lykken mig god og blid,
 hvor vilde mit hjærte gløde.
 — Der drømmer et kys om din læbe. —

Der hvisker et „ja“ i dit hjærtes gem,
 er tiden inde, da stiger det frem
 af bævende jubel båret.

— O, måtte jeg møde det „ja“ en gang,
 er vejen dertil end aldrig så lang,
 jeg har den til min dog kåret.
 — Der hvisker et „ja“ i dit hjærte. —

Povl Hansen.

Minder fra Vallekilde folkehøjskole.

1865—1925.

For tvende slægtled siden
 hver dansk og vågen mand
 sig vanded under striden
 om Sønderjydens land,
 hvor Dansken måtte friste
 den skæbne lidet god
 det søndre land at miste,
 trods tappert mandemod.

Dog, i de trange dage
 med enkers dybe sorg
 og mødres stille klage
 med suk til *himlens borg*,
den lindring hjerter bragte
 mod al den gru og død:
 en seer Gud opvakte
 midt under landets nød.

Han tugted, og han trøsted,
 som ånden gav ham magt,
 og sene tider høstede
 den sæd, som han fik lagt:
 „Væk folket op af dvale!“
 så lød hans djærve ord,
 som genlyd gav i sale
 og hytter trindt i nord.

Af de studenters skare
 der var en liden flok,
 som embedsjagt lod fare,
 i *livet* havde nok.
 Og *det* de vilde dele
 med folkets jævne mand,
 i håb derved at hele
 vort sønderslagne land.

Blandt dem, der vilde vække
 vort folk til liv på ny
 og viljen muntert ægge,
 — ej nu til våbengny —,
 men til et kraftigt virke
 i skole, hjem og folk
 for børn af Danas kirke,
 blev *Trier* ordets tolk.

Hans varme kristenhjerte
 af ædel jødisk rod
 tog del i folkets smerte
 som den, der godt forstod:
 Gud vilde hjælpen sende,
 ej blot mod bange kår,
 men folkets hjerte vende
 mod det, som fast består.

Så bygged Trier skole,
og det med liv og lyst,
hvor strålelys fra sole
med søvn og død tog dyst,
når han for syn lod drage
sin billedflok med pragt
fra patriarkers dage
til *Grundtvigs* seermagt.

Og ej han stod alene,
men vandt sig mangan ven,
som gerne vilde tjene
og yde glad igen,
fordi *han* havde givet
sit hjerte, sjæl og sind,
ja, vovet hele livet,
hvor viljen sattes ind.

Den liden provstedatter*)
fra Triers feltdegnstid
som hustru trøstet atter,
uskyldig, ung og blid.
Hun var hans gode engel,
som trolig stod ham bi,
til blomstens kalk på stængel
brat foldede sig i.

Dog, trende år derefter
han vandt sig venneviv,**)
som nu med friske kræfter
tog del i skolens liv
og fostred med det samme
to børnekuld med flid,
til dødens pil mon ramme
den moder i sin id.

I sorgens tunge dage
en trofast ven stod nær
og mildned Triers klage
med hjælp i råd og færd:
ti hæved snart *korskirken*
og *håndværksskolens* gavn
i dagligdagens virken
Andreas Bentsens navn.

For kort kun Triers virke
i Vallekilde by,
hvor friskole og kirke
var *med* at give ry
det navn, han skrev med ære
dybt i det danske folk,
for hvem han vilde være
det bedstes gode tolk!

Det var ej let at hæve
den kæmpestore arv:
sin mand det måtte kræve
helt ind til ben og marv,
men kunde også give
et liv fuldskønt og rigt
og hverdagsdønten blive
et stort og herligt digt.

Povl Hansen fik den lykke
igennem mange år
højskolen frem et stykke
at lede fra dens vår —:
vel ej med fyr og flamme,
som Trier satte ind.
Dog, målet var det samme
for bløde Fynbosind.

*) *Marie Abel* fra *Dalum* på Fyn.

***) *Julie Marstrand*, broderdatter af maleren *Vilh. Marstrand*.

Ej floden tog på veje
og bruste voldsomt hen,
men sank i roligt leje
og smilte som en ven.
Den nye leder satte
ved *Sagas* fod sig ned:
meddele af de skatte
han stedse var bered.

Af *Trierdøtre* tvende,
som ægted *brødre to*,
det klarlig var at kende,
hvor trådt var børnesko.
Og *Ingeborg* fra *Hytten*
forstod ret på en prik
at fange unges lytten
til taktfast gymnastik.

På *højskolen* med glæde
fik *Sigrid* hus og hjem,
hvor snart en flok af spæde
lig ymper spired frem.
Med dem og med de unge
hun under dagens flid
tit hørtes muntert sjunge
fra gry til aftenstid.

Højskolens plejemoder,
den gamle *Magda* god,
så til, da hendes poder
på livets højde stod,
ja, trofast hun dem fulgte
fra *Solvangs* stille ly
hvor hun sig ydmyg dulgte,
med del i skolens ry.

Og *Bennike* som lærer,
med videnskab i pagt,
ham elsker man og ærer,
for retvendt er hans agt.
Han lytter til de unge,
og fra *den* åbne bog
han lader folkets tunge
kårtlægge *Danskens sprog**).

Mens årene henskrider,
går skolen jævnt sin gang.
Selv i de trange tider
man hører ungdomssang.
Men *Ingeborg* fra *Hytten*
snart fanger ikke mer
de unges glade lytten:
nedbrudt er hendes ler.

Og *Maren Hansens* stemme,
der gennem mange år
i *Hytten* havde hjemme,
ej mer de unge når.
Dog end til hendes minde
— ved venners sammenskud —
en bogskat vil de finde,
som just til dem har bud.

Niels Hansen end med glæde
og stille vennensind
ser ungdomsskaren træde
ad *Hyttedøren* ind.
Og ved de *Hyttesange*
en livsglad pigeflok
slår kreds om *Bodil Lange*,
får aldrig toner nok.

*) *V. Bennike* udgav sammen med dr. *Marius Kristensen*, *Askov*,
kårt over de forskellige egne mål.

Da krigens mørke skygge
 med sot og syge kom,
 dens vingeslags uhygge
 greb skolens helligdom.
 De trange år derefter
 med mindsket lærlingflok
 tog *med* den leders kræfter
 og hvidnede hans lok.

Til *Solvangs* stille stuer
 hans hu og længsel stod:
 derfra til skolens buer
 går frit og let hans fod.
 Nu i de unges skare
 og hjemme i sit bo
 han lader sorgen fare
 og mindets blomster gro.

Til held for Vallekilde
 blev rådet bod på savn.
 Vel kendt for vid og snille
 er *Uffe Grosens* navn,
 hans udsyn over slægten
 og friske ungdomsmod,
 hans sind, der lægger vægten
 på hjertets vilje god.

Vallekilde, Okt. 1925.

Og trofast ved hans side
 den unge hustru*) står
 og hjælper ham at stride
 med livets sære kår.
 Hun værner med det samme
 mod verdens kastevind
 hjemlivets rene flamme
 med ægte modersind.

Ja, siden blev det sandet,
 at der var gode råd
 for værket, som blev randet
 ved Triers kæmpedåd:
 Hvor nyt og gammelt mødes,
 — *det* har sin egen art —
 der livet igenfødes,
 og lyset brænder klart.

For tvende slægtled siden
 i Vallekilde by
 som ægte barn af tiden
 vandt skolen snarlig ry.
 End gælder det at pløje
 til folkelivets bund
 og åbne slægtens øje
 for kernen god og sund.

Ingeborg Olrik.

---

*) Anna Thomsen fra Års.

Fra mindernes verden.

Af Povel Hansen.

VIII.

Konfirmation.

(Fortsat fra årg. 31.)

Mine første indtryk af kristendom skriver sig fra mit hjem, fra far og mor. Vel sad de ikke inde med megen kristelig oplysning, men de var fromme og barnligt troende mennesker.

Disse indtryk øgedes dog tidligt ved det stærke samliv i min moders slægt. Mine morbrødre stod i kristelig oplysning over de fleste af deres jævnbyrdige og de satte ingenlunde deres lys under en skæppe; tvært imod, det var deres største glæde at tale og synge derom.

Hertil kom lidt senere Knud Rasmussens milde og levende påvirkning i friskolen, særlig rige var hans fortælltimer om morgenen, hvor de bibelske og kirkehistoriske skikkelser gled forbi vort blik.

Da jeg var omtrent en halv snes år gammel, kom pastor Johannes Clausen til Ryslinge som Vilh. Birkedals efterfølger i præstekaldet.

Pastor Clausen, der sammen med Vilhelm Beck tidligere havde stiftet „den kirkelige forening for indre mission“, var i sine første år i Ryslinge stærkt præget

af denne retnings alvorstunge syn på kristendom. Han var en såre veltalende mand og varmt grebet af sit æmne. Hans meget stemningsbevægede forkyndelse viste sig hurtig i besiddelse af stor magt over tilhørerne. De indre missionske salmer med deres meget iørefaldende og letlærte melodier, fik hans tilhørere til at synge som aldrig før. Det varede ikke længe, før salmesangen i Clausens kirke nåde en kraft og inderlighed, der ikke gav den meget efter, som lød i Nazaretskirken hos Birkedal.

En af tjænestepigerne i mit hjem, Maren Simonsen, var den første i min bekendtskabskreds, der vakttes ved Clausens ord. Hendes „omvendelse“ foregik så voldsomt, at hun for en tid kom fuldstændig ud af ligevægt. Hun græd dag og nat, græd, når hun arbejdede, og græd, når hun sad til bords med os og spiste. Vi børn forstod hende slet ikke, og det var, som hang der i den tid en truende uvejrssky over hele vor barnehimmel.

Med morbror Hans tog Maren mangan en dyst. Jeg mindes således, hvordan hun en gang udtalte sin sorg og sin gru over de mennesker, der som hedninger eller uomvendte gik til Helvede straks efter deres død. Morbror kunde ikke godkende dette, „hvis tilfældet var sådan“, sagde han til Maren, „så forstår jeg ikke, at du kan gå her et eneste øjeblik i din tjæneste, du må jo af sted ud til hedningerne straks, endnu i dag; ti tænk, om du ved at komme der én dag før, måske kunde redde blot én eneste menneskesjæl fra evig fordømmelse, hvor tør du da dvæle, ansvaret for denne sjæls evige fortabelse vilde jo på den måde blive dit.“

Jeg husker hvordan Maren pludselig tav; hun kunde intet svare; men hun gav sig ikke.

Vi børn syntes, morbror Hans havde ret; men vi

var så bedrøvede over, at Maren, som vi holdt meget af, havde det så ondt og altid nu var så tungsindig.

Under omgangen med Vilhelm Birkedal og gennem påvirkning af ham undergik Clausens forkyndelse dog snart en stærk ændring. Det truende og fordømmende trådte i baggrunden og gav plads for det evangeliske. Gik det end også her efter det gamle ord, at karret altid smager af det, som først har været der i, så kom glædesbudskabet dog nu efterhånden til sin ret også i Clausens forkyndelse.

Under alt dette vandt også Maren lidt efter lidt sin ligevægt og sin frimodighed tilbage igen.

Vi andre familiemedlemmer skulde da også høre den meget omtalte præst, og jeg fulgte med far der ned til nabosognet en vinteraften til bibellæsning. Clausen talte om den tabte søns hjemkomst, og jeg var længe stærkt optaget af, hvad jeg den aften havde hørt i Ryslinge kirke.

Min farbror Rasmus, som tjænte hos far, begyndte nu også at søge til Clausen og det både om søndagen og om onsdagafterne, som Clausen vinteren igennem brugte til bibellæsning. Jeg havde lyst til at følge Rasmus, og han vilde gerne have mig med, og således gik det til, at jeg i et års tid eller noget mer var en stadig kirkegænger i Ryslinge sognekirke. Onsdag aften skyndte vi os at få arbejdet til side, og så gik det tværs over de hvide frosne snemarker af sted til bibellæsning. Søndagene mindes jeg derimod bedst fra sommertiden. Vi var gerne ved kirken en lille stund, før klokkerne ringede sammen; og der iblandt de tidlig komne var næsten altid en mand med en søn på min alder; drengens hed Knud. Knud og jeg havde mange små festlige stunder sammen dér, mens vi ventede på, at klokkerne skulde begynde at ringe. Altid spejdede vi efter hinanden, så snart vi var ankommen. Men da jeg et års

tid eller to senere flyttede min kirkegang ud til Nazaretskirken, tabte jeg ham for bestandig af syne; men den lille venlige „vandrer på kirkevej“, som jeg således et kort vejstykke fulgtes med, har efterladt sig et elskeligt billede i min sjæl.

Måske mødes vi en gang igen der oppe ved den store himmelske kirkedør.

Den vækkelse, pastor Clausen således satte i gang, nåde langt ud over Ryslinge sogns grænser til egne og mennesker, som Birkedal aldrig havde kunnet få ørenlyd hos.

I vækkelsens spor fulgte gærne de Brorson-ske salmer. Ofte hørte man dem lyde, når folk kom sammen eller endog fra arbejdspladserne. Under opførelsen af vort ny stuehus 1871 lærte jeg af gamle Per Jørgen stenhugger fra Rynkeby „Den store hvide flok, vi se.“

Skønt den gamle stenhuggers bas både var rusten og hæs af så mangan forskellig dravat, så hindrede det dog ikke, at den skønne salme sang sig ind i vore hjerter for der at få blivende sted.

Den unge træskomand Jens Andersen (Glue) var en flittig kirkegænger hos Clausen; han havde en køn sangstemme og sang gærne. I disse år var det en fast skik, at han hver vinter tilbragte en ugestid i mit hjem med at lave træsko til gårdens folk. Han medbragte selv sit værktøj og stod om dagen ude i huggehuset; men når det blev aften, flyttede han sin „snitteskammel“ ind i dagligstuen, og der sad han så og afpudsede de lavede træsko. Under dette lettere arbejde afløste nu den ene Brorson-ske salme den anden på hans læber; mens mors og pigernes rokke afgav deres snurrende akkompagnement til sangen.

Det kunde knibe for ham at tage tonen, når den gik rigtig højt, f. ek.: „Så kom, due, kom, ja kom, ja

kom! i klippens rift er ro og rum“. Den af alle, vi syntes bedst om, var dog: „Her vil ties, her vil bies“. Den måtte han synge for os aften efter aften, indtil vi alle kunde synge med.

Således stiftede jeg bekendtskab med mange af Brorsons bedste salmer. Endnu toner efterklngen af dem gennem min sjæl med en egen stille inderlighed.

Men nu ved slutningen af min skoletid kom så det — for mig — så store og afgørende spørgsmål, hvor jeg skulde „gå til præst“. Skulde det være hos Clausen eller hos vor sognepræst pastor Block i Ringe eller kunde jeg få lov til at komme over til Vilh. Birkedal i Ryslinge. Det var spørgsmålet.

Selv havde jeg dog forlængst spørgsmålet afgjort. Jeg vilde til Birkedal.

Vi holdt familieråd; mit syv år ældre søskende-barn Karen, der var opdraget af farfar i vort fælles hjem, rådede mig til, som hun havde gjort, at gå til Ringe, ti — som hun udtrykte sig: „Pastor Block han gør dig ingen fortræd.“

Farbror Rasmus hældede til samme side; far sagde i førstningen ingen ting; men nu trådte mor uvæntet bestemt op og holdt på, at jeg skulde have lov til at følge min lyst og „gå til præst“ hos Birkedal.

Far sagde nu det samme, og derved blev det.

Det var skik, at valgmenighedens børn gik til konfirmationsforberedelse i to halvår, og skønt mine forældre ikke var indmeldt i Ryslinge valgmenighed, fik jeg også lov til at deltage i undervisningen de to halvår.

Jeg begyndte i efteråret 1869; og jeg antager, at der vel var omkring et halvt hundrede „præstebørn“. De fleste af disse var børn af menighedsmedlemmer; men adskillige var — som jeg — kommen med, uden at forældrene havde løst sognebånd.

Den „præstebolig“, der var opført til Birkedal var ikke meget rummelig; og vi børn måtte tilbringe tiden, som vi kunde bedst ude i fri luft, inden Birkedal kaldte os ind. Mest opholdt vi drenge os da inde i rejsestalden, hvor vi entrede omkring i krybberne eller sprang buk over spiltovene mellem de tomme „stader“. Hvor pigerne blev af mindes jeg ikke; jeg tror de mest var inde i rullestuen.

At „staldlugten“ hang os i klæder og fodtøj, når vi kom ind, og sælsomt blandede sig med duften fra den medbragte mellemmad er sikkert nok og var vist ikke nogen ublandet nydelse for præsten, i hvert fald slår denne blandede duft mig endnu i mindet i møde fra det lille trange gavlværelse oppe på loftet, hvor undervisningen gik for sig. Dog herom ytrede præsten sig aldrig.

Den kristendomsundervisning og -påvirkning, vi modtog af pastor Vilh. Birkedal, mødte os helt anderledes end den, jeg hidtil havde lært at kende. I Ringe skole var det lærebogen, som blev lært udenad, i Sødunge friskole Knud Rasmussens fortælling af bibelhistorien, indstrøet med en mængde sidebemærkninger eller afbrudt af et varmt personligt vidnesbyrd; men her hos Birkedal var det hovedsagelig dogmatik, en troslære, som Birkedal med sin ildfulde personlighed og ved sin brændende veltalenhed søgte at klare og udrede for os.

Dette var dog sikkert en opgave, der oversteg selv en Birkedals uforlignelige ævner. I hvert fald har jeg en forestilling om, at det kneb for mange børn at følge med.

Jeg ved, at jeg for mit vedkommende gjorde min yderste flid og selv det af hans udredning, som jeg ikke forstod, blev alligevel hængende fast i hukommelsen, således at da jeg senere som voksen optog et studium af samme æmne, opdagede jeg til min over-

raskelse, hvor godt jeg i grunden fra hine dage hos Birkedal i „Kirkely“ — var hjemme i den hele lærebygning.

Hvad han havde gået igennem med os den ene dag, blev vi så til en begyndelse „hørt i“ den næste dag altid således, at vi svarede i fællesskab.

Jeg, som aldrig havde lært skriftsteder udenad, havde under denne overhøring tit svært ved at klare mig overfor de dygtige blandt mine kammerater, hvoraf flere var sande hukommelseskunstnere, der kunde kæde og lænke bibelsteder sammen i det uendelige. Jeg måtte altid hjælpe mig med mine egne ord og selv forme tanke og svar. Birkedal lagde mærke dertil, og jeg tror det huede ham vel, skønt han satte pris på, at vi kunde de pågældende skriftsteder på fingrene. Undertiden kunde der da her ske noget lignende som hjemme i friskolen i Sødinge, at der fremkom et helt lille ordskifte mellem præsten og mig. Men når jeg da lagde mærke til, hvor alle de andre børn blev tavse og forbavset stirrede på mig, så blev jeg forlegen og gik i stå; jeg fik således ikke det udbytte deraf, som jeg ønskede og også tror, jeg kunde have fået, om jeg havde vundet den samme frimodighed her som tidligere i friskolen. Dette nåde jeg dog ikke; men alligevel vil jeg stedse være Vilh. Birkedal megen tak skyldig for disse timer, der hyppigst blev rige for mig, navnlig når præstens varme hjærte løftede ham op over al „den megen lærdom“.

Personlig indladende var han slet ikke, jeg tror, vi alle havde den forestilling, at han næsten ingen af os kendte. Han nævnte os aldrig ved navn, og lod aldrig en ytring falde, som kunde give os forestilling om, at han vidste, hvem den enkelte var.

Dette var en kendsgerning, der for mange af os rummede et savn.

Birkedal forlangte aldrig, at vi skulde lære skriftsteder udenad; men han så åbenbart med glæde på den, der sad inde med sådanne og vidste at anvende dem ved passende lejligheder under overhøringen. Derimod bad han os om at lære salmer udenad — mest gamle kærnesalmer af Kingo og Brorson. Dog også dér indrømmede han undtagelser, når nogen bad sig fritaget.

Jeg vilde gerne være ham til villighed og lærte pligtskyldig mine salmer. Da jeg aldrig før havde prøvet at lære udenad, voldte det mig i begyndelsen en del besvær; senere gik det let, og jeg tror aldrig nogen sinde. jeg var „til præst“ uden at kunne mine ting.

Og dog er det sikkert, at disse salmer tit forstyrrede mit udbytte af præstens undervisning. Han havde nemlig den skik at overhøre os i salmen sidst i timen. Jeg sad da ikke sjældent i stor spænding for, hvordan overhøringen for mit vedkommende vilde falde ud; mangel gang midt i undervisningen gjorde jeg da kortere eller længere afstikkere hen at prøve, om jeg kunde huske lexien.

De salmer, jeg på den måde lærte udenad, har aldrig fået noget af den glans over sig som dem, jeg lærte ved at synge dem; tvært imod syntes de mig bestandig så blege og så uendelig kedelige. Og jeg ved, at det for mange salmers vedkommende er med urette; men jeg kan blot ikke frigøre dem for den stemning, der uvilkårlig fremgik afslidet med at lære dem udenad og spændingen ved, om jeg hos præstens „kunde dem“.

Denne erfaring har senere givet mig adskilligt stof til eftertanke angående spørgsmålet om børns udenadslæren.

— Skønt meget af det stof, som Birkedal arbejdede med blandt os børn, lå barnehjertet fjærnt og tit gik os over hovedet, så var der dog næsten altid en

exemplarisk ro og orden i det lille tætpakkede værelse; ti vi havde et stærkt indtryk af at være i stue med en mægtig personlighed, der trods alt havde let ved at holde os i ave.

Kun et par gange mindes jeg små forsøg på at „lave fest“; men de faldt hver gang ynkeligen ud.

Det sidste halvår, jeg gik til konfirmationsforberedelse — sommerhalvåret — var vi kun dem, der skulde „konfirmeres til mikkelsdag“, og da foregik undervisningen i Birkedals studereværelse; det var meget hyggeligere end om vintren oppe i det tætpakkede lofts-kammer.

Det står for mig, som om vi hver eneste gang sluttede undervisningen med salmen: „Alt står i Guds faderhånd“.

Samværet med de andre konfirmanter havde ingen særlig betydning for mig. Drengene var bønderbørn af samme slags som jeg selv. Af pigerne var der nok et par „udenfor bondestanden“; men dem kom vi drenge aldrig sammen med.

Endnu skal jeg kun standse ved en lille oplevelse fra disse dage. Jeg stod en sommerdag sammen med et par andre af drengene i gården uden for de vinduer, der førte ind til præstens dagligstue. Der hørte jeg pludselig den mest forunderlig smældende, raslende, rullende lyd. Noget sådant havde jeg aldrig hørt. Jeg var nær ved at tabe både næse og mund. Omsider fik jeg mig da samlet sammen så meget, at jeg kunde spørge mine kammerater, hvad i alverden dette dog kunde være. En af dem vidste besked: „Det er „klaverspil,“ sagde han; „præstefruen spiller.“ „Klaverspil“, ja, hvor havde jeg dog de snese gange i bøgerne hørt og læst derom; men hidtil havde jeg aldrig på min lille snevre levnedssi mødt denne musik. Nå sådan altså lød det, når bøgerne berettede om, at den

unge dame „satte sig til klaveret“ o. s. v. Jeg flyttede ikke en fod, før den sidste tone var døet hen.

Nu var jeg så meget klogere.

Om dette ny spil var smukt eller ej, kunde jeg ikke afgøre. Hidtil havde jeg næsten udelukkende måttet nøjes med harmonikaspillet, kun en såre sjælden gang havde jeg hørt et strøg på violin; men dette syntes jeg slet ikke kunde måle sig med harmonikatonerne.

Det var først da jeg adskillige år efter kom over til Trier i Vallekilde, at klaverspillet kom til at høre med til min daglige kost og at mit øre efterhånden lærte at kende god musik, således at det siden blev en af mine bedste og rigeste nydelser. — — —

Konfirmationen betragtedes endnu den gang som en af kirkeårets største fester. Men var der nogen præst, der forstod at lægge stærk og inderlig stemning derover, da var det Vilh. Birkedal. Altid var kirken stoppende fuld, og under hele gudstjenesten var der som et uafbrudt skifte mellem smil og gråd på de tilstedeværendes åsyn, alt eftersom præstens ord lød. Udenforstående vil sagtens mene, at dette let kunde udarte til både uægte og usundt føleri; men det må jeg på det bestemteste modsige. Sentimental tåreperseri lå Birkedal så fjærnt som mulig; så vel hans pathos som hans forunderlige smeltende inderlighed og varme bar præg af den mest uforfalskede sandhed og virkelighed, og derfor virkede det alt så overbevisende og rev tilhørerne uimodståligt med.

Konfirmationsdagens morgen fik jeg et vink om, at i dag skulde jeg ikke op og deltage i gårdens morgensyssel, jeg måtte helt holde hvil. Der var et lille ordskifte om, hvorvidt jeg — efter jævne folks skik og brug den gang — skulde tage fastende til kirke i anledningen af altergangen; men det mente dog mor, jeg godt kunde undlade. Ordet gik ellers, at sakramentet

skulde nydes fastende som en slags indsigelse imod den lyst, der drev Eva til i Paradisets have at spise den forbudne frugt.

Hele morgenen var jeg i en sær bevæget stemning. Endelig holdt vognen for døren og under sømmelig alvor steg vi til vogns og kørte ud til Nazarethskirken.

Ved indgangsdøren stod kirkesangeren, friskolelærer Kr. Appel for at samle os konfirmanter sammen og følge os op til vor plads i de to øverste kirkestole.

Der midt imellem mine kammerater følte jeg mig lidt sikrere, og noget af den næsten pinlige spænding veg.

Den steg dog atter, da vi efter prædikenen blev kaldt ud „på kirkegulvet“ og der stillet op — drengene på den ene og pigerne på den anden side. Vi stod efter alder, og jeg, der på denne dag endnu ikke havde fyldt de 14 år, stod næst nederst.

Vi havde nu den sidste time i vor konfirmationsundervisning. Den foregik som alle de tidligere, kun gennemgik præsten i dag ved overhøringen som i en samlet hovedsum alt det, vi i det tilbagelagte halvår havde beskæftiget os med.

Dette var det mindst opbyggelige for mig. Jeg mindes godt, at jeg alt for meget tænkte på at „svare“ på præstens spørgsmål helst så højt og tydeligt, at det måtte kunne høres helt ned i den kirkestol, hvor far og mor i deres beskedenhed havde sat sig.

Min unge ærgerrighed blev så nogenlunde tilfredsstillet.

Men nu kom dagens for mig så store og betydningsfulde øjeblik. Jeg mindes næsten aldrig i mit liv at have oplevet så gribende et øjeblik. Det gik mig „til hjærtets den inderste krog“, da præsten lagde sin hånd på mit hoved og bad: „Den almægtigste evige

Gud bevare dig i denne din tro til dit livs sidste, salige stund!“ Mine tårer strømmede, og jeg havde en følelse, som havde jeg været i den tredje himmel.

Også de andre børn græd, og fra kirkestolene lød rundt om dæmpet hulken.

Når jeg nu de mange år efter vil klare mig, hvad det egentlig var, der greb mig og betog mig med en væld, jeg vist aldrig indtil da havde oplevet, da ser jeg tydeligt, at det — beklageligt nok — hovedsagelig skyldtes en nærliggende sørgelig misforståelse. Bedre havde det ikke endnu klaret sig for mig; jeg delte jævne menneskers almindelige mening, at konfirmanden nu selv „overtog ansvaret for opfyldelsen af sit *dåbsløfte*“. Min gudmoder havde i dåbens stund aflagt løftet for mig; men nu overtog jeg det selv. Jeg følte dets ansvar tynde mig til jorden; men netop også derfor kom præstens afslutningsbøn så kvægende, så opløftende og styrkende til min ængstede og forknytte sjæl.

Der skulde endnu gå adskillige år, før jeg lærte at forstå dåbens betydning som *en gave* og ikke som et løfte.

Hvor er denne vrang opfattelse af dåben dybt rodfæstet i det danske folk; men sikkert har intet bidraget mere dertil end den form, hvorunder konfirmationen udførtes.

Det var stille, klart solskin, da vi langsomt kørte hjem fra kirke. Fuld af store, gode forsætter sad jeg der på hæderspladsen ved siden af mor i den bageste agestol. Jeg følte mig træt og afslappet efter spændingen og den stærke bevægelse; men jeg var så usigelig lykkelig.

Alle fars og mors søskende samledes hos os efter kirkefærden, og vi havde i eftermiddagens løb en af disse stille og rare familiefester. Konfirmationsgaver,

vers, telegrammer og taler var den gang ukendt i vor verden. Kun salmebog og ny testamente havde mine forældre givet mig; salmebogen er slidt op og afløst af en ny; testamentet har jeg endnu.

IX.

Glimt af den store verden.

I den stund, da jeg som lille seks syv års purk så Frederik 7. ombrust af folkets jubel drage gennem æresporten ind i Ringe by, var det som om døren åbnedes for mig på klem ud til mit folk; den blev vist aldrig stænget mer. De påfølgende krigsbegivenheder i „64“ skubbede den højere op, og på samme måde virkede det siden, når de gamle soldater fortalte om deres oplevelser fra krigen; jeg tror også, det virkede i samme retning, når enkelte gamle husmænd endnu kunde skildre livet på herregårdenes store hovmarker.

Enkelte Sønderjyders komme til Fyn gav minderne fra krigstiden ny næring, og i samme retning pegede den store fest for Sønderjyderne i Boltinggårds skov sidst i tredserne, kun en halv mils vej fra mit hjem.

Men mere betydning fik dog de store verdensbegivenheder, af hvis mægtige bølgeslag, der undertiden kunde nå enkelte dønninger ind i vor lille bortgemte vig.

Således husker jeg en samtale, som nogle år senere fandt sted mellem farbror Rasmus og Peder „Skind“ — en daglejer ude fra Sødinge mark —. Det var en sommeraften 1870 ude i gården ved vandtruget under pumpen. Dagens gerning var endt, og nu skulde aftenens sædvanlige renselsesproces foretages. Men i aften havde den nær aldrig fået ende. Budskabet var kommen om, at krigen var udbrudt mellem Frankrig og

Tyskland. Farbror Rasmus mente, at nu måtte Frankrig tage sig i agt, for Prøjserne var ikke at spøge med, det havde de tilstrækkelig vist mod os i 1864 og mod Østrig 1866.

Husmanden mente modsat, at nu fik de Preussere, hvad de længe havde fortjent, ti Franskmændene det var „verdens bedste soldater“, og den franske kejser hed atter Napoleon og var i slægt med sin store forgænger. Jo, nu skulde der vendes blad, nu var oprejsningens time kommen også for os.

Den ellers så fredelige og prosaiske husmand var fyr og flamme, som jeg aldrig før havde set ham, og jeg stod da fuldstændig på hans side overfor min kloge farbror; ja, jeg kunde ikke fordrage, at han stod dér og slog vand på Peder husmands flammende begejstring. Vi havde den aften nær aldrig bleven færdig til at komme ind til aftensmaden.

Peder blev siddende på randen af vandtruget med opsmøgede skjortærmer og bart hoved, rød i kinderne af den raske munddyst og end mere opflammet ved den udelte tilslutning af alle de tilstedeværende, mens farbror stod helt ene med sine tvivl om Napoleon og sin ængstelse for Preusservælden.

Fra denne samtale fulgte jeg lysvågen med i alt, hvad der skete derude på de store valpladser. Inden jeg vidste et ord deraf, kendte jeg alle de kæmpende generaler ved navn, vidste hvor de stod, og hvor store deres hære blev opgivet til.

Men udtalen af deres navne, som vi jo kun læste os til i bladene, var vist sådan, at især for de franskes vedkommende vilde ingen indfødt Franskmænd have anet, hvem vi talte om.

Det år lærte jeg at læse aviser, men hvor var det dog en ulidelig plage for mig, at jeg ikke kendte den mængde af fremmede ord, som fra samme blades

spalter væltedes i hele vognmandslæs ned over os jævne læsere. Jeg kunde blive så fortvivlet, at jeg var nær ved at græde, når jeg midt i en yderst spændende beretning den ene gang efter den anden kørte fast i disse fremmedord. Til sidst vidste jeg mangan gang hverken ud eller ind. Jeg mindes således en dag, at der først blev fortalt om en mindre fransk sejr, men i en efterfølgende beretning om den samme kamp blev den kærkomne sejr atter nægtet. Med fed tryk stod at dette sidste var „officielt“. Ja, men hvad betød så det? Jeg løb fra den ene til den anden af mine hjemmemænd for at få besked. Nogen mente, ordet betød, at det var løgn, andre at det netop var sandhed; men ingen kunde give mig sikker besked, selv morbror Hans, som jeg også henvendte mig til, måtte lade mig gå lige så klog, som jeg var kommen. Dette var rent ud til at fortvivle over. Havde dhr. bladmænd forstået, hvilket åg de med deres mangfoldige og hovedsagelig unødvendige fremmedord lagde på jævne læserses nakke, burde de have sunket i jorden af skam og anger.

Bladet, vi holdt — sammen med et par naboer — var: „Fyns Stiftstidende“, „kongelig previligeret adresseavis“. I dette blad havde jeg lært de første bogstaver; men jeg havde hidtil stedse holdt denne læsning for noget af det kedeligste, der fandtes i denne verden. Nu fik jeg pludselig mod på at læse stiftstidenden, for den bragte jo besked om krigen. Åh, om dog Fransk-mændene kunde vinde den; begærlig spejdedes fra dag til dag efter det mindste vink, der kunde tyde i den retning, men værre og værre lød mældingerne. Jeg havde den bestilling hver dag, mens de ældre sov til middag, at gå ned hos byens høker at hente bladet. Jeg var altid dernede en god tid, før posten kom; og jeg syntes, det tog en evighed, før han fik posttasken

krammet ud, og når omsider stiftstidende blev mig rakt af den sendrægtige mand, da kunde det godt ske, at den hånd, jeg strakte ud imod den, rystede af spænding. Hvad nyt vilde bladet i dag bringe.

Da de tyske hære trak sig sammen om kejser Napoleon og Sedan, turde jeg næsten ikke åbne bladet. Jeg prøvede at få oprettet en slags kontrakt med Vorherre. Og den skulde da gå ud på følgende:

Gud skulde fra hans side i dag gå ind på at indrømme de stakkels Franskmænd en lille sejr, så skulde jeg til gengæld udvise den selvovervindelse ikke straks at give mig i lag med krigstelegrammerne på bladets første side, men derimod begynde avisens læsning bagfra, således at jeg først læste hele fjærde side med alle de uendelig kedelige kundgørelser om bortløbne hunde, huse til salg o. s. v. Når dette endelig var besørget yderst omhyggeligt, måtte der tages fat på bladets tredje side, som på samme omhyggelige måde måtte læses fra ende til anden. Herefter fulgte bladets anden side, og nu først kunde jeg da med skælvende hånd og halv død af iver og spænding vende mig til begivenhederne fra krigsskuepladsen for så, mens det næsten sortnede for mine øjne, at læse om et nyt fransk tab eller måske nederlag.

Hvor længe jeg på den måde stod ved aftalen, husker jeg nu ikke mer, men jeg har dog en forestilling om, at jeg en lang tid sled med bladets tre ked-sommelige sider og bestandig blev ved at holde Gud til ilden. Også han måtte dog holde sin del af akkorden; han kunde da ikke være bekendt at knibe uden om, når han så, hvor stor en overvindelse det kostede mig, — nej så ubarmhærtig kunde han da ikke være.

Men da Sedan faldt, da Mac Mahon overgav sig med kejserhæren, og da Napoleon førtes derfra som

fange, da begyndte det endelig at dæmre for mig, at Gud nok ikke var gået ind på aftalen, og at jeg derfor hellere måtte ophøre med denne selvpinsel, der allerede havde voldt mig så megen kvide.

Jeg gjorde dog flere tilløb til på ny at tage sagen op; men omsider indså jeg dog det unyttige deri og holdt op dermed, men syntes for resten i længere tid, at Gud her havde vist sig mindre hensynsfuld, end jeg havde havt grund til at vente mig af ham.

Da omsider den stærke fæstning Metz faldt, og marchal Bazaine overgav sig med den sidste store kejserhær, da slappedes spændingen, og den nåde aldrig op på den pinlige højde, den havde i de første måneder. Men under alt dette var det, som om livet var blevet tungere at leve, som om hver dag lagde sten til den byrde, de store franske nederlag havde betyngt mine unge skuldre med.

Men den smag på bladlæsning, som krigen havde næret og udviklet flyttedes nu lidt efter lidt over på det politiske område. Ved folketingsvalget i maj 1865 var Sofus Høgsbro bleven valgt i Svendborg amts 5. valgkreds (Sønder-Broby, nu Højrup) vistnok nærmest ved pastor Birkedals medvirkning.

Jeg mindes, hvordan han på sin rejse omkring til kredsens lidt mere kendte mænd også flere gange besøgte min morbroder, gmd. Hans Hansen i Sødinge. Her så jeg ham første gang. Jeg husker godt endnu, hvor meget Høgsbro ved sådanne lejligheder kunde have sit ydre imod sig. Den lille, lavstammede mand med det røde hår og dito fuldskæg — var os ved første øjekast usympatetisk. Snart lærte vi dog at vurdere ham efter fortjæneste.

Når der var plads på vognen, fik jeg gerne lov til at køre med til valg i Sønder-Broby, og her kom jeg til at sætte pris på Høgsbro under valgdagenes

forhandlinger. Han bevarede altid en urokkelig ro, og i sine svar på modstandernes angreb var han altid til det yderste saglig og hensynsfuld; altid var hans kampmåde ridderlig og taktfuld, hvad der skaffede ham *mange* stemmer. Man har fortalt mig, at far straks, da han første gang havde hørt ham, skal have udbrudt: „Den mand vil jeg stemme på, så kan I andre gøre, hvad I vil.“

At Høgsbro i 1866 havde kæmpet for den gamle junigrundlovs bevaring, lånte ham senere en særegen glans i modsætning til Birkedal og Berg, der havde stemt for den gennemsète. Hans politiske arbejde formede sig for en stor del som en kamp for udvidelse af friheden indenfor folkekirken og folkeskolen. Men netop dette arbejde fandt en ypperlig beredt jordbund i min hjemegn, hvor den første danske valgmenighed opstod, og hvor de første Kold'ske friskoler spirede frem. Høgsbro kom her som den rette mand på det rette sted. Der blev da også her et tillidsforhold mellem folketingsmanden og hans vælgere, som intet senere kunde bryde.

Oprindelig havde Høgsbro tilhørt det såkaldte danske (el. Grundtvig'ske) venstre; men senere så han, som bekendt, sin opgave i at samle alle venstremænd i et stort fælles parti „Det forenede venstre“. At dette i 1870 blev dannet, skyldes vel Høgsbro mere end nogen anden.

En stærk politisk bevægelse gik i disse år hen over den danske bondestand, ikke mindst på Fyn.

Den gamle konservative „Fyns stiftstidende“ søgte at dæmpe og slå vand på, det bedste, den kunde, det blev snart klart, at venstremændene trængte til et andet blad. Dette fremstod da i eftersomren 1872 under navn af „Fyns tidende“.

Vi holdt avis sammen med morbror Hans, og det

var da også ham og friskolelærer Knud Rasmussen, der i vor by var det ny blads fortalere, og som mellem folk fik et bladskifte i stand.

Jeg husker, som var det i går, da jeg fik det første nr. af „Fyns tidende“ i hænde, jeg tog det med ind til min middagsøvn. Den gamle stivbenede, kedelige „Stiftstidende“ brugte jeg nemlig til at falde i søvn ved, og nu skulde så også det ny blad gøre tjeneste på samme måde. Det så kun så lidet og uanseligt ud; men sandelig, der kom ikke gnist af søvn i mine øjne den middagsstund, så frisk og fornøjeligt det dog var at læse, og der var ingen uforholdne fremmedord; det var altsammen noget, jeg forstod, og af *det*, som jeg til dagligdags var med til efter ringe ævne at arbejde frem. Jeg helmede ikke, før bladet var læst igennem fra ende til anden.

For hver dag, der gik, blev jeg og alle i mit hjem mer og mer optagne af dette mærkværdige blad og kappedes om, hvem der først kunde få fat derpå.

I den henseende blev farbror Rasmus og jeg heldigt stillet; ti da efteråret kom, og vi blev anbragt i tærskeloen, — jeg var nu i efteråret 1872 fyldt 16 år —, så var *vi* altid først ved hånden, når landposten, som bragte bladene om, kom ind af porten. Han nåde sjældent længere end til lodøren. Der skilte vi ham af med postsagerne. Og så stillede vi plejlerne til side og begyndte gennemlæsningen af det forunderlige blad. Dets politik faldt på det nøjeste sammen med vor beundrede rigsdagsmands, og her så vi da sort på hvidt for, syntes vi, at hans politik var den rette. Og det var da også ubegribeligt, at noget menneske kunde være blindt for noget så soleklart.

Det turde være et meget stort spørgsmål, hvem af os to — farbror Rasmus eller jeg — der var højest oppe, men sikkert er det, at vi var lutter ild og glød.

Farbror var ikke til at kende igen, han, som ellers altid var så kritisk og tidligere kun havde sans for at få fart i arbejdet og at spare på tid og penge; han kunde nu godt få stunder til midt under tærskningen at læse „Fyns tidende“. Og støttet til bladets fremstilling, som vi betragtede omtrent som et evangelium, indlod vi os med hvem som helst, vi tilfældig traf på, for at bibringe dem den samme forståelse af frihed og fremskridt, som Høgsbro og „Fyns tidende“ gjorde gældende. Farbror forhandlede sagerne med mig som med sin ligemand og partifælle, og vi stod trolig hinanden bi, når behov gjordes.

Ved de gentagne og hyppige folketingsvalg i halvfjærserne fulgte vi med den højeste grad af begejstring de sejre, som det forenede venstre vandt; kreds efter kreds, især på Fyn, blev erobret. Vi kendte og huskede navnet på hver eneste folketingsmand i landet og vidste på en prik, med hvor mange stemmer hver enkelt var valgt.

Dagen efter en sådan valgdag var det ikke muligt for os at blive indendørs; folk mødtes på gaden, og når den ene efter bladenes oplysninger råbte: „Anders Tange er valgt i Nyborg,“ så svarede den anden med om mulig endnu højere glæde: „Ja og Klavs Bertsen er valgt i Bogense“, eller: „Hans Madsen i Verninge.“

Forunderlige dage med deres barnlige jubel og umiddelbare glæde. Selvfølgelig, livet skulde nok fuldende sin sejrsgang ud over al Danmark, og alt dødbideri vige med skam og skændsel, derom var der for os ikke spor af tvivl. Og hvor vilde der da oprinde et gyldent år for gamle Danmark. Alle var vi så vel-signet *enige* i den tro og forvæntning. Mon ikke det i åndelig henseende var de lykkeligste og rigeste dage i min farbrors liv. For ham som for mig og i det hele

for den fynske bondestand var halvfjærserne den fynske bondes politiske „guldalder“.

Men guldalderen endte og afløstes af kamptid, ond tid og ulvetid.

Underlig nok skulde den første mislyd i denne den ny tids fanfare komme til os fra Ryslinge.

Vilhelm Birkedal, som havde konfirmeret mig, og som jeg bestandig siden søgte til kirke hos, var ulykkeligvis for os en modstander af „det forenede venstre“. Denne sammenslutning mellem forskellige åndsretninger kaldte han en falsk alliance. Det Grundtvig'ske venstre burde aldrig, mente han, have rakt hånd hertil. Og det kom efterhånden til stærke pennefejder og personlige sammenstød mellem ham på den ene side og Høgsbro og de „unge fynske frihedsmænd“ på den anden.

Men dette var jo, syntes vi, forfærdeligt. I denne sejrende hær udbrød der som borgerkrig. „Det var som vort hjærte var delt i to“. Hvem skulde vi nu holde med? vor elskede og beundrede præst eller vor ligeså beundrede rigsdagsmand og alle de andre unge og gamle frihedsmænd, som hidtil havde været vore førere ad frihedens og fremskridtets strålende veje.

Især blev dette forfærdelig hårdt og smærteligt for mig. Farbror Rasmus tog det ikke slet så stærkt på, han havde aldrig set op til Birkedal med de øjne, som jeg og havde ham vel heller ikke så meget at takke for.

Jeg prøvede at forstå og at undskylde Birkedal på enhver mulig måde; men farbror og ligeledes far gik mig på klingen, og altid måtte jeg halvt modstræbende give dem ret, de havde jo den — i vore øjne — ufejlbarlige Fyns tidende på deres side.

Men værre blev det, da også morbror Hans vort huses bedste ven nu brød med Høgsbro for her at følge Birkedal. Det var nu som al glæden ved de

politiske sejre blev forgiftet. Det var mig umulig at betragte Birkedal og morbror Hans som frafaldne; dertil kendte jeg dem jo dog altfor godt. Når andre undertiden rasede mod dem som mod forræddere, måtte mit hjærte vel bløde. Jeg undskyldte og forsvarerede dem, hvor jeg kunde, men min viden og udvikling var langt fra overlegen nok, til at jeg kunde hævde et mæglerstandpunkt og få modsætningerne til at gå op i en højere enhed.

Som særlig trist mindes jeg en aften, hvor morbror Hans og hans kone Johanne var kommen ind at besøge os. Samtalen bevægede sig — mod tidligere sædvane — om neutrale æmner. Men pludselig uden nogen anede det, var vi midt oppe i de brændende spørgsmål. Jeg tror nok, det var farbror Rasmus, der satte lunten til. Ordene blev varme og brændende, således som det altid sker dér, hvor overbevisning står imod overbevisning, og hvor der derfor ikke kan gives *beviser* men kun vidnesbyrd. Kvinderne græd, og en og anden af os mænd var ikke langt fra det samme. Men så tog min stilfærdige mor ordet og bød de varme mænd nu at tie, ellers kunde de i aften let komme til at udtale *det*, de hele deres liv vilde komme til at fortryde.

Uvilkårligt bøjede man sig for hendes milde og dog her så myndige ord. Det gamle slægtsvenskab havde sejret, men fra nu af gik der år, før de to hjem igen kunde tale om politik med hinanden.

Endnu blev vi ved som i gamle dage at „lægge til vogns“, når vi skulde til valg; men på vejen frem og tilbage taltes aldrig politik.

Birkedal satte efterhånden sagen på spidsen: „Jeg har skylden for, at Høgsbro fra først af blev valgt i denne kreds,“ sagde han; „mig påligger derfor ansvaret for om muligt atter at få ham fjærnet.“

Ud fra dette synspunkt lod Birkedal sig derfor opstille som Høgsbros modkandidat; men de stemmer, han vandt, var kun få i antal, og aldrig i mit liv har jeg oplevet noget mere pinligt end under valghandlingerne at høre Birkedal smædet og hånet af det oplyste vælgerkorps i det talstærke modparti, hvortil jo også jeg hørte, selv om jeg end ikke endnu var vælger. Her må dog udtrykkelig bemærkes, at Høgsbro aldrig gød olie på denne osende flamme men ved sine rolige saglige indlæg snarere dæmpede den. Det var under en af disse triste hjemkørsler fra valgstedet, at morbror Hans sukkende sagde. „Ja Povl, i dag stemte jeg på Birkedal; men det var ikke hans grunde eller hans ord, der fik mig til at skilles fra Høgsbro, det var de onde råb imod min gode præst.“ „Ja men Hans,“ tog farbror Rasmus ordet, „er det dog ikke fejl at lade sin afstemning bestemme af sådanne uvedkommende ting.“

Morbror sad stille som hensunken i dybe overvejelser en tid, så sagde han så stille, at jeg knap kunde høre det: „Jo måske; men jeg *kunde* ikke andet.“ Hans stemme var dybt bevæget. Hertil var intet mere at sige, og en lang tavshed fulgte.

Hvor var en sådan hjemkørsel nu vidt forskellig fra „guldalderens“.

Og som denne politiske uoverensstemmelse satte så bedrøvelige skel imellem disse to hjem således også mellem mange andre af dem, vi var i berøring med, f. eks. mine gode morbrødre. Den ældste og den yngste Thyge og Jens sluttede sig til „det forenede venstre“, mens de to mellemste Hans og Erik fulgte Birkedal. Også her — i de større familiesammenkomster — kunde der nu falde varme ord, og undertiden ses tårer på kind, hvor alt før havde været fryd og gammen.

— På mine ældre dage har yngre venner undertiden kunnet lade ord falde om, at jeg egentlig var for-

udpræget mæglingmand og forligsvenlig, og der kan måske nok være lidt deri, men i så fald skal skylden næppe så meget søges i mit naturel som i disse min ungdoms strænge og alvorlige oplevelser. Tidlig lærte jeg at forstå, at der også i modpartiet kan være ærlige mænd med varme hjerter og levende sandhedssøgen. Denne bevidsthed, som jeg altså har erfaret og levet mig til, har reddet mig fra ensidighed og hjulpet mig til også at kunne give en modstander sin ret.

Men naturligvis, ad den vej bliver man aldrig egentlig partimand.

Senere kom til den øvrige politiske strid derhjemme også spørgsmålet om *vort forsvar*. Også her fulgte Hans og Erik med Birkedal, mens alle vi andre i familien sluttede os til Høgsbros forsvarsvenlige *venstre*-standpunkt.

Men da Estrup førte de stærke forsvarsvenner ud i provisorium og lovbrud, da følte Birkedal grunden vakle under sine fødder. Der gik han og hans venner i Ryslinge dog nødig ud. Birkedal nedlagde sit embede som præst for Ryslinge valgmenighed og flyttede til usigelig sorg for mange bort; men tilbage som i en åndelig ørkenénsomhed sad hans trofaste venner og deriblandt mine to morbrødre Hans og Erik. Der gik år — mange år — før de atter begyndte at komme i forbindelse med gamle venner og folkelige meningsfæller.

Men for mig var dette som noget af en tragedie, og dem, der havde spillet med deri, var blandt dem, der „stod mit hjærte næst“. Min tidlige ungdoms luende begejstring for politik havde under alt dette fået et knæk, den aldrig forvandt.

Jeg skulde åbenbart ikke være „aktiv politiker“.

X.

Idræt og skyttesag.

Idræt og allehånde legemsøvelser stod højt anskreven i mit hjem; både far og farbror Rasmus var efter den tids lejlighed gode idrætsmænd. Ved et stort bryllup i Gultvedholm kort efter krigen „64“ skulde alle tilstedeværende mænd løbe omkap. Skønt far allerede den gang var over de fyrre, nåde han dog til min store glæde målet længe før nogen af de andre. I krigstiden moredes vi børn ofte ved at se dem i højdespring overgå de langt yngre soldater af indkvarteringen. Især farbror var ivrig for at også vi brødre i tide fik sans for det samme. Hvor han kunde komme af sted med det, var det ham en hjærtenslyst at foranstalte kapløb, brydekamp eller lignende mellem os og vore små jævnaldrende. Det gav os både øvelse og lyst at deltage i sligt. Da jeg var elleve år, lykkedes det mig endelig at nå det længe eftertragtede mål at blive sejerherre i brydekamp mellem friskolens drenge.

Omtrent fra den tid blev det skik, at mange af byens drenge samledes søndag eftermiddag på bygaden udenfor min fødegård for sammen med os brødre at tilbringe eftermiddagen med forskellige lege og idrætter. I morbror Hans' lille nærliggende kratskov stod mangan drabelig kamp mellem politiet og røverne, Indianerne og de hvide. Jeg følte mig her i mit es, som ved ingen anden lejlighed og vilde næppe have byttet førerskabet for en flok rødhuder eller en kommando politi med nogen anden stilling i kongens riger og lande.

Alligevel fik alt dette dog først sin højere indvielse, da vi kom i forhold til den unge men mægtige skytteforeningsbevægelse.

Den blev i Svendborg amt rejst af kapitain Edvard Nielsen, den gang i Nyborg. Efter krigen 64 var han i længere tid som så mange andre nær ved at fortvivle på Danmarks vegne; først det store sønderjyske besøg i København i efteråret 1865 fik ham atter til at fatte håb og mod. Det blev nu hans opgave at omskabe den svage, forkrøblede tanke om en dansk skytteforening til en løftestang for hele den danske ungdom. Målet skulde ikke være skydning, ikke exercits eller nogen anden deslige enkelthed, nej, målet skulde være ungdommens „krigeriske opdragelse“ og fædrelandskærlighedens vækst. Men midlerne hertil var sang, foredrag, leg, skydning, legemsøvelser o. s. v.

Nielsen glødede for sin opgave og forstod at rive alle med sig på uimodståelig vis. Al hans tid, hans kraft og begejstring blev sat ind på gennemførelsen heraf. Intet personligt offer var ham for stort, intet var ham for dyrebart, når det gjaldt denne hans livssag. I Ringe sogn blev også oprettet en skytteforening, hvis ypperlige fører, lieutenant Speyer, Ringe apotek, især skaffede sangen — også den flerstemmige — indpas i skytteforeningerne. Foreningen havde sine øvelser i den lille by Boltinge, over en halv mil fra mit hjem, så vi børn så kun lidt til dem. En gang mindes jeg dem på en marchtur holde hvil inde hos morbror Hans. Her sang foreningen nogle flerstemmige sange, bl. a. „Gubben Noa“. Det var den første flerstemmige sang, jeg nogen sinde havde hørt. Men den sang syntes morbror ikke om, da det forekom ham, som om der i dens ord spottedes med bibelens fortælling om Noa.

Det blev de store uforlignelige skyttefester på herregården Egeskovs mark ved Kværndrup, der først lukkede vore som så mangfoldige andres øjne op for skyttebevægelsens herlighed.

Alt som kunde krybe og gå mødte op ved disse

fester, hvor deltagernes antal opgives til 8000. Tidlig om morgenen kørte farbror for os den mils vej til Kværndrup, hvor de 12—1500 skytter stod opstillede langs landevejen, hver kreds med sin dannebrogspane i spidsen. Så marcheredes under affyringen af 27 kanonslag — de danskes „løsen“ — ind gennem den mægtige æresport på marken, og nu udfoldedes her det mest brogede skuespil for vore undrende blikke: Et sted skød man til de lange rækker af skiver, et andet sted „sprang man på træhest“, atter andre steder holdtes der marchøvelser, foretoges smidighedsøvelser, lød flerstemmige sange, og igen andre steder indøvedes de gamle folkelige sanglege, og således i det uendelige.

Først hen på eftermiddagen samledes de mægtige skarer om „tribunen“ med den fremspringende talerplads. Nu brusede sangen fra de tusender af struber; mest var det Mads Hansens skytte- og folkesange. Selv sås digteren at færdes blandt skarerne iført sin grå skyttefrakke — og hue. Det lyse mægtige skæg rullede ham ned over brystet. Trods hans stilfærdige, rolige væsen, var det dog let at se, hvor glad han følte sig, når hans sange — måske netop en nydigtet til dagen — bares frem på tonernes vinger, eller når et hurra lød til hans ære.

Så blev præmierne først uddelte, — et år af hvidklædte, unge piger, hvem de lykkelige én for én måtte komme op til på tribunen og der hente sin pris, mens kapitain Nielsen ledsagede hver præmie med et par velvalgte, passende ord til hver modtager. Derefter fulgte talerne, ofte holdt af tidens bedste ordførere, mens snese af store flag smeldede, og brændende begkranse lyste pladsen op, indtil endelig alt sluttede med det store fyrværkeri.

Skønt den store fest således helt igennem havde et højtideligt præg, kunde der dog også forekomme

morsomme optrin. Ved en af festerne — jeg husker ikke hvilken — var den officielle talerrække netop afsluttet, da en mand af mængden rask træder op på talerpladsen, slår til lyd med hånden, han vil åbenbart udbringe et „leve“. Nu begynder han: „Vor konge, Kristian den niende, er født 1818. — Det er jeg også. — (pavse) Kristian den niende var med i krigen 1848. Det var jeg også. — (ny pavse) Kristian den niende har mange børn. Det har jeg også. — Kristian den niende havde en søn med i fire og treds. Det havde jeg også“ . . . .

Under disse indledende oplysninger begyndte folk imidlertid at blive urolige, og da taleren var nået så vidt, som ovenfor berettet, springer der en mand til, griber ham bagfra i frakkeskøderne og trækker ham under tilhørernes løsslupne latter baglænds ned af talerstolen. Men netop i dette kritiske øjeblik er der en stemme fra mængden, der råber med fuld kraft: „Det er godt Madsen! Madsen skal leve! Hurra--a!“ Og under ustandselig jubel lyder nu et hurra, hvis styrke langt overgik alle, der endnu den dag havde lydt.

Imidlertid sad det militære musikkorps fra Nyborg nok så stivt henne på sin plads i hjørnet af den store tribune. Det skulde efter aftale ledsage de forskellige „lever“, der fra talerpladsen udbragtes, med toudsch. Og da det mægtige hurra rullede frem, var de straks på færde og en flygende fanfare rystede luften.

Men ikke nok med det: Nede ved indgangen til den store festplads gik en mand vagt ved de gamle kanoner. Han sås vandre omkring imellem dem, bevæbnet med noget, der lignede en stok, i hvis ydre ende var anbragt et stykke brændende tønder eller fyrsvamp. Denne mand havde ordre til at affyre kanonerne, når musikken stemte op. Heller ikke han havde anelse om skandalen men sætter luntten til, og

kanonskud efter kanonskud smældede af til Madsens ære.

Folk lo så de var nærved at vælte over hverandre; men det var man da klar over, at hverken modersmål, fædreland, Dannebrog eller hvad man vilde nævne, havde i dag fået et hurra, der kunde tåle sammenligning med det, den ukendte hr. Madsen var kommen så uskyldig og så uforvarende til. —

Disse fester hjalp mægtigt til at vinde ørenlyd for det, skytteforeningen vilde. Meget af dette havde vi børn selvfølgelig ingen forståelse af, men for andet desto mere. Således bl. a. de mange legems- eller smidighedsøvelser, som også „voltigeringen“ på træhesten. Dette måtte vi drenge nemlig kunne tage op i vore lege søndag eftermiddag, eller i middagstiden, mens „de store“ sov til middag.

Mangfoldige smidighedsøvelser blev herhjemme atter og atter forsøgt. Når de ikke altid lykkedes så godt, var det sikkerlig mest grundet på mangel af kyndig lærerhjælp. Vi kunde ikke altid selv opdage det rigtige „tag“. Hvad træhesten angik, da fik vi brødre os snart indrettet én; det var en af mors „tostole“ (en høj, trebenet indretning til med tærsklen at banke vasketøj på).

Ovenpå den blev lagt et par hynder fra agestolene i vor brune fjælløvogn; lidt halm stoppedes ind under midten, og træhesten stod færdig med sin „pude“. Selve hesten var meget bred, og vi småfolk måtte ordentlig skræve ud for at klare den; men til gengæld var den kun kort. Springøvelserne foregik inde i et tomt lad (korngulv) i ladelængen.

I førstningen gik det dog rent galt; vi kunde ikke komme over „hesten“; men så opdagede vi hemmeligheden ved forspringet med de „samlede ben“. Da dette var indøvet, gik alt, som det skulde.

Det rygtedes ud i byen, hvad der foregik i vort lad, og flere kom for at se vore øvelser; men nu begyndte andre af byens drenge højrøstet at ytre ønsket om at være med at springe. Det blev dog altsammen en tid afbrudt derved, at en af mine yngre brødre under et foretaget spring slog sit ene knæ på kanten af den brede tostol. Knæet hovnede op, og han måtte i lang tid halte omkring. Så blev far ængstelig for, at vi kunde komme galt af sted, og øvelserne måtte til vor sorg indstilles.

Kort efter fik vi imidlertid hjælp fra en anden kant. Hos morbror Hans, hinsides bygaden, tjænte en ung karl, søn af en træarbejder, bødker, tror jeg. Han havde en dag ude i vedkastet fundet en gammel poppestamme, der havde form af den mest velskabte træhest; der behøvedes bare at blive sat fire ben under og to brædestykker som „bomme“ ovenpå, for at „dyret“ kunde tages i brug. Dette blev gjort, og en søndag eftermiddag står da „hesten“ i naturlig træhestestørrelse således udrustet uden for porten til brug i vi drenges søndagssammenkomst.

„Sadelpude“ fandtes ikke, så det var derfor egentlig kun tværspring, der kunde udføres på den; men det var jo netop også disse, vi hidtil havde måttet undvære. Nåda, hvor der blev liv i drengeflokken. Vi begyndte med, at jeg lærte dem at tage det vanskelige men nødvendige forspring, og dermed gik det meste af den dag; men næste søndag var der jo atter en dag, ligesom jo også aftentimerne kunde tages til hjælp. Hele somren sled vi af „karsken bælg“. Da hesten ikke var udstoppet, måtte vi være forsigtige med ikke at komme til skade. Vi gik småt frem; men fremad gik det. Hvor kunde det være morsomt sådan en søndag eftermiddag, når også de ældre troppede op for at se og beundre, eller når forbikørende holdt stille for

at betragte vore mer og mer sikre, beherskede og dog efterhånden dristige spring.

I flere somre blev denne træhest den magnet, der holdt drengeflokken sammen. Alle andre lege trådte for den i skyggen. Vi lærte nu også at bruge hesten „på langs“, idet vi i springet lagde hænderne helt hen bag bægge bomme. Det var vel egentlig et farligt men kunde blive et meget flot spring.

Af denne ejendommelige træhest og disse fri øvelser gik ikke så lidt ry i omegnen. Også enkelte af byens unge karle prøvede at gøre brug af hesten; men det blev egentlig kun den muntre sammenarbejdede drengeskare, den fik sin betydning for.

Så snart jeg blev konfirmeret, indmældte jeg mig i 12. skyttekreds, Ringe sogn, og her kom det nu rigtig for dagen, hvilken fordel jeg besad i mine drengøvelser på den hjemlige træhest; jeg var til en begyndelse straks herre over selv vanskelige spring. Med skydningen gik det derimod ikke så glat. Jeg havde aldrig tidligere fyret en bøsse af; mange af kuglerne gik derfor uden om skiven.

Den første skyttefest, jeg var med til, stod på Boltinggårds mark. Jeg var så spændt, at alle muskler dirrede, da jeg skulde skyde mine tre skud. De blev derefter; de to første forbi, det tredje blev en éner. Humøret sank meget lavt ned; især følte jeg mig frygtelig forpint ved det bestandig gentagne spørgsmål fra mine venner og kendinge: Hvad skød du? Under disse triste forhold begyndte så opvisningerne i gymnastik. Også vor kreds kom frem; jeg og Rasmus Poulsen, en lille, meget rar jævnaldrende fra Boltinge sluttede tropen. Min ihærdige øvelse hjemmefra kom mig nu godt til pas. De store karle gjorde ikke et spring, uden at jeg kunde gøre dem det efter. Det friskede op på sindet, og jeg syntes dog, at slaget ikke helt var tabt.

Nu blev præmierne uddelt. Det var for skydning; og jeg sad træt og hørte temmelig sløvt efter de forskellige navne, der blev råbt op. Nu meddelte kapitejn Nielsen, at der også var nogle enkelte præmier for gymnastik. Jeg havde ikke forud vidst noget herom, og heller ikke nu fangede det min opmærksomhed, skønt jeg sad omtrent lige inde ved „tribunen“. Lidt efter begynder pludselig mine sidekammerater at rive og flå i mig og spørge, hvorfor jeg dog ikke svarede. Først nu gik det op for mig, at det ganske rigtig var mit navn, der var bleven råbt op. Jeg for i vejret som en rakét og modtog i dybeste forvirring min gymnastikpræmie, pastor Mørk Hansens bog: Kampen for modersmålet.

Det var dog som en slags oprejsning for det forsmædelige nederlag, jeg havde lidt ved skydningen. Havde jeg før været glad ved gymnastikken, så blev jeg det sandelig ikke mindre nu.

Fra den tid kendte kapitejn Nielsen mig; huske mit navn kunde han ikke; men han kaldte mig altid „den lille springer“.

Hvor var samme kapitejn mærkelig at se sådan en dag: skikkelsen så ret, at den næsten hældede lidt bagover, så benklæderne for neden altid var slidt i stykker bag hælen; store brilleglas for øjnene, venstre hånd hvilende på hæftet af den æressabel, amtsskytteforeningen havde givet ham; altid i bevægelse, retledende, opmuntrende, uddelende små nik eller påskønnende ord til alle, som udmærkede sig. Alt i alt et billede på den højeste begejstring. Han var ungdommens mand, og vi kunde have gået i ilden for ham.

Under en rejse jeg mange år senere foretog, så jeg på dampskibsbroen i Kalundborg kapitejn Nielsen for sidste gang. Det var i de ulykkelige provisorieår, der bl. a. også berøvede den gamle krigsmand hans

arbejde i skyttesagen. Han var den gang bleven oberst-lieutenant.

Jeg hilste på ham og lod et par ord falde om de gamle minder fra skytteforeningens blomstringstid. Han så tungt på mig, svarede kun langsomt og alderdoms-træt; der var som noget forbeholdent; måske han i mig nu kun så en af „de unge“, der havde været med til at forstyrre hans arbejde.

Det år, jeg fyldte 16 år, fik jeg et meget ærefuldt tilbud om at indtræde som deltager i et kursus i hugning med kårde. Det var friskolelærer Kr. Appel i Ryslinge, der indbød enkeltvis unge knøse dér fra de omliggende byer til dette kursus; det tilbødes os gratis og skulde udstrækkes til to øvelsesaftener om ugen vinteren igennem.

Henrykt svarede jeg ja, og efter endt dagværk — hovedsagelig det svære tærskearbejde — traskede jeg så den halv mil lange vej ned til „det gamle øvelses-hus“ ved åen mellem Ryslinge og Lørup.

Vi var vist ialt tolv ungersvende, hvoraf flere nu for første gang fik en klinge i hånden. Vor lærer, Sønderjyden Kristian Appel, var en såre ejendommelig mand, høj og kraftig bygget med et ansigt, hvis svære, studsede fuldskæg ligesom understregede det præg af strængthed, som almindeligvis hvilede derover. Kun glimtvis brød et vist lune frem. Han åndede og levede for gengældelsestanken overfor Tyskland og gjorde, hvad der stod i et menneskes magt for at sætte os i stand til at møde øjeblikket, når det var der. Et led heri var da også hans undervisning i våbenbrug. Der var noget hos ham, der gjorde ham både frygtet og elsket af os. Ve den af os, som ømmede sig — selv ved et ordentlig rap af hans klinge. Han kunde lige så godt blive borte med det samme. Vi lærte at bide

tænderne sammen og holde hovedet højt, selv om det sved.

Da nogle af fægterne var Appels gamle skolebørn og tidligere havde prøvet lidt af kunsten, var det ikke let at klare sig for de i flokken, der, som jeg, var fuldkommen begyndere. Min højre arm og side bar ofte blodige mærker efter de hug fra modstanderen, som jeg ikke havde set mig i stand til at parére. Jeg forstod, at min øvelse var for ringe og grundet på en måde at øge den på. Omsider fandt jeg på råd.

Hjemme i fars huggehus lå et dejligt, skært stykke asketræ. Heraf lavede vi brødre nu to lette, smidige klinger, satte en håndbøjle og en parérplade på (sidstnævnte lavet af en tyk zinkplade).

Jeg tog mig nu for at lære mine brødre den ædle fægtekunst. Lidt efter lidt gennem en ihærdig øvelse blev de rigtig flinke fægtere, og samtidig voksede min egen færdighed og armstyrke ved denne idelige træning. Jeg opdagede, at jeg nu efterhånden klarede mig bedre i Appels timer og slet ikke så sjældent kunde opnå at få et af disse bifaldende nik fra ham, som vi satte så stor pris på.

Denne „hugning“ med kårde blev mine fornøjeligste og kæreste timer senere i skyttearbejdet, ligesom det også var hugningen, jeg i en senere alder sidst slap af alle de mange forskellige „øvelser“.

Den „lynende“ klinge kendte jo enhver dreng i de dage så vel fra Ingemanns som fra Carit Etlars romaner. Senere i livet, når det f. eks. kunde lykkes mig i en „kontra“ ved et rask „battement på våbnet“, at slå modstanderen klingens ud af hånden, ja da drømte jeg mig mangan en god gang i mit stille sind som en ny Karl af Rise eller Svend Gjønge.

Bajonetfægtingen blev i Boltinge øvelseshus drevet med stor iver, vor lærer var her mest den rare og

elskværdige gårdmand Hans Jeppesen Dydensborg. Jeg fik i den første tid mange slemme stød særlig op ad den udsatte venstre arm. Men også her greb jeg til min gamle udvej. Jeg lånte — dog først et par år senere — fra det nybyggede øvelseshus i Sødinge nogle lette bajonetgeværer med hjem. Og så gik det på den gamle vis: Jeg fægtede med hvem, jeg kunde opdrive til at være modstander, hyppigst mine yngre brødre. Vi bearbejdede gensidig hinanden i tillid til sandheden af det gamle ord: „Øvelse gør mester“; og vi syntes, vi efterhånden blev mestre, der meget sjældent trak det korteste strå, når det gjaldt en rask „kontra“.

Også her kom vi godt med, selv om kården for mig altid syntes et mere ridderligt våben.

Skydeøvelserne blev særlig drevet om somren, våbenøvelserne om vintren. De sidstnævnte fik et mægtigt opsving, da der nu efterhånden rundt omkring opførtes øvelseshuse. Det første i amtet (og i landet) var Ryslinge. Aret efter kom det i Boltinge. Jeg var med ved indvielsen af dem bægge. Også i Sødinge fik vi et, noget senere opført af en enkelt mand, friskolelærer Knud Rasmussen. I disse huse dreves øvelserne med liv og kraft. Henad foråret kom så „fremstillingerne“. Hver enkelt skyttekreds gav en fremstilling eller som den senere (svenske) benævnelse lød: en opvisning i, hvad der om vinteren var øvet. Hver skyttekreds havde gerne sit speciale, hvori den gjaldt for den fremmeligste. I Ryslinge var det våbenøvelser, i Søllinge smidighedsøvelser, i Ringe sang; men herfra var der jo dog blandt de enkelte deltagere plads for store forskelligheder og afvigelser.

Når en forening sådan en se'nvinteraften havde opvist for de talrige tilskuere, hvad den kunde af de mange forskellige slags øvelser, så var det almindeligvis skik, at „delingsføreren“ til sidst trådte frem på

„tribunen“, det ophøjede gulv, hvor al fægtning og de forberedende øvelser foregik, og opfordrede de tilstedeværende skytter af andre kredse til nu at komme op på fægtepladsen og forsøge en „kontra“ mod en af dem, som i aften havde afgivet prøver på dygtighed.

Dette øjeblik rummede aftenens højeste spænding både for ven og „fjende“.

Delingsførerens udfordring efterfulgtes gærne et øjeblik af dødelig tavshed i salen; men denne tavshed slog straks over i sin stærkeste modsætning, så snart nogen fra de fremmede kredse rejste sig for fra baggrunden af salen at trænge sig op til „tribunen“. På de forreste bænke lige foran denne sad „kredsens egne piger“ på en slags forbeholdte ærespladser. Tæt for ansigtet af dem skulde kampen stå. Når den fremmede var kommen op på kamppladsen fik han lov at vælge våbenet, hvormed kampen skulde føres: bajonet, kårde eller i enkelte kredse fleuret. Nu skulde delingsføreren kalde en af kredsens medlemmer frem. Hvem mon han vælger! Bliver det mig, en af mine brødre eller overhovedet hvem? Ja, det var det brændende spørgsmål.

Var valget endelig truffet — til enkeltes, også piger-nes billigelse eller måske store skuffelse, så blev våbnene tildelt de to kæmper og kampreglerne givet f. eks.: den, der får det første stød (el. hug) har tabt, eller det blot kort og godt hed: „kontra“, så var der ikke mange af de tilstedeværende, hvis hjerter bevarerede den sædvanlige daglige takt. Mange fik feberfart. Held den fægter, som da var øjeblikket voksen, og hvis lynsnare stød el. hug gjorde det af med den dristige modstander. Klapsalver og hurraråb lønnede ham, strålende smil fra kredsens unge piger lyste imod ham, mens han stille og behersket affører sig masken og ridderligt sænker sin klinge for den overvundne og

derpå smukt og stilfærdigt „træder af“ med en lille bøjning ud mod tilskuerne og de smilende piger.

Det var en *oplevelse!*

Imidlertid afleverer den „faldne fjende“ sine våben, går atter ned af trappen og forsvinder tavs blandt tilskuerne under det fælles indtryk hos forsamlingen: „Ve de overvundne“!

Undertiden kunde det jo rigtignok også gå på modsat måde, at det var „fjenden“ der gik af med sejren. Men da var der stille blandt pigerne, mens et brændende ønske flammede op i de unge karles sind om i næstpåfølgende tvekamp at oprette det lidte nederlag eller dog i alle fald nå det til næste vinter gennem endnu bedre opøvelse.

Sådan en fremstilling sluttedes hyppigst med et par timers dans, hvor det sete blev drøftet i alle enkeltheder, og hvor sejrherren var aftenens helt.

Mange glade, ja stolte og lykkelige timer har jeg dér som ung tilbragt i „de unge skytters flok“, især da vi hjemme i Sødinge fik eget øvelseshus og ikke mere behøvede at gå den lange vej ud til Boltinge, hvor jeg — navnlig i de første år led en del under den temmelig rå tone, som enkelte tarvelige karle fik indført. Jeg havde tidligere aldrig været en sådan undergivet, og jeg var endnu for ung til at kunne hævde mig endsige da indføre en bedre. Der var dog også her mange flinke og brave kammerater, især mindes jeg med stor glæde og taknemmelighed senere amtsrådsmedlem Lars Christensen i Ringe; hvor han var, visnede og tav de usømmelige ord og rå talemåder.

Da jeg var 15—16 år, fik jeg en forårsdag den forespørgsel fra friskolelærer Knud Rasmussen, om jeg vilde påtage mig at lære skoledrengene i den største klasse „voltigering“, for i så fald vilde han anskaffe en lille træhest. Hvor blev jeg henrykt over denne

smigrende forespørgsel. Naturligvis svarede jeg ja; fader gav mig straks lov; og to eftermiddage hver uge drev jeg nu min første skoleundervisning. Teori lå os dog fjærnt; ingen komando, alt var praxis.

Den lille ny, velskabte træhest stillede inde i tærskeloen; døren hertil stod åben; og ude fra den brolagte gårdsplads toges tilløb.

Jeg måtte nu vise drengene, hvorledes der skulde tages forspring, og hvordan hænderne skulde sættes og springet udføres. Rundt omkring øvelsespladsen stod Knud Rasmussen med familie og alle skolepigerne; hver og én med udtryk af den højeste interesse.

Her var jordbund for førerinstinkt, om sådant havdes, måske også for forfængelighed. Det var jo ikke så helt let at blive uberørt af den uforbeholdne beundring, som et flot udført spring kunde fremkalde på småpigernes ansigt.

Skyttesangene — særlig Mads Hansens — lød i denne tid med mægtig begejstring fra de unges læber. Også Bjørnsons fædrelandssange kom nu i vælgten. Af skyttesangene var der flere, som indeholdt meget stærke ord, lagt de unge skytter på tungen: „Men gælder det at stride for frihed, liv og fred, jeg lægger alt til side og går i kampen med“ . . . . „Og glade vil vi i kampen gå for ære, frihed og land at slå“. Fra Bjørnsons lød det: „Jeg vil værge mit land“.

Disse og lignende udtryk bragte mig ofte til at gå i stå midt i sangen, idet jeg spurgte mig selv, om monstro også jeg havde ret til at synge således; kunde og vilde jeg personlig stå bag ved disse ord. At det var min dyreste pligt, derom følte jeg ingen som helst tvivl; men kunde jeg gøre det; kunde jeg i tilfælde af den væntede krig gå med som *frivillig*. Herpå kom det an. Dog, dette måtte jeg overlade til fremtiden at besvare.

Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening

31. juli 1924—20. juli 1925.

Indtægt.	Kr.	Ø.	Udgift.	Kr.	Ø.
	Kassebeholdning ^{31/7} 1924.....	3502		13	Trykning af årsskriftet.....
Medlemsbidrag.....	6626	15	Frimærker, konvolutter m. m.....	1929	46
Salg af gamle hæfter ..	39	00	Fragt (fra København til Vallekilde) af		
Indvundne renter	72	33	årsskriftet	31	00
			Løn til sekretæren	300	00
			Anskaffelse af kartotek	120	00
			Kundgørelser	11	50
			En billedramme	15	00
			Understøttelse til 9 karle og 10 piger..	1332	50
				6565	46
			Kassebeholdning ^{20/7} 1925....	3674	15
	10239	61		10239	61

Karen Nielsen.

Uffe Grosen.

INDHOLD.

	Side
Meddelelser.....	2
Årsberetning af <i>Uffe Grosen</i>	3
Ved sommerskolens slutning 1925 af <i>Bodil Lange</i>	21
Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole af <i>Uffe Grosen</i> ..	22
For 60 år siden af <i>Søren Pedersen</i> , Nordgård.....	23
Et tredobbelt mindeord af <i>Povl Hansen</i>	28
Hans Nielsen af <i>Troels Trier</i>	53
Menigheden og højskolen af <i>Niels Petersen</i>	55
Foreningsliv og personlighed af <i>Kr. Kristensen Killemose</i>	66
Træk af Leo Tolstojs religiøse udvikling af <i>Marinus Lundby</i> ..	77
Valdemar Sejr og „Kullemanden“ af <i>Povl Hansen</i>	92
Der sover en sang af <i>Povl Hansen</i>	97
Minder fra Vallekilde folkehøjskole af <i>Ingeborg Olrik</i>	101
Fra mindernes verden af <i>Povl Hansen</i>	105
Regnskab for Vallekilde folkehøjskoles elevforening	143

